

JUGOSLOVENSKI PREGLED

*INFORMATIVNO DOKUMENTARNI
PRIRUČNIK O JUGOSLAVIJI*

MAJ 1961

5

JUGOSLOVENSKI PREGLED

GODINA V
Maj 1961.

Uredivački odbor

Predsednik NIKOLA MINČEV; *članovi*: dr JOŽE BRILEJ BOŽIDAR ĐUROVIĆ, dr PAVLE KOVAČ, LJUBICA MIHIĆ, ANTE NOVAK, VOJO RAKIĆ, STANA TOMAŠEVIĆ, dr TONE VRATUŠA

Glavni urednik BOŽIDAR ĐUROVIĆ

Izdavač

PUBLICISTIČKO-IZDAVAČKI ZAVOD »JUGOSLAVIJA«,
BEOGRAD Borisa Kidriča 70

SADRŽAJ

20-GODIŠNJICA USTANKA NARODA JUGOSLAVIJE

Proslava 20-godišnjice ustanka naroda Jugoslavije	193—194	(1—2)
Narodnooslobodilački rat i socijalistička revolucija u Jugoslaviji 1941—1945.	195—200	(3—8)

DRUŠTVENO I DRŽAVNO UREĐENJE

Odlikovanja	201—202	(43—44)

STANOVNIŠTVO

Prvi rezultati popisa stanovništva	203—208	(1—6)

PRIVREDA

Drumski saobraćaj 1957—1960.	209—212	(45—48)
Nerobni devizni prihodi i rashodi	212—214	(48—50)

SOCIJALNA POLITIKA I NARODNO ZDRAVLJE

Socijalno osiguranje 1959—1960.	215—216	(7—8)

PROSVETA, NAUKA I KULTURA

Zaštita autorskih prava	217—219	(27—29)
VI jugoslovenske pozorišne igre »Sterijino pozorje«	219—220	(29—30)

FIZIČKA KULTURA I NARODNA TEHNIKA

Finansiranje fizičke kulture 1959—1960. ..	221—223	(19—21)
XII evropski šampionat u košarci	223—224	(21—22)

SPOLJNA POLITIKA

Poseta predsednika Tita nekim zemljama Zapadne i Severne Afrike	225—230	(29—34)
Odnosi sa zemljama Zapadne i Severne Afrike koje je predsednik Tito posetio 1961.	231—236	(35—40)
Jugoslavija na Konferenciji Ujedinjenih nacija o diplomatskim odnosima i imunitetima	237—238	(41—42)
Jugoslavija na XVI zasjedanju Ekonomske komisije za Evropu (ECE)	238—339	(42—43)
Poseta potpredsednika SIV-a Aleksandra Rankovića Grčkoj	240	(44)
Poseta državnog sekretara za inostrane poslove Koče Popovića Holandiji	240	(44)

PROSLAVA 20-GODIŠNJICE USTANKA NARODA JUGOSLAVIJE

U Jugoslaviji se ove godine proslavlja dvadesetogodišnjica ustanka naroda Jugoslavije protiv fašističkih okupatora. Tim ustankom jula 1941. počela je narodnooslobodilačka borba i socijalistička revolucija koja je omogućila stvaranje socijalističke Jugoslavije.

Proslava 20-godišnjice ustanka ima za cilj da oživi uspomene i sećanja na događaje koji su se odigrali 1941. godine; da ukaže na izvore, ciljeve i tekovine narodne revolucije i da je učini još bližom i shvatljivijom najširim slojevima građana, a naročito omladini; da podseti na organizatorsku i rukovodeću ulogu Komunističke partije Jugoslavije u ustanku i narodnooslobodilačkom ratu, na široko učešće najširih slojeva svih jugoslovenskih naroda u revoluciji, na masovni heroizam i revolucionarni samopregor njenih boraca; da ukaže na korenite društvene reforme koje je donela narodna revolucija i koji su omogućili krupna dostignuća u svim oblastima života i razvoja nove socijalističke Jugoslavije.

Proslava dvadesetogodišnjice ustanka ima opštejugoslovenski karakter. U njoj učestvuju masovne organizacije — Savez komunista, Socijalistički savez, Savez boraca, Savez sindikata, Narodna omladina, zatim Jugoslovenska narodna armija i mnoge stručne, kulturne, prosvetne, sportske i druge društvene organizacije.

OPŠTEJUGOSLOVENSKA PROSLAVA U TITOVOM UŽICU počće svečanostima na Dan boraca — 4. jula. Toga dana — na koji je pre 20 godina Centralni komitet Komunističke partije Jugoslavije doneo odluku da počne opšti narodni ustanak protiv okupatora — na velikom mitingu u Titovom Užicu okupiće se građani Titovog Užica i okoline, zajedno sa delegatima Saveza boraca i delegacijama radnih kolektiva iz svih krajeva Jugoslavije.

Svečanostima u Titovom Užicu prisustvovaće i veliki broj preživelih učesnika ustanka 1941. iz cele zemlje, kao i najviši politički i državni rukovodioci zemlje i brojne delegacije iz inostranstva.

Pre toga, 3. jula, u Titovom Užicu će se otkriti spomenik maršalu Jugoslavije i predsedniku Republike Josipu Brozu Titu (delo istaknutog zagrebačkog vajara Frana Kršinića). Zatim će se otvoriti Muzej ustanka u zgradi u kojoj je 1941. bio smešten Vrhovni štab, čiji je komandant bio Josip Broz Tito. U sastavu Muzeja nalaziće se i konzervirane i muzejski obrađene podzemne prostorije u kojima je 1941. radila partizanska fabrika oružja. Uveče će se održati svečana akademija sa prigodnim umetničkim programom.

Pored toga, za vreme svečanosti u Titovom Užicu biće organizovana takmičenja u raznim sportskim disciplinama (odbojka, košarka, streljaštvo, atletika), raznovrsne kulturno-umetničke priredbe, vatrometi i druge manifestacije.

OSTALE PROSLAVE 4. JULA. Pored opštejugoslovenske svečanosti u Titovom Užicu, 4. jula će u organizacijama, školama, preduzećima i ustanovama u celoj zemlji biti organizovane proslave, manifestacije, priredbe, akademije, prigodne izložbe i masovni izleti, otkrivanje spomenika i drugih spomen-obeležja.

PROSLAVE USTANKA U REPUBLIKAMA. Dani ustanka u pojedinim republikama — 7. jul (Srbija), 13. jul (Crna Gora), 22. jul (Slovenija), 27. jul (Hrvatska i Bosna i Hercegovina) i 11. oktobar (Makedonija) — biće ove godine proslavljeni svečanije i šire nego ranijih godina. U svim mestima organizovaće se konferencije, zborovi, predavanja, prigodne umetničke i sportske priredbe u radnim kolektivima, ustanovama i školama. Pored toga, u svakoj republici, na jednom ili više mesta koja su značajnija za razvitak ustanka i narodnooslobodilačke borbe na tim područjima organizovaće se veće proslave uz učešće naroda iz šire okoline, učesnika narodnooslobodilačkog rata i delegata iz drugih republika.

Tako će se u *Srbiji* veće republičke svečanosti održati u Prokuplju septembra meseca povodom oslobođenja tog grada 1941, a u oktobru u Prištini povodom završavanja velikog spomenika Revolucije u tom mestu.

U *Hrvatskoj* na Dan ustanka, 27. jula, održaće se veliki miting na Kordunu i regionalna proslava za centralnu Dalmaciju na ostrvu Visu, a polovinom septembra biće organizovana veća proslava u Slavonskoj Požegi za okolne srezove NR Hrvatske.

U *Sloveniji* republička proslava Dana ustanka, 22. jula, održaće se u Ljubljani, sa velikim zborom i raznim kulturnim i sportskim priredbama. Istog dana održaće se u Ribnici, na Pohorju, zbor za srezove Maribor, Murska Sobota i Celje. 8. oktobra održaće se u Šoštanj u šire manifestacije povodom oslobođenja Šoštanja 1941.

Na Dan ustanka naroda *Bosne i Hercegovine*, 27. jula, održaće se veliki zbor naroda Bosanske Krajine u Banjoj Luci i otkriti spomenik palim borcima. Svečane proslave 27. jula održaće se i u Mostaru, Drvaru i Sarajevu.

U *Makedoniji* glavne republičke proslave Dana ustanka, 11. oktobra, održaće se u Prilepu i Kumanovu, uz učešće naroda iz šire okoline.

U *Crnoj Gori* republička proslava Dana ustanka, 13. jula, održaće se u Titogradu uz učešće naroda iz čitave okoline, a 1. decembra, na dan bitke za oslobođenje Pljevalja od italijanskih okupatora 1941, održaće se šira proslava u Pljevljima i otkriti spomenik palim borcima.

Pored ovih republičkih i drugih širih proslava na pojedinim područjima, biće organizovane i mnogobrojne *lokalne proslave* povodom događaja značajnih za razvitak narodnooslobodilačke borbe na pojedinim užim područjima — na primer, datumi formiranja pojedinih partizanskih jedinica, većih borbi, oslobođenja pojedinih mesta itd.

PROSLAVA 20-GODIŠNJICE OSNIVANJA JNA. 22. decembra 1961. navršava se i 20 godina od osnivanja Jugoslovenske narodne armije. U proslavi toga dana uzće učešća, pored Jugoslovenske narodne armije, i Socijalistički savez, Narodna omladina, Savez boraca, Udruženje rezervnih oficira i druge društveno-političke organizacije. Proslava će se održati u celoj zemlji, kako u jedinicama JNA, tako i u preduzećima, organizacijama, ustanovama i školama. Pored centralne proslave u Beogradu, proslava šireg karaktera održaće se i u Rudom (mestu gde je 1941. formirana I proletarska brigada).

Posebno će biti obeleženi i DRUGI ZNAČAJNI DOGAĐAJI IZ 1941. kao, na primer: 27. mart — kada su održane velike demonstracije u čitavoj zemlji protiv Pakta sa silama Osovine, 6. april — kada je Nemačka napala Jugoslaviju, 27. jun — kada je doneta Odluka o formiranju Glavnog štaba NOV i POJ, 10. april — kada je izašao prvi broj Biltena Glavnog štaba, 26. septembar — Savetovanje u Stolicama i dr.

PUBLIKACIJE. Proslava 20-godišnjice ustanka obeležava se i publikovanjem većeg broja raznih istorijskih pri-

kaza, pregleda, monografija, publicističkih, umetničkih, naučnih i drugih dela na temu narodnooslobodilačke borbe. Prema podacima Udruženja jugoslovenskih izdavača, u planovima izdavačkih kuća je preko 150 dela na teme iz narodnooslobodilačke borbe. Tu su razni istorijski pregledi i monografije o razvitku narodnooslobodilačke borbe na pojedinim užim ili širim područjima. Taj rad se obavlja intenzivno, na bazi sačuvanih dokumenata političkih i vojnih rukovodstava, i zaplenjenih i postojećih neprijateljskih arhiva i materijala, kao i sećanja učesnika. Sem toga, u 1961. se završava izdavanje »Zbornika sećanja« učesnika revolucionarnog pokreta u 6 knjiga (u izdanju izdavačkog preduzeća »Kultura«), a štampaće se i mnogo druge memoarske građe.

FILMOVI. Filmska preduzeća takođe su planirala snimanje nekoliko desetina dokumentarnih i kratkometražnih filmova o događajima iz narodnooslobodilačkog rata.

OSTALE AKCIJE POVODOM PROSLAVE. Pored učešća na glavnim i drugim proslavama, pojedine kulturne, sportske i druge organizacije predvidele su i organizovanje svojih posebnih manifestacija povodom 20-godišnjice ustanka kao što su, na primer: smotra svih vidova kulturno-umetničkog amaterizma pod nazivom »Prvi susret amatera Srbije«, koji organizuje Kulturno-prosvetna zajednica Srbije u Nišu od 6. do 11. jula; republičke kulturno-umetničke revije u Mariboru, Celju, Jesenicama i Kopru; veliki aero-miting u Ljubljani 16. jula, koji organizuje Vazduhoplovni savez Jugoslavije u zajednici sa Jugoslovenskim ratnim vazduhoplovstvom itd.

Generalna direkcija PTT emitovaće seriju maraka posvećenu 20-godišnjici revolucije.

D. M.

NARODNOOSLOBODILAČKI RAT I SOCIJALISTIČKA REVOLUCIJA U JUGOSLAVIJI 1941—1945.

PRIPREME ZA USTANAK

Iako je 27. marta 1941, pod snažnim pritiskom naroda, bila zbačena vlada Cvetković—Maček, koja je dva dana ranije potpisala akt o pristupanju Jugoslavije Trojnom paktu, Kraljevina Jugoslavija, usled mnogobrojnih neresenih socijalnih, nacionalnih i drugih problema, koji su bili izvor permanentne unutrašnje političke krize i usled kapitulantskog stava državnih i vojnih vrhova prema fašističkom agresoru, nije bila sposobna za otpor. Za svega 12 dana rata (od 6. do 18. IV 1941) njena vojska je bila poražena, a zemlja raskomadana na okupaciona područja između Nemačke, Italije, Bugarske i Mađarske. Okupatori su zaposeli svojim garnizonima sve važnije političke, privredne i saobraćajne centre u zemlji i organizovali svoju okupacionu upravu. Koristeći se separatističkim i profašističkim strujama, okupator je obrazovao kvislinške tvorevine i režime u raznim delovima Jugoslavije (ustašku »Nezavisnu Državu Hrvatsku«; u Crnoj Gori »Privremeni administrativni komitet«, koji je pripremao proglašenje »nezavisne kraljevine Crne Gore« u okviru Italije; zatim vladu generala bivše jugoslovenske vojske Nedića u Srbiji; tzv. »Konzultu« u delu Slovenije koji je anektirala Italija itd.), dok je neke krajeve direktno pripojio svojim državnim teritorijama. Preuzevši znatan deo državnog aparata bivše Jugoslavije, kvislinzi su počeli da stvaraju sopstvene oružane snage i administraciju. Okupatori i kvislinzi sproveli su od početka oštre represivne mere: masovna iseljavanja, internacije, prekrštavanja, ubistva itd. Okupatori su uz pomoć kvislinga organizovali eksploataciju privrednih bogatstava zemlje, a Nemci, pored toga, i mobilizaciju radne snage za svoju privredu.

Građanske političke stranke čija vođstva nisu otvoreno stupila u službu okupatora posle aprilskog sloma, najvećim delom su se raspale, ili su kao, na primer, Mačekovo vođstvo Hrvatske seljačke stranke (HSS) pozvale narod da »ostane miran« i da se pokorava okupatoru i kvislinzima. Jugoslovenska vlada, koja je sa kraljem već 15. aprila napustila zemlju i ubrzo stigla u London, nastojala je da učvrsti svoj međunarodni položaj kod zapadnih saveznika, očekujući njihovu pobjedu, a s njom i obnovu Kraljevine Jugoslavije.

U takvim uslovima, posle kapitulacije stare države, Komunistička partija Jugoslavije (KPJ), koja je u godinama uoči aprilskog rata stajala na čelu širokog revolucionarno-demokratskog i odbrambenog pokreta, a 27. marta odlučujuće doprinela obaranju izdajničkog režima, odmah se orijentisala na organizovanje borbe protiv okupatora. Još 10. aprila 1941. Centralni komitet (CK) KPJ održao je u Zagrebu sednicu na kojoj je donesena odluka da se otpočne sa pripremanjem za borbu protiv okupatora. Obrazovan je Vojni komitet pri CK, koji je imao zadatak da organizuje vojne pripreme za oružanu borbu.

Na savetovanju rukovodstva KPJ, početkom maja, analizirani su uzroci sloma Kraljevine Jugoslavije, kapitulantsvo državnih i vojnih vrhova i njihova izdajna nacionalnih interesa. Istaknuto je da jugoslovenska radnička klasa predstavlja jedinu društveno-političku snagu koja je sposobna da stane na čelo opšte borbe naroda za nacionalno oslobođenje i za preporod zemlje, kao i da je KPJ, uprkos tome što je Jugoslavija bila razbijena na mnoga okupaciona područja i kvislinške tvorevine, ostala organizaciono jedinstvena i da ona i dalje treba da deluje kao

opštejugoslovenska politička snaga. Takođe je istaknuto da je borba protiv okupatora i kvislinga stvar najširih narodnih slojeva i svih naroda Jugoslavije i da samo njihova puna mobilizacija može da obezbedi postizanje konačne pobjede. Savetovanje je, najzad, odredilo konkretne mere koje treba sprovesti u cilju organizovanja oružane borbe (formiranje vojnih komiteta, prikupljanje oružja, pripremanje boraca za partizanske odrede itd.).

U sprovođenju priprema za oružanu borbu KPJ je pokrenula sve svoje organizacije. Izdavani su i preko ilegalnih kanala rasturani leci i proglasi u kojima je narod pozivan da pruža otpor teroru, da sabotira proizvodnju za okupatora, da se ne odaziva pozivima na rad u Nemačku, da ne dozvoli da bude uvučen u bratoubilačke sukobe koje okupator raspiruje pomoću kvislinga itd.; objašnjavani su uzroci aprilske katastrofe i ciljevi politike okupatora i kvislinga; ukazivano je da je oružana borba jedini put za očuvanje nacionalnog opstanka i bolju budućnost. Komunisti su razvili živu usmenu propagandu u gradu i na selu. Pri svim rukovodstvima KPJ obrazovani su vojni komiteti sa zadatkom da prikupljaju i sklanjaju oružje i drugi ratni materijal i da pripremaju borce za partizanske odrede. Rezultat ove aktivnosti KPJ bilo je podizanje borbenog raspoloženja u narodu. Pojave otpora naroda prema zločinima okupatora i kvislinga bile su sve češće.

Napadom hitlerovske Nemačke na SSSR i vezivanjem glavnine fašističkih armija za istočni front stvoreni su povoljniji uslovi i za početak oružane borbe u Jugoslaviji, mada su okupatori u Jugoslaviji uoči ustanka (ne računajući krupne žandarmerijske i policijske jedinice) imali 18 pešadijskih divizija i kvislinške snage u jačini od oko 5 divizija.

Na dan napada Nemačke na SSSR, 22. juna 1941, CK KPJ izdao je proglas u kome je pozvao narode Jugoslavije na ustanak. Na sednici od 27. juna obrazovan je Glavni štab Narodnooslobodilačkih i partizanskih odreda Jugoslavije (GŠ NOPOJ), a izvestan broj članova CK upućen je na teren radi rukovođenja oružanom borbom. Na dan 4. jula Politbiro CK doneo je odluku da svi partizanski odredi odmah otpočnu oružane akcije. Glavni štab je izradio plan razvoja partizanske borbe u Srbiji, gde je u to vreme usmerio svoje glavne napore. Odmah zatim Centralni komitet i pokrajinski komiteti (PK) KPJ izdali su svoje proglase narodu za ustanak i razradili plan partizanske borbe. Na dan 10. jula 1941. izašao je u Beogradu prvi broj *Biltena* Glavnog štaba sa osnovnim direktivama o ustrojstvu, zadacima i taktici partizanskih odreda.

POČETAK I RAZVOJ USTANKA

U toku jula 1941. počele su prve partizanske akcije u svim krajevima Jugoslavije, izuzev u Makedoniji, gde se sekretar PK KPJ za Makedoniju povezao sa CK Bugarske radničke partije (komunista) (BRP/k) i prihvatio njegov stav: da je Makedonija pripojena Bugarskoj, da nije okupirana i da u njoj nema uslova za oružanu borbu. Zbog toga je CK KPJ obrazovao novi PK za Makedoniju, koji je odmah pristupio pripremanju za oružanu borbu, tako da su prve akcije izvedene u jesen 1941.

Već u toku leta i jeseni 1941. borbe partizanskih odreda prerastaju u masovne narodne ustanke u najvećem delu zemlje (Srbija, Crna Gora, Bosna i Hercegovina, južne oblasti Hrvatske). Razbijeni su mnogi okupatorski i kvislinški garnizoni i njihova vlast, presečene mnoge komunikacije, obustavljena proizvodnja u većem broju preduzeća koja su radila za okupatora, onemogućena rekvizicija poljoprivrednih proizvoda, a znatne teritorije došle su pod kontrolu ustaničkih snaga. Okupatorske i kvislinške snage u zemlji nisu bile dovoljne da zaustave razvoj oslobodilačke borbe. Italijanski okupator je prebacio 6 divizija iz sastava svoje armije u Albaniju, i tako uspeo da krajem jula privremeno reokupira veći deo oslobođene teritorije u Crnoj Gori.

U ostalim oblastima Jugoslavije (Slovenija, Makedonija i veći deo Hrvatske) u to vreme borbe partizanskih odreda

nisu se razvile do stepena masovnog ustaničkog pokreta naroda. Radilo se o nizu pre svega objektivnih razloga (iluzije kod jednog dela naroda u okupatora i kvislinga posle razbijanja Kraljevine Jugoslavije, u kojoj su hrvatski, slovenački i makedonski narod bili nacionalno potlačeni). Tek porastom saznanja da je u pitanju borba za novu državu, u kojoj će nacionalna i demokratska prava biti obezbeđena svim jugoslovenskim narodima, ovi su uzroci mogli biti otklonjeni.

U toku partizanske borbe i oružanog ustanka oko narodnooslobodilačke i revolucionarno-demokratske platforme KPJ stvaralo se političko i borbeno jedinstvo sve širih narodnih masa. Iz političkog života nestajali su ostaci starih građanskih političkih stranaka, a njihove pristalice i pojedini lideri prelazili su na pozicije KPJ. To jedinstvo, stvarano i učvršćivano na bazi aktivne borbe za oslobođenje zemlje od okupatora i domaćih izdajnika, za pravo svakog naroda na samoopredeljenje i demokratski razvitak, postalo je već u toku 1941. dominantna politička snaga u Jugoslaviji. Ono je već u to vreme, na inicijativu KPJ i uz podršku ostalih patriotskih političkih snaga, počelo da dobija i odgovarajuće organizacione forme stvaranjem odbora Narodnooslobodilačkog fronta (NOF), antifašističkog fronta omladine i žena.

Ustanak je već od samog početka jasno manifestovao svoje dalekosežne ciljeve. Široki narodni slojevi, pored oslobođenja od okupatora, videli su u ustanku mogućnost ostvarenja svojih davnašnjih socijalnih i nacionalnih težnji i garanciju da će, umesto starog, korumpiranog režima, biti stvoreni temelji novog, pravednijeg društvenog sistema, da će biti izgrađena, na zdravijim osnovama, nezavisna državna zajednica jugoslovenskih naroda. Kao potvrda ovih težnji došlo je već u toku 1941. do stvaranja organa nove, narodne vlasti na slobodnim teritorijama i formiranja nacionalnih vojnih i političkih rukovodstava. Takva društveno-politička orijentacija ustanka bila je osnovna pokretačka snaga okupljanja sve širih narodnih masa u borbi protiv okupatora. Zbog toga su ustaničke snage već tada došle u sukob s nosiocima starog poretka — izbegličkom vladom i kraljem i njihovim snagama u zemlji. Te snage su posle okupacije bile pasivne prihvatajući stav izbegličke vlade: čekati oslobođenje koje treba da donese zapadni saveznici, a s njim i obnovu kraljevine i starog političkog sistema. Zato su predstavnici ovih snaga odbijali pozive KPJ za borbu protiv okupatora, a kada je borba počela, oni su je proglašavali avanturizmom i suprotstavljali joj svoju »taktiku čekanja« i »pripremanja«. Na toj osnovi oni su počeli da stvaraju i svoje oružane formacije — četničke odrede. U tome su mestimično postizali izvesne uspehe zahvaljujući svome stavu »pripremanja za borbu kad dođu povoljniji uslovi«. Dok je ustanak bio u zamahu, oni su taktizirali, vodeći dugotrajne pregovore s ustaničkim snagama oko toga da li treba ili ne ići u borbu. Kada se okupator pribrao, dovukao nove snage i otpočeo veće ofanzive, naročito krajem 1941, oni su zajedno s njim krenuli u napad na partizanske snage. Pristalice starog poretka obrazovale su svoje najjače uporište oko pukovnika bivše jugoslovenske vojske Draže Mihailovića u Srbiji. Njega je već krajem 1941. kralj proizveo u čin generala, a u januaru 1942. dodeljen mu je resor ministra vojske u izbegličkoj vladi.

Rukovodstvo ustanka, uporedo sa razvojem i uspesima borbe, preduzimalo je dalje mere u pravcu izgradnje vojne i političke organizacije. Od velikog značaja bilo je savetovanje u Glavnom štabu, održano 26. septembra 1941. na oslobođenoj teritoriji u Srbiji, kome su prisustvovali predstavnici pokrajinskih rukovodstava. Razmatran je dotadašnji razvoj ustanka i doneseni zaključci: da se pristupi izgradnji čvršće vojne organizacije putem stvaranja četa i bataljona, organizacije štabova, regulisanja snabdevanja vojske, zbrinjavanja ranjenika itd.; da se posebna pažnja pokloni stvaranju slobodnih teritorija i da se one, izgradnjom novih organa vlasti — narodnooslobodilačkih odbora (NOO), organizuju kao političke i vojne baze za dalje vođenje rata; da se učini sve kako bi se sačuvalo i dalje

proširivalo već ostvareno jedinstvo naroda u borbi protiv okupatora i izdajnika, a naročito u odnosu na četnički pokret; da se vojna rukovodstva po pokrajinama organizuju kao glavni štabovi. Glavni štab NOPOJ promenio je naziv u Vrhovni štab NOPOJ.

Sprovođenje ovih odluka omogućilo je dalju vojnu i političku organizaciju ustanka. Krupnije i čvršće organizovane partizanske jedinice izvodile su sve zamašnija borbeno dejstva. Bili su oslobođeni novi gradovi i proširene slobodne teritorije. Pristupilo se stvaranju mesnih, opštinskih i sreskih NOO. Najintenzivniji politički život razvio se na oslobođenoj teritoriji u zapadnoj Srbiji sa centrom u Užicu, gde je od septembra do novembra bilo sedište CK KPJ i VŠ. Tu je počela da izlazi »Borba«, organ KPJ, a nastavljeno je izdavanje Biltena Vrhovnog štaba. Pristupilo se stvaranju masovnih antifašističkih organizacija omladine i žena i odbora NOF. Novi organi vlasti preuzimali su rukovođenje privredom i prosvetom na oslobođenoj teritoriji.

NAPORI OKUPATORA I DOMAĆE REAKCIJE DA SLOME USTANAK

Uspešan razvoj ustanka ugrožavao je prestiž fašističkih sila u doba njihove najveće moći, dovedena je bila u sumnju stabilnost »novog evropskog poretka« i pretila je opasnost da i drugi porobljeni narodi pođu za primerom Jugoslavije. Naročito su bile ugrožene pozicije okupatora u Srbiji. Zato je nemačka Vrhovna komanda angažovala dovoljno jake sopstvene oružane snage protiv ustanka. Pored tri divizije koje su već bile u Srbiji, nove snage dovučene su iz Grčke (2 puka), Francuske (1 divizija) i sa istočnog fronta (1 divizija). U septembru su Nemci otpočeli veliku ofanzivu protiv oslobođene teritorije u Srbiji. Oštre borbe, naročito u zapadnoj Srbiji i Šumadiji, vođene su sve do decembra. Partizanski odredi pružali su snažan otpor. Četnički vođa Draža Mihailović iskoristio je angažovanje partizanskih snaga u borbama protiv Nemaca, postigao sporazum sa srpskim kvislingom Nedićem za borbu protiv ustanka i već krajem oktobra prešao u napad. Pokušao je da osvoji centre slobodne teritorije i da uništi Vrhovni štab, napadao je s leđa partizanske jedinice, ubijao kurire i rukovodioce itd., pružajući na taj način znatnu pomoć Nemcima. Krajem novembra i početkom decembra Vrhovni štab napustio je slobodnu teritoriju u zapadnoj Srbiji i s delom snaga povukao se na jug, u Sandžak. Lokalne ofanzive okupacionih i kvislinških snaga protiv ustaničkih žarišta u Bosni i Hercegovini, Hrvatskoj i Sloveniji donele su samo delimične rezultate. Do kraja 1941. zahvat ustanka zahvatio je južnu Srbiju, gde su Nemci krajem decembra prebacili jedan bugarski korpus.

Za vreme svojih ofanziva okupatori i kvislinzi počinili su strahovita zverstva. Čitava naselja, zajedno sa stanovništvom, bila su uništavana, na hiljade ljudi internirano u logore smrti u zemlji i inostranstvu.

Ove ofanzive i represalije svuda su koristile četničke i druge domaće izdajničke snage. Četnici su unosili paniku i dezorganizaciju i pozivali ustanike u svoje oružane formacije, obećavajući im mir i bezbednost. Još u oktobru u štab Draže Mihailovića stigli su delegati izbegličke vlade s jednim engleskim oficirom i doneli mu nalog da na svaki način spreči ustanak kome je na čelu stajala KPJ. Draža Mihailović se još čvršće povezao s reakcionarnim snagama u zemlji, obrazovao pokrajinske i oblasne štabove i dao im instrukcije za borbu protiv ustanka. Četnici su postigli sporazum i sa italijanskim okupatorom o zajedničkoj borbi protiv ustanka. Nastupajući sa antikomunističkim programom, oni su nastojali da borbu protiv okupatora svedu na građanski rat i tako pocepaju jedinstvo masa u ustanku i izoluju KPJ od naroda.

Iako su udružene snage okupatora i domaćih izdajnika postigle izvesne rezultate, njima nije pošlo za rukom da nanese trajnije poraze ustanku. Razmere borbi u Jugoslaviji u toku 1941. jasno su pokazale da se tu stvorio

jedan novi front, koji sile Osovine nisu očekivale. Broj njihovih pešadijskih divizija krajem 1941. na tom ratištu popeo se od 18, koliko ih je bilo uoči ustanka, na 28, dok su partizanske snage krajem 1941. brojale 80.000 naoružanih boraca.

U to vreme — i sve do kraja 1943 — narodnooslobodilački pokret (NOP) nije primao nikakvu pomoć sa strane u ratnom materijalu. Vlade sila antihitlerovske koalicije prihvatile su jugoslovensku izbegličku vladu kao savezničku, a ta vlada je sve uspehe ustanka pripisivala snagama Draže Mihailovića i njega popularisala u savezničkoj javnosti.

Međutim, sve širi slojevi naroda u zemlji postepeno su uvidali izdajničku ulogu izbegličke vlade i četnika Draže Mihailovića i okretali se ka narodnooslobodilačkom pokretu. Još je brže tekao proces razotkrivanja kvislinga u očima naroda i razbijanja iluzija o njihovoj oslobodilačkoj misiji i o Hitlerovom »novom evropskom poretku«. Zbog toga domaći izdajnici nisu mogli uspešno nastupati sa pozicija građanskog rata i borbe protiv komunizma, niti je okupator uspeo da sačuva svoje snage i da ustanak svede na pozicije unutrašnjeg klasnog razračunavanja i građanskog rata. Paktirajući sa okupatorom u borbi protiv ustanka, domaća buržoazija, na čelu s monarhijom i izbegličkom vladom, vezala je svoju sudbinu, a time i sudbinu starog poretka u Jugoslaviji za sudbinu okupatora. Time je određena društveno-politička sadržina borbe protiv okupatora i domaćih izdajnika: ta borba je neminovno nosila u sebi socijalističku revoluciju.

CK KPJ i Vrhovni štab su krajem 1941. i početkom 1942. doneli niz mera vojnog i političkog karaktera koje predstavljaju, saobrazno dotadašnjem razvitku ustanka i izvršenim pomeranjima političkih snaga, dalju razradu platforme NOP. To je omogućilo da se još odlučnije ide putem stvaranja oslobodilačke armije. Odlukom VŠ od 21. decembra 1941. obrazovana je I proleterska brigada, a početkom 1942. VŠ je izradio Statut brigada, koji je određivao karakter i organizaciju tih novih jedinica. Time je bio određen jasan kurs u stvaranju nove armije iz ustaničkih teritorijalnih partizanskih odreda i izgradnji njenog metoda ratovanja. Početkom 1942. izrađeni su prvi propisi o ustrojstvu i zadacima NOO, na bazi kojih se pristupilo izgradnji novih organa vlasti na svim oslobođenim teritorijama. Istovremeno izrađeni su propisi o stvaranju organa vojne vlasti u pozadini, čiji je zadatak bio da preuzmu na sebe, u saradnji sa NOO, organizaciju slobodnih teritorija u službi fronta. Na liniji jačanja jedinstva naroda u oslobodilačkoj borbi dalje su razrađeni stavovi o stvaranju masovnih političkih organizacija: Narodnooslobodilačkog fronta, Antifašističkog fronta žena i antifašističkog omladinskog saveza.

RAZVOJ RATA I REVOLUCIJE U 1942.

U toku 1942, pored svakodnevnih oružanih akcija partizanskih odreda širom zemlje, na jugoslovenskom ratištu vođeno je i više krupnijih operacija.

U proleće se svuda u zemlji osetio nov zamah ustanka. Prostrane oslobođene teritorije stvorene su u to vreme u centralnom delu zemlje (jedinstvena oslobođena oblast koja je zahvatala istočnu Bosnu, Hercegovinu i Crnu Goru), u zapadnoj Bosni, u južnoj Hrvatskoj i centralnoj Sloveniji. Te krupne pobeđe primorale su okupatora na preduzimanje novih ofanziva. Prvu od njih, sa snagama 5 divizija, okupator je izveo protiv oslobođene oblasti u centralnom delu zemlje, gde se nalazio i Vrhovni štab. Teške borbe vođene su od početka aprila do sredine juna. Vrhovni štab je, ne prihvatajući frontalne odbrambene borbe, postepeno izvlačio glavninu snaga ka centru teritorije, gde je sredinom juna formirao grupu od 5 brigada i pripremao se za prodor u zapadne oblasti Jugoslavije. Na toj teritoriji su ostali manji partizanski odredi.

Drugu ofanzivu okupator je izveo na Kozaru u zapadnoj Bosni uz učesće 5 divizija. Partizanske snage su tu primile i vodile bitku u okruženju da bi spasle stanovništvo koje

se povlačilo ispred okupatorskih zverstava. Bitka je trajala nepun mesec dana (jun—jul). Partizanske snage nanele su neprijatelju teške gubitke, ali su i same bile prepolovljene. Međutim, one su uspele da se probiju iz obruča i da nastave sa ofanzivnim dejstvima.

Grupa od 5 italijanskih divizija u toku leta 1942. izvela je ofanzivu protiv partizanskih snaga i oslobođene teritorije u Sloveniji. Italijanima je pošlo za rukom da ponovo okupiraju oslobođenu teritoriju i nanesu izvesne udarce partizanskim snagama, ali ne da ih i razbiju. U toku ove ofanzive obrazovane su 4 partizanske brigade.

Manje, lokalne ofanzive preduzele su okupatorske snage i u drugim oblastima zemlje. Ali cilj nigde nisu postigle. Njima je polazilo za rukom da ponovo zauzmu oslobođena područja, ali su partizanske jedinice ubrzo preuzimale inicijativu, sve više jačale i ofanzivnim akcijama nanosile udarce okupatorskim garnizonima, komunikacijama i drugim objektima, stvarajući ponovo oslobođene teritorije.

Vrhovni štab je sredinom juna 1942. doneo odluku da se težište borbe prenese u zapadne oblasti Jugoslavije i da se tu, koristeći povoljan razvoj događaja, obrazuje novo žarište opštejugoslovenskog ustanka. U tu svrhu Vrhovni štab je krajem juna, s grupom od 4 brigade, otpočeo prodor sa tromede Bosne, Crne Gore i Hercegovine preko železničke pruge Sarajevo—Mostar u zapadnu Bosnu. U toku prodiranja bila je uništena pomenuta železnička pruga na dužini od oko 70 km, i likvidirana ustaška vlast, a zatim oslobođena teritorija zapadno od Neretve s gradovima Konjic, Prozor, Gornji Vakuf, Livno i Duvno i, preko oslobođenog Glamoča, povezana sa slobodnom teritorijom u Bosanskoj Krajini. Tada je otpočela zajednička ofanzivna kampanja grupe proleterskih brigada, krajijskih jedinica i partizanskih snaga iz Dalmacije, u kojoj je do oktobra proširena slobodna teritorija i razbijene lokalne kvislinške snage.

U novembru je, u sadejstvu sa hrvatskim partizanskim snagama, izvedena bihačka operacija, oslobođen Bihać sa Cazinskom Krajinom i spojene slobodne teritorije u zapadnoj Bosni i Hrvatskoj. Za sve vreme ove ofanzive postepeno su stvarane brigade. Odlukom Vrhovnog štaba u zapadnoj Bosni i Hrvatskoj organizovano je 8 divizija i 2 korpusa Narodnooslobodilačke vojske Jugoslavije (NOVJ).

U decembru su snage NOVJ prodrle u srednju Bosnu, razbile četničke i ustaške garnizone i kvislinšku vlast i oslobodile najveći deo ove oblasti. Tako je bila stvorena slobodna teritorija od prilaza gradovima Rijeci, Karlovcu i Zagrebu, pa na istok do reka Bosne i Neretve (oko 50.000 km²). Na toj teritoriji bio je izgrađen jedinstven sistem vlasti NOO i sistem vojnoteritorijalnih organa. Na slobodnoj teritoriji održani su osnivački kongres Ujedinjenog saveza antifašističke omladine Jugoslavije (USAOJ) i osnivačka konferencija Antifašističkog fronta žena Jugoslavije (AFŽ) i niz drugih manifestacija.

U drugoj polovini 1942. ustanak je zahvatio i druge oblasti: u Slavoniji su do kraja godine obrazovane 3 brigade, koje su ušle u 12. slavonsku diviziju, zatim oblasti centralne Hrvatske, gde su obrazovane krupnije partizanske snage i prve oslobođene teritorije. Zajedničkim akcijama sremskih i istočnobosanskih partizanskih snaga bili su razbijeni četnici u istočnoj Bosni i tamo ponovo obnovljeno uporište ustanka.

U Srbiji i Makedoniji ponovo oživljavaju oružane akcije i narastaju partizanski odredi. U Crnoj Gori i Hercegovini sve više raste borbeno raspoloženje naroda, koji je inače bio izlpužen strahovitom teroru italijanskog okupatora i četnika Draže Mihailovića.

Krajem 1942. NOVJ je imala 150.000 naoružanih boraca. Ona je tada vezivala 30 okupatorskih divizija i znatne snage kvislinga.

U Bihaću je 26. i 27. novembra 1942. održano Prvo zasjedanje Antifašističkog veća narodnog oslobođenja Jugoslavije (AVNOJ). Na zasjedanju je konstatovano da je ogromna većina naroda Jugoslavije pošla u borbu protiv

okupatora, da su u toj borbi, pod rukovodstvom radničke klase i KPJ, udareni čvrsti temelji jedinstvu narodnih masa i bratstvu naroda Jugoslavije, da su se snage starog poretka, na čelu sa izbegličkom vladom, sarađujući sa okupatorom konačno srozale u blato nacionalne izdaje, i da sve to zahteva stvaranje jednog opštepitičkog tela, koje će manifestovati stremljenja naroda ka nacionalnom i socijalnom oslobođenju. Zato je AVNOJ imenovao svoj Izvršni odbor, koji je preuzeo na sebe rukovođenje organima nove vlasti na oslobođenoj teritoriji i u tom smislu predstavljao klicu vlade nove Jugoslavije.

Stvaranjem sistema narodne i vojne vlasti na oslobođenim teritorijama, sve do Izvršnog odbora AVNOJ-a, obeležene su osnovne konture nove državne organizacije, a stvaranjem AVNOJ-a izražene su sve one revolucionarne društveno-političke promene koje su nastale u dotadašnjem razvitku ustanka u Jugoslaviji.

RAZVOJ U 1943. I DRUGO ZASEDANJE AVNOJ-a

Do kraja 1942. sile Osovine pretrpele su na svetskim frontovima niz krupnih poraza koji su im izbili iz ruku strategijsku inicijativu, tako da su one postepeno prelazile u odbranu. Posle poraza u Africi moglo se očekivati savezničko iskrcavanje na Balkanu ili u Italiji. Zbog toga je porastao značaj jugoslovenskog ratišta, pa su vrhovne komande Nemačke i Italije odlučile da preduzmu zamašnije zimske operacije protiv glavnog žarišta ustanka u zapadnoj Bosni i Hrvatskoj. Na dan 20. januara 1943. otpočela je ofanziva 9 nemačkih i italijanskih divizija na veliku slobodnu teritoriju. Prvi hrvatski i Prvi bosanski korpus NOV pružali su žilav otpor sve do početka marta. Za to vreme Vrhovni štab je sa 5 divizija preduzeo protivofanzivu u pravcu Crne Gore i Hercegovine s namerom da tamo razbije okupatorske i četničke snage, oživi ustanak i stvori uslove za prodor u Srbiju. Posle bitke na Neretvi, koja je besnela skoro mesec dana, a koju je Vrhovni štab morao primiti da bi spasao bolnicu sa oko 3.500 do 4.000 ranjenika i bolesnika, izvršen je uspešan prodor u Crnu Goru i Hercegovinu, u toku kojeg je do početka maja razbijena glavnina snaga Draže Mihailovića i znatne italijanske snage, pri čemu je oslobođena i prostrana teritorija. Za ovo vreme snage u Hrvatskoj i zapadnoj Bosni ponovo su preuzele inicijativu i, uglavnom, povratile pozicije koje su držale krajem 1942.

Tako je situacija na jugoslovenskom ratištu posle zimskih operacija po okupatora bila još teža nego krajem 1942. Ocenjujući značaj slobodne teritorije u Crnoj Gori i Hercegovini sa stanovišta eventualnog savezničkog iskrcavanja na Balkanu i mogućnosti prodora jakih snaga NOVJ u Srbiju, nemačka Vrhovna komanda naredila je komandantu za Jugoistok da preduzme novu ofanzivu protiv glavnine snaga NOVJ u Crnoj Gori. Ofanziva je počela 15. maja i trajala je do 15. juna. Snage NOVJ vodile su ovu bitku pod najnepovoljnijim uslovima i uz izvanredne napore i žrtve. One su osujetile plan nemačke komande, probile nekoliko obruča i u toku jula razvile svoju ofanzivu kroz istočnu Bosnu, oslobodivši najveći njen deo.

Razbijanje ove dve velike okupatorske ofanzive predstavljalo je prekretnicu u razvitku NOB-a. Posle ovoga okupator nije imao više snage da vodi ofanzive u cilju uništenja glavnih snaga NOVJ. Vojnički su tučene snage izbegličke vlade i rešena situacija u Crnoj Gori, Hercegovini i istočnoj Bosni u korist NOP-a. Te velike bitke donele su međunarodnu afirmaciju NOP-u. Za jugoslovensko ratište, koje je vezalo oko 30 okupacionih divizija i znatne kvislinske snage, zainteresovale su se savezničke komande. Najzad je u maju 1943. u Vrhovni štab NOVJ upućena vojna misija anglo-američke komande za Bliski istok (slične anglo-američke vojne misije stigle su u to vreme u neke glavne štabove).

U prvoj polovini 1943. situacija se za NOP povoljno razvijala i u svim drugim oblastima Jugoslavije. U Hrvatskoj, Sloveniji, Bosni i Sremu još su više uvećani ranije

postignuti uspesi. Snage NOP-a svuda su imale inicijativu. Slobodne teritorije su proširene, dalje je izgrađivan sistem vlasti, ojačano je i prošireno jedinstvo naroda u borbi, obrazovani su 22 nove brigade, 8 divizija i 2 korpusa. Uspesi od prelomnog značaja postignuti su i u Makedoniji, gde su obrazovane krupnije partizanske jedinice i vođene zamašnije borbe. Do obrazovanja većih partizanskih jedinica doslo je i u Srbiji, naročito u oblasti Južne Morave, gde je stvorena šira slobodna teritorija.

Predviđajući brzu kapitulaciju Italije posle savezničkog iskrcavanja na njeno kopno, Vrhovni štab je u avgustu glavne napore usmerio na one teritorije gde su se nalazile italijanske okupacione snage. Akcije NOVJ podržao je narod u Istri, Sloveniji, Hrvatskom Primorju, Dalmaciji, Hercegovini, Crnoj Gori i zapadnoj Makedoniji masovnim ustancima. Gro italijanske okupacione armije bio je razoružan i oružjem snabdeveno oko 80.000 novih boraca NOVJ, a najveći deo pomenutih pokrajina i ostrva bio je oslobođen. Time su nemačke snage, koje su imale naređenje svoje Vrhovne komande da, u slučaju kapitulacije Italije, razoružaju italijansku okupacionu armiju u Jugoslaviji i zaposednu teritoriju koju je ona držala, bile preduhitrene i primorane da više meseci vode upornu borbu za neke najznačajnije pozicije (ostrva, luke, centre, komunikacije).

Na kraju 1943. u sastavu NOVJ bilo je 27 divizija, 8 samostalnih brigada, 13 samostalnih bataljona i 108 partizanskih odreda sa ukupno 300.000 naoružanih boraca. Te jedinice bile su organizovane u 9 korpusa. NOVJ je vezivala 24 nemačke, 9 bugarskih i 3 mađarske divizije sa oko 450.000 vojnika i oko 180.000 pripadnika domaćih kvislinskih jedinica. Ona je kontrolisala najveći deo jugoslovenske državne teritorije, na kojoj je bio izgrađen jedinstven sistem vlasti NOO.

U toku 1943. bila su obrazovana antifašistička veća narodnog oslobođenja u svim pokrajinama i ona su preuzela rukovođenje mehanizmom narodne vlasti na oslobođenim teritorijama. Oružane snage domaćih izdajnika — domobrani, ustaše, četnici, belogardejci, balisti itd. — nisu više predstavljali značajan vojni faktor na jugoslovenskom ratištu i održavali su se isključivo naslanjajući se na okupacione snage. NOF, na čelu sa KPJ, predstavljao je jedinstvenu oslobodilačku političku snagu u zemlji.

Pravilna nacionalna politika obezbedila je sve aktivnije učesće nacionalnih manjina u borbi. U NOVJ obrazovane su jedinice nacionalnih manjina (šiptarske, poljske, češke, mađarske, italijanske, nemačke). Od pripadnika okupacionih jedinica obrazovane su i italijanske, bugarske i druge jedinice. NOVJ je ostvarila saradnju i sa albanskim i grčkim partizanskim snagama.

U takvoj situaciji je 29. novembra održano u Jajcu II zasедanje AVNOJ-a. Na zasédanju je konstatovano da je u toku oružane borbe protiv okupatora i domaćih izdajnika došlo do korenitih društveno-političkih promena u Jugoslaviji. Narodi Jugoslavije, predvođeni radničkom klasom i KPJ, izgradili su u toj borbi svoju novu vlast i novu armiju i time stvorili uslove za postizanje konačne pobeđe nad okupatorom. Snage starog poretka bile su politički i vojnički tučene u okviru borbe protiv okupatora. Na temelju tih promena i izvojevanih pobeđe, II zasédanje se konstituisalo u vrhovno zakonodavno telo i svojim odlukama proglasilo stvaranje nove države na demokratskim i federativnim principima, oduzelo izbegličkoj vladi prava zakonite vlade, zabranilo kralju povratak u zemlju i obrazovalo Nacionalni komitet oslobođenja Jugoslavije (NKOJ), kao prvu revolucionarnu vladu nove Jugoslavije.

KONAČNO OSLOBOĐENJE I IZGRADNJA NOVE DRŽAVE (1944—1945)

Posle kapitulacije Italije, nemačka Vrhovna komanda znatno je pojačala svoje snage u Jugoslaviji, koje su u jesen i zimu 1943/1944. preduzele niz ofanzivnih operacija, ali su u tome postigle samo delimične rezultate. Tada su

široj Jugoslaviji dejstvovala krupne snage NOVJ i okupator nije imao više mogućnosti da olanzivama protiv pojedinih žarišta ustanka postuže uspehe koji bi za duži period kočili njegov razvoj, kao što se događalo u ranijem periodu. Okupator se tada borio da preotme ili odbrani svoje glavne pozicije na jugoslovenskom ratištu. U proleće 1944. snage NOVJ imale su svuda inicijativu, a njihova glavnina se počela pripremati za prodor u Srbiju i njeno konačno oslobođenje. Krajem maja Nemci su poslednji put pokušali da nanese odlučujući udarac NOP-u iznenadnim vazdušno-desantnim napadom na Drvar, u kome je bilo sedište Vrhovnog štaba i Nacionalnog komiteta. Cilj desanta je bio da se uništi rukovodstvo NOP-a i obezglavi NOVJ. U žestokim borbama ovaj pokušaj je bio razbijen, a rukovodstvo NOP-a prebacilo se na ostrvo Vis. Za to vreme u južnoj i istočnoj Srbiji došlo je do masovnog učešća naroda u borbi, tako da je do juna 1944. u tim krajevima obrazovano 5 divizija NOVJ. Sličan razvoj bio je i u Makedoniji, gde je, pored niza partizanskih odreda, obrazovano i 10 udarnih brigada. Snažan polet NOP-a posle II zasedanja AVNOJ-a zahvatio je i sve druge oblasti. U septembru je NOVJ narasla na 50 divizija, 20 samostalnih brigada i 130 partizanskih odreda. Sve te snage bile su obrazovane u 15 korpusa.

Porazi koje je Nemačka pretrpela do leta 1944. na svetskim frontovima doveli su je u beznađežan položaj. Trupe Sovjetske armije nezadrživo su napredovale na čitavom istočnom frontu, a anglo-američke snage iskrcale su se na atlantsku obalu i prešle u ofanzivu ka Nemačkoj. U takvim uslovima Vrhovni štab doneo je odluku da preduzme ofanzivu za oslobođenje Srbije, da se spoji s levim krilom Sovjetske armije, koje je prodiralo kroz Rumuniju i da, oslobođenjem istočnih pokrajina Jugoslavije, obrazuje strateški front NOVJ. Jake snage NOVJ iz južne Srbije, Crne Gore i istočne Bosne otpočele su u julu 1944. bitku za Srbiju. Pošto su razbile sve pokušaje Nemaca da im spreče prodor u Srbiju, one su u avgustu i početkom septembra razbile četnike Draže Mihailovića i do kraja septembra oslobodile Srbiju i pripremale se za oslobođenje Beograda. Prema sporazumu NKOJ-a i komande Sovjetske armije, deo snaga Sovjetske armije izvršio je početkom oktobra prodor u istočnu Srbiju. Zajedničkim dejstvom snaga NOVJ i Sovjetske armije oslobođen je Beograd 20. oktobra. Do kraja 1944. NOVJ je oslobodila konačno Srbiju, Makedoniju, Crnu Goru i Dalmaciju sa ostrvima. Na dan 1. januara 1945. obrazovane su Prva, Druga i Treća armija NOVJ. Od zaplenjenog naoružanja i onog koje je primljeno u okviru savezničke pomoći obrazovane su vazduhoplovne, artiljerijske, tenkovske i druge jedinice. Od 1. marta NOVJ je dobila nov naziv: Jugoslovenska armija (JA), a Vrhovni štab reorganizovan u Generalštab.

Početkom aprila otpočela je ofanziva JA za konačno oslobođenje zemlje. Obuhvatnim manevrom glavnih snaga JA sa sremaskog fronta i iz Dalmacije nemački front bio je razbijen, a ostaci njegovih i kvistinskih snaga opkoljeni i razbijeni do sredine maja 1945. Trupe JA oslobodile su Istru, Slovenačko primorje i Trst, koji su nešto kasnije, pod anglo-američkim pritiskom, napustile.

Posle II zasedanja AVNOJ-a razvio se intenzivan rad na daljoj izgradnji nove državne organizacije. U duhu Odluke o uređenju Jugoslavije na federativnom principu, u toku 1944. zemaljska antifašistička veća narodnog oslobođenja u Hrvatskoj, Sloveniji, Crnoj Gori, Bosni i Hercegovini, Srbiji i Makedoniji konstituisala su se u vrhovna zakonodavna tela, a njihovi izvršni odbori u izvršne organe vlasti. Odmah posle stvaranja jedinstvene vlade Demokratske Federativne Jugoslavije (DFJ) ovi izvršni odbori reorganizovani su u vlade pojedinih republika. To je bio rezultat revolucionarnim putem rešenog nacionalnog pitanja u Jugoslaviji.

Za čitavo vreme oslobodilačke borbe sistem vlasti NOO-a dalje se usavršavao. NOO-i su radili na organizaciji privrednog života, rešavanju mnogih privrednih problema, otvaranju škola, zbrinjavanju izbeglica i ratne siročadi, organizovanju masovnog učešća naroda u obnovi

itd. Još u toku rata otpočeo je, konfiskacijom imovine saradnika okupatora, a odmah posle rata i nacionalizacijom, proces osvajanja ključnih pozicija u privredi od strane države.

Međunarodni položaj NOP-a menjao se uporedo sa njegovim jačanjem, a naročito s porastom njegovih oružanih snaga i pobedama nad okupatorima i domaćim izdajnicima. Pod uticajem takvog razvitka najpre je, sredinom 1942, vlada SSSR-a, a zatim, krajem iste godine, i vlada Velike Britanije upozorila izbegliku jugoslovensku vladu da njen ministar vojske Draža Mihailović sa svojim četničkim odredima saraduje sa okupatorom u borbi protiv NOP-a. Međutim, te i kasnije diplomatske intervencije ovih vlada nisu uticale na promenu stava jugoslovenske izbegličke vlade prema NOP-u.

Posle dolaska prvih vojnih misija u VŠ i neke glavne štabove (april — maj 1943) otpočela je neposrednija saradnja NOVJ i savezničkih armija, a s tim i brži proces prodiranja u svetsku javnost istine o događajima u Jugoslaviji. Zvanična anglo-američka vojna misija stigla je u Vrhovni štab u septembru 1943, a sovjetska 23. februara 1944. Ove misije su, u duhu odluka Tcheranske konferencije, pojačale napore za pružanje pomoći NOVJ. Iako nedovoljna, ta pomoć bila je značajna i u moralno-političkom i vojnom pogledu. Ali ipak vlade Velike Britanije, SSSR-a i SAD tretirale su NOP samo kao vojni pokret, a diplomatske odnose i dalje su održavale sa izbegličkom vladom. Stavove o sudbini naroda Jugoslavije i jugoslovenske države zasnivale su te vlade na spoljnopolitičkim koncepcijama svoje politike, čiju je osnovu činila težnja da se osiguraju vlastite pozicije i interesne sfere u pojedinim delovima sveta, pa i u Jugoslaviji. Sve tri vlade su, doduše, odmah posle II zasedanja AVNOJ-a dale pozitivne zvanične izjave o radu zasedanja, ali nijedna nije postavila pitanje priznavanja njegovih odluka.

Krajem 1943. Staljin se solidarisao s mišljenjem engleske vlade o potrebi pomirenja između NKOJ-a i izbegličke vlade. U tom duhu izvršen je pritisak na kralja Petra da se odrekne Draže Mihailovića i da obrazuje vladu od takvih ličnosti s kojima bi NKOJ pristao da pregovara. Smanjivanjem pomoći i na razne druge načine vršen je pritisak i na NKOJ da pristane na pregovore. Kurs na pomirenje bio je u duhu sporazuma između Staljina i Čerčila o podeli interesnih sfera u Jugoslaviji. Imajući u vidu snagu NOP-a i izvojevanu tekovinu revolucije, i ne odstupajući od odluka II zasedanja AVNOJ-a, NKOJ je, u interesu međunarodnog priznanja nove Jugoslavije, pristao na pregovore s predsednikom kraljevske vlade Šubašićem. 16. juna 1944. postignut je sporazum između Tita i Šubašića, prema kojem su ostale na snazi odluke II zasedanja AVNOJ-a, a Šubašićeva vlada obavezala se da osudi četnički pokret i Dražu Mihailovića i da se založi kod saveznika da pruže što veću pomoć NOP-u i NOVJ. 2. novembra 1944. postignut je i drugi sporazum, koji je predviđao odlaganje pitanja konačnog uređenja zemlje do završetka rata, imenovanje kraljevskog namesništva i zajedničke vlade. Ovim sporazumom bio je obezbeđen državopravni kontinuitet, a time i međunarodno priznanje nove Jugoslavije. Na konferenciji u Jalti početkom 1945. šefovi savezničkih vlada sporazumeli su se da se insistira na što bržem stvaranju takve vlade i na proširivanju AVNOJ-a onim narodnim poslanicima iz skupštine izabrane 1938. koji se nisu kompromitovali saradnjom sa okupatorom. 7. marta 1945. imenovana je vlada DFJ u koju je ušlo nekoliko predstavnika starog poretka.

Nosioci političkog sistema Kraljevine Jugoslavije, tučeni i na vojnom i na političkom polju, nastojali su, ne birajući sredstva, da onemoguće konačnu pobedu socijalističke revolucije u Jugoslaviji. Početkom 1944. oko četničkog pokreta okupljaju se ostaci raznih reakcionarnih buržoaskih stranaka, stvaraju »Jugoslovensko-demokratsku narodnu zajednicu« i održavaju svoj kongres na teritoriji zapadne Srbije. Posle poraza u Srbiji, ove snage organizuju grupe za izvođenje sabotaža na oslobođenoj teritoriji, stavljaju se u službu stranih špijunaža, pokušavaju da se uvuku

u NOO-e i masovne organizacije u cilju njihovog razbijanja itd. Maček se spremao da pomoću domobranske vojske »Nezavisne Države Hrvatske« u momentu kapitulacije Nemačke preuzme vlast u Hrvatskoj. Slične manevre spremala je i kvislinška grupacija »Sredina« u Sloveniji itd. Reakcionarne snage su pokušale da stvore bilo kakav oslonac u zemlji, da aktivnošću ostataka kontrarevolucionarnih formacija i suprotstavljanjem svojih predstavnika u zajedničkoj vladi politici KPJ, usmerenoj na stvaranje uslova za socijalističku izgradnju zemlje, stvore utisak o teškom stanju u Jugoslaviji i o potrebi savezničke inter-

vencije. Međutim, sve to više nije moglo dati nikakve rezultate. Avgusta 1945, na svom III zasjedanju, AVNOJ je doneo niz značajnih zakona (o izborima za Konstituantu i biračkim spiskovima, agrarnoj reformi, državljanstvu, sudovima). U radu na donošenju tih zakona i u pripremama izbora za Konstituantu razotkrivena je kontrarevolucionarna uloga predstavnika buržoazije u vladi i oni su otpali. 11. novembra održani su izbori za Konstituantu, koja je proglasila Republiku i donela Ustav socijalističke Jugoslavije.

P. M.

ODLIKOVANJA

U 1960. i 1961. Savezna narodna skupština izmenila je i dopunila Zakon o odlikovanjima od 1955.¹

Izmenama i dopunama od 30. juna 1960.² ustanovljen je Orden Republike I, II i III reda koji se dodeljuje pojedincima, ustanovama, društvenim i političkim organizacijama za naročite zasluge na polju javne delatnosti kojom se doprinosi opštem napretku zemlje. Izmenama i dopunama od 1. marta 1961.³ ustanovljeno je da ordeni FNRJ umesto redova dobijaju dodatne nazive prema njihovom izgledu, i da Predsednik Republike može ovlastiti državnog sekretara za poslove narodne odbrane ili druge vojne starešine da za vreme rata mogu dodeljivati sledeća odlikovanja za vojne zasluge: Orden za hrabrost, Orden za vojne zasluge sa zlatnim mačevima, Orden partizanske zvezde s puškama, Orden Narodne armije sa srebrnom zvezdom, Orden za vojne zasluge sa srebrnim mačevima, Medalju za hrabrost, Medalju za vojne zasluge i Medalju za vojničke vrline. Osim toga, ovim izmenama ustanovljeno je da Ordenom za vojne zasluge sa velikom zvezdom, Ordenom za vojne zasluge sa zlatnim mačevima i Ordenom za vojne zasluge sa srebrnim mačevima, pored vojnih rukovodilaca, mogu biti odlikovana i građanska lica u vojnim jedinicama, ustanovama, privrednim i društvenim organizacijama, koja svojim primerom i umešnošću u radu postižu izvanredne rezultate u ostvarivanju zadataka od posebnog značaja za narodnu odbranu. Medalja za vojne zasluge se može takođe dodeliti građanskim licima u vojnim jedinicama, ustanovama, privrednim i društvenim organizacijama, koja u svom radu postižu rezultate od posebnog značaja za narodnu odbranu.

Međusobni rang ordena posle izvršenih izmena je sledeći (kod ordena čiji je naziv promenjen ukidanjem redova u zagradi je dat njihov naziv):

- Orden jugoslovenske velike zvezde,
- Orden slobode,
- Orden narodnog heroja,
- Orden junaka socijalističkog rada,
- Orden narodnog oslobođenja,
- Orden jugoslovenske zvezde sa lentom (Orden jugoslovenske zvezde I reda),
- Orden ratne zastave,
- Orden jugoslovenske zastave sa lentom (Orden jugoslovenske zastave I reda),
- Orden partizanske zvezde sa zlatnim vencem (Orden partizanske zvezde I reda),
- Orden Republike sa zlatnim vencem (Orden Republike I reda),
- Orden zasluge za narod sa zlatnom zvezdom (Orden zasluge za narod I reda),
- Orden bratstva i jedinstva sa zlatnim vencem (Orden bratstva i jedinstva I reda),
- Orden Narodne armije sa lovorovim vencem (Orden Narodne armije I reda),
- Orden jugoslovenske zvezde sa zlatnim vencem (Orden jugoslovenske zvezde II reda),
- Orden rada sa crvenom zastavom (Orden rada I reda),
- Orden za vojne zasluge sa velikom zvezdom (Orden za vojne zasluge I reda),
- Orden partizanske zvezde sa srebrnim vencem (Orden partizanske zvezde II reda),
- Orden Republike sa srebrnim vencem (Orden Republike II reda),
- Orden jugoslovenske zastave sa zlatnim vencem (Orden jugoslovenske zastave II reda),
- Orden zasluge za narod sa srebrnim zracima (Orden zasluge za narod II reda),
- Orden bratstva i jedinstva sa srebrnim vencem (Orden bratstva i jedinstva II reda),

Orden Narodne armije sa zlatnom zvezdom (Orden Narodne armije II reda),

Orden za hrabrost,

Orden jugoslovenske zvezde na ogrlici (Orden jugoslovenske zvezde III reda),

Orden rada sa zlatnim vencem (Orden rada II reda),

Orden za vojne zasluge sa zlatnim mačevima (Orden za vojne zasluge II reda),

Orden Republike sa bronzanim vencem (Orden Republike III reda),

Orden jugoslovenske zastave sa zlatnom zvezdom na ogrlici (Orden jugoslovenske zastave III reda),

Orden partizanske zvezde sa puškama (Orden partizanske zvezde III reda),

Orden zasluge za narod sa srebrnom zvezdom (Orden zasluge za narod III reda),

Orden Narodne armije sa srebrnom zvezdom (Orden Narodne armije III reda),

Orden jugoslovenske zastave sa zlatnom zvezdom (Orden jugoslovenske zastave IV reda),

Orden rada sa srebrnim vencem (Orden rada III reda),

Orden za vojne zasluge sa srebrnim mačevima (Orden za vojne zasluge III reda),

Orden jugoslovenske zastave sa srebrnom zvezdom (Orden jugoslovenske zastave V reda).

U rangu medalja nisu izvršene nikakve izmene.

Odlikovanja se i dalje dodeljuju za građanske ili vojne zasluge.

Odlikovanja za građanske zasluge su: Orden jugoslovenske velike zvezde, Orden junaka socijalističkog rada, Orden narodnog oslobođenja, Orden jugoslovenske zvezde sa lentom, Orden jugoslovenske zvezde sa zlatnim vencem, Orden jugoslovenske zvezde na ogrlici, Orden jugoslovenske zastave sa lentom, Orden jugoslovenske zastave sa zlatnim vencem, Orden jugoslovenske zastave sa zlatnom zvezdom na ogrlici, Orden jugoslovenske zastave sa srebrnom zvezdom, Orden Republike sa zlatnim vencem, Orden Republike sa srebrnim vencem, Orden Republike sa bronzanim vencem, Orden zasluge za narod sa zlatnom zvezdom, Orden zasluge za narod sa srebrnim zracima, Orden zasluge za narod sa srebrnom zvezdom, Orden bratstva i jedinstva sa zlatnim vencem, Orden bratstva i jedinstva sa srebrnim vencem, Orden rada sa crvenom zastavom, Orden rada sa zlatnim vencem, Orden rada sa srebrnim vencem, Medalja zasluge za narod, Medalja rada i Medalja za zasluge.

Odlikovanja za vojne zasluge su: Orden slobode, Orden narodnog heroja, Orden ratne zastave, Orden partizanske zvezde sa zlatnim vencem, Orden partizanske zvezde sa srebrnim vencem, Orden partizanske zvezde sa puškama, Orden Narodne armije sa lovorovim vencem, Orden Narodne armije za zlatnom zvezdom, Orden Narodne armije sa srebrnom zvezdom, Orden za vojne zasluge sa velikom zvezdom, Orden za vojne zasluge sa zlatnim mačevima, Orden za vojne zasluge sa srebrnim mačevima, Orden za hrabrost, Medalja za hrabrost, Medalja za vojne zasluge i Medalja za vojničke vrline.

Zaključno sa 1. majem 1961. dodeljeno je 885.380 odlikovanja i to za građanske zasluge ordena 260.115 i medalja 280.290, a za vojne zasluge ordena 168.304 i medalja 176.671.

Ordenom jugoslovenske velike zvezde odlikovano je ukupno 18 lica. Od toga u periodu 1958—1961.⁴ odlikovani su: kralj Ayganistana Mohamed Zahir, predsednik Republike Gvineje Seku Ture, predsednik Pakistana Mohamed Ajub Kan, predsednik Republike Gane dr Kwame Nkrumah, predsednik vlade Republike Togo Silvanus Olimpio, predsednik Republike Liberije Tabmen, kralj Maroka Hasan II, predsednik Republike Mali Modibo Keita i predsednik Republike Tunisa Habib Burgiba.

Ordenom narodnog heroja odlikovano je ukupno 409 živih i 900 mrtvih učesnika narodnooslobodilačkog rata, zatim 17 stranih državljana za herojske podvige u borbi protiv zajedničkog neprijatelja i 18 proleterskih i udarnih brigada Narodnooslobodilačke vojske Jugoslavije.

Ordenom junaka socijalističkog rada odlikovani su: Josip Broz Tito, Moša Pijade, Boris Kidrič, Miroslav

¹ Vidi: »Odlikovanja«, »Jugoslovenski pregled«, 1958, str. 100—101 (26—27).

² »Službeni list FNRJ«, br. 27/60.

³ »Službeni list FNRJ«, br. 10/61.

⁴ Za lica odlikovana Ordenom jugoslovenske velike zvezde u ranijem periodu vidi: »Jugoslovenski pregled«, 1958, str. 101 (27).

Krleža, Ivan Regent, Aleksandar Ranković, Božidar Maslarić, Nikola Kovačević, Edvard Kardelj, Đuro Salaj, Pavle Gregorić, Franc Leskošek, Ivan Karaivanov, Đuro Pucar, Vladimir Simić, Rodoljub Čolaković, Miha Marinko, Josip Vidmar, Ivan Ribar, Vladimir Bakarić, Ivan Gošnjak, Blažo Jovanović, Lazar Koliševski, Petar Stambolić, Mijalko Todorović, Jovan Veselinov, Veljko Vlahović i Svetozar Vukmanović.

Ordenom narodnog oslobođenja odlikovani su: Ujedinjeni savez antifašističke omladine Jugoslavije, Antifašistički front žena Jugoslavije, 32 brigade Narodnooslobodilačke vojske Jugoslavije i 252 lica.

Ordenom jugoslovenske zvezde sa lentom odlikovano je 13 lica, Ordenom jugoslovenske zvezde sa zlatnim vencem 32, a Ordenom jugoslovenske zvezde na ogrlici 23 lica.

Ordenom ratne zastave odlikovano je 187 istaknutih rukovodilaca, komandanata i komesara Narodnooslobodilačke vojske Jugoslavije i Jugoslovenske narodne armije.

Ordenom jugoslovenske zastave sa lentom odlikovano je 394 lica, Ordenom jugoslovenske zastave sa zlatnim vencem 328, Ordenom jugoslovenske zastave sa zlatnom zvezdom na ogrlici 307, Ordenom jugoslovenske zastave sa zlatnom zvezdom 194, a Ordenom jugoslovenske zastave sa srebrnom zvezdom 132 lica.

Ordenom partizanske zvezde sa zlatnim vencem odlikovano je 577, Ordenom partizanske zvezde sa srebrnim vencem 1.520, a Ordenom partizanske zvezde sa puškama 9.914 komandanata i boraca Narodnooslobodilačke vojske.

Ordenom Republike sa zlatnim vencem odlikovano je 63 lica, Ordenom Republike sa srebrnim vencem 191, a Ordenom Republike sa bronzanim vencem 67 lica.

Ordenom zasluge za narod sa zlatnom zvezdom odlikovano je 1.546 lica, Ordenom zasluge za narod sa srebrnim zracima 27.113, a Ordenom zasluge za narod sa srebrnom zvezdom 189.138 lica.

Ordenom bratstva i jedinstva sa zlatnim vencem odlikovano je 1.939 lica, a Ordenom bratstva i jedinstva sa srebrnim vencem 28.330 lica.

Ordenom Narodne armije sa lovorovim vencem odlikovano je 73 lica, Ordenom Narodne armije sa zlatnom zvezdom 1.177, a Ordenom Narodne armije sa srebrnom zvezdom 4.482 lica.

Ordenom rada sa crvenom zastavom odlikovano je 1.321 lice, Ordenom rada sa zlatnim vencem 5.108, a Ordenom rada sa srebrnim vencem 33.871 lice.

Ordenom za vojne zasluge sa velikom zvezdom odlikovano je 503 lica, Ordenom za vojne zasluge sa zlatnim mačevima 3.260, a Ordenom za vojne zasluge sa srebrnim mačevima 23.441 lice.

Ordena za hrabrost dodeljeno je 91.554.

Pored toga, dodeljeno je: Medalja za hrabrost 132.857, Medalja za vojne zasluge 23.887, Medalja za vojničke vrline 19.927, Medalja zasluge za narod 230.615, Medalja rada 49.512 i Medalja za zasluge 168.

IZVOR: Zakon o izmenama i dopunama Zakona o odlikovanjima, »Službeni list FNRJ«, br. 27/60 i 10/61; Dokumentacija Kancelarije ordena u Kabinetu Predsednika Republike.

M. V.

PRVI REZULTATI POPISA STANOVNIŠTVA

Popis stanovništva od 31. marta 1961. peti je po redu jugoslovenski popis stanovništva (raniji popisi su izvršeni 31. januara 1921, 31. marta 1931, 15. marta 1948. i 31. marta 1953). Popis je izvršen na osnovu posebnog Zakona o popisu stanovništva u 1961. donesenog 28. decembra 1960. Metodologija popisa razrađena je u Saveznom zavodu za statistiku, a organizacijom i izvršenjem popisa rukovodili su republički zavodi za statistiku i sreske i opštinske komisije za popis. U sprovođenju popisa je učestvovalo preko 3.500 članova sreskih i opštinskih popisnih komisija i oko 70.000 popisivača koje je obučavalo i njihov rad kontrolisalo oko 5.000 instruktora popisa. Za svrhe popisa cela teritorija Jugoslavije bila je podeljena na 74.160 popisnih krugova.

Popis je izvršen u vremenu od 1. do 7. aprila 1961. Neposredno posle popisa u 774 slučajnim izborom određena popisna kruga obavljena je statistička kontrola popisa sa ciljem da se utvrdi u kojoj meri je popis uspeo da obuhvati celokupno stanovništvo kakav je kvalitet dobijenih podataka.

Pored stanovništva izvršen je i popis domaćinstava, a u 861 naselju, uglavnom gradskom, i popis stanova.

Prvi rezultati popisa, na osnovu kojih je dat i ovaj prikaz, imaju karakter hitne informacije, jer su izrađeni sa ciljem da se neposredno po popisu dobije ukupan broj stanovništva i sagledaju promene nastale u međuvremenu od prethodnog popisa.¹ Oni su sastavljeni na osnovu izveštaja popisivača o broju stanovnika i drugih jedinica popisa obuhvaćenih u pojedinom popisnom krugu. Opštinske popisne komisije sumirale su ove podatke i dobile prve rezultate za naselja i opštine, na osnovu kojih su izrađeni rezultati za srezove, narodne republike i Federaciju.² Konačan broj stanovnika utvrdiće se prebrojavanjem svih popisnica, pri čemu će se uključiti i popisnice državljana FNRJ popisanih u inostranstvu, koje nisu uzete u obzir pri sastavljanju prvih rezultata, kao i ispraviti eventualne greške koje su mogle nastati prilikom izrade prvih rezultata.

Konačni rezultati popisa pružiće potpune podatke ne samo o brojnosti već i o sastavu stanovništva prema polu, starosti, mestu rođenja, migraciji (preseljenju), mestu rada, bračnom stanju, broju dece, državljanstvu, narodnosti, maternjem jeziku, pismenosti, školskoj spremi, zanimanju, položaju u zanimanju, kvalifikaciji (i načinu na koji je stečena) i grani delatnosti, a preko podataka koji se odnose na domaćinstvo i o izvorima prihoda domaćinstava, odnosno veličini zemljišnog poseda odnosno domaćinstva. Za određena, pretežno gradska naselja, u kojima je izvršen i popis stanova, rezultati popisa pružiće podatke o veličini i strukturi stambenog fonda, opremljenosti stanova i kvalitetu stambenog fonda, korišćenju i naseljenosti stanova, visini zakupnine itd., a na osnovu podataka o zgradi u kojoj se stan nalazi i podatke o vrstama, veličini, kvalitetu i starosti zgrada.³

Konačni rezultati popisa biće objavljeni u uobičajenoj seriji posebnih knjiga rezultata popisa.

PORAST STANOVNIŠTVA JUGOSLAVIJE

Prema prvim rezultatima popisa Jugoslavija je 31. marta 1961. imala 18.512.805 stanovnika i 4.655.788 domaćinstava. Od poslednjeg popisa stanovništva, obavljenog 1953, ukupan broj stanovnika Jugoslavije je porastao za preko 1,5 miliona

¹ Vidi: »Porast stanovništva i gustina naseljenosti«, »Jugoslovenski pregled«, 1957, str. 1—6 (1—6)

² Savezni zavod za statistiku objavio je prve rezultate popisa u Statističkom biltenu br. 203 od 26. aprila 1961.

³ Kad budu raspoloživi konačni rezultati obrade popisa »Jugoslovenski pregled« će doneti iscrpnije informacije o pojedinim aspektima promena u strukturi stanovništva, domaćinstva i stambenom fondu.

ili za oko 9%. Prosečan godišnji porast stanovništva u periodu 1953—1961. iznosio je oko 190.000 ili 10,7‰.

U poređenju sa porastom stanovništva u periodu 1948—1953, koji je prosečno godišnje iznosio 13,9‰ ili porastom posle I svetskog rata, koji je za period 1921—1931. iznosio prosečno 14,7‰, tempo porasta stanovništva Jugoslavije je od 1953. znatno usporen. I sa ovako sniženom stopom porasta stanovništva, Jugoslavija se i dalje nalazi među evropskim zemljama sa relativno brzim porastom stanovništva. Međutim, dok se ranije izdvajala kao zemlja izuzetno visokog prirodnog priraštaja, Jugoslavija se danas u tom pogledu nalazi iza nekoliko drugih evropskih zemalja. (Prema raspoloživim podacima o prirodnom priraštaju u 1959, brži porast stanovništva od Jugoslavije imali su: SSSR (17,8‰), Poljska (17,8‰), Albanija (13,6‰), Portugalija (13,5‰), Španija (13,2‰) i Grčka (11,9‰).

Po ukupnom broju stanovnika Jugoslavija je na osmom mestu u Evropi. Brojnije stanovništvo imaju: SSSR, Ujedinjeno Kraljevstvo, Savezna Republika Nemačka, Italija, Francuska, Španija i Poljska.

Stanovništvo Jugoslavije od njenog formiranja kao države do 1961. je u stalnom porastu. I pored demografskih gubitaka u II svetskom ratu koji se cene na oko 2,5 miliona lica, broj stanovnika je u odnosu na stanje posle I svetskog rata povećan za blizu 6 miliona odnosno za oko 48% (tabela 1).⁴

TABELA 1 — PORAST STANOVNIŠTVA JUGOSLAVIJE U PERIODU 1921—1961

Godina popisa	Površina u km ²	Broj stanovnika prema popisu	Procenjen broj stanovnika na današnjoj teritoriji Jugoslavije*	Indeks porasta 1921 = 100
1921	247.542	11.984.911	12.545.000	100,0
1931	247.542	13.934.038	14.534.000	115,9
1948	255.270	15.772.098	15.841.566	126,3
1953	255.270	16.936.573	16.991.449	135,4
1961	255.804	18.512.805	18.512.805	147,6

* Sem za 1961 — vidi fusnotu br. 4.

U periodu 1948—1961. tempo porasta stanovništva u pojedinim republikama bio je dosta različit (tabela 2).

TABELA 2 — PORAST STANOVNIŠTVA PO REPUBLIKAMA 1948—1961

	Godina popisa		
	1948	1953	1961
Jugoslavija	15.841.566	16.991.449	18.512.805
Srbija — ukupno	6.527.966	6.979.154	7.629.113
Uže područje	4.159.389	4.471.468	4.814.100
Vojvodina	1.640.757	1.699.545	1.851.448
Kosovo i Metohija	727.820	808.141	963.565
Hrvatska	3.779.858	3.936.022	4.148.122
Slovenija	1.439.800	1.504.427	1.584.368
Bosna i Hercegovina	2.563.767	2.847.459	3.274.886
Makedonija	1.152.986	1.304.514	1.404.883
Crna Gora	377.189	419.873	471.433

Najveći porast stanovništva u periodu između 1948. i 1953. bio je u Makedoniji (13,1‰), Crnoj Gori (11,7‰), Bosni i Hercegovini (11,1‰), Kosovu i Metohiji (11,0‰) i U periodu između 1948. i 1961. najveći porast imali su Kosovo i Metohija (32,4‰), Bosna i Hercegovina (27,7‰), Crna Gora (25,0‰) i Makedonija (21,8‰), a najmanji Hrvatska (9,7‰), Slovenija (10,0‰) i Vojvodina (12,8‰) (tabela 3).

⁴ Pošto se teritorija Jugoslavije od 1921. menjala i u vreme pojedinih popisa bila različita i pošto se rezultati mogu neposredno upoređivati samo ako se odnose na istu teritoriju, Savezni zavod za statistiku je izvršio procenu kretanja broja stanovnika na današnjoj teritoriji Jugoslavije. Pri izradi te procene korišćeni su, pored rezultata odnosnih jugoslovenskih popisa, i podaci italijanskih popisa iz 1921. i 1931.

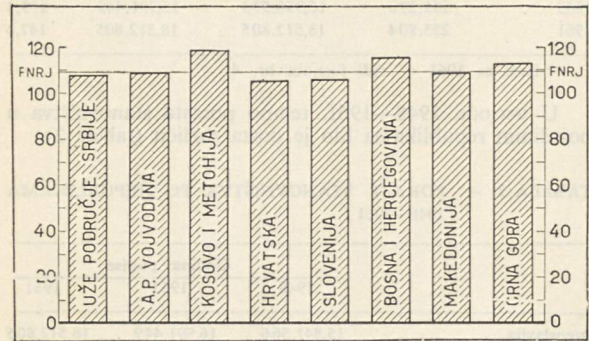

TABELA 3 — INDEKS PORASTA STANOVNIŠTVA PO REPUBLIKAMA 1948—1961

	Porast broja stanovništva (1948=100,0)		Indeks porasta 1953 do 1961 (1953=100,0)	Prosečni godišnji porast stanovništva (na 1.000 stanovnika) za period	
	1953	1961		1948—53	1953—61
Jugoslavija	107,3	116,9	109,0	13,9	10,7
Srbija — ukupno	106,9	116,9	109,3	13,3	11,1
Uže područje	107,5	115,7	107,7	14,3	9,2
Vojvodina	103,6	112,8	108,9	7,0	10,7
Kosovo i Metohija	111,0	132,4	119,2	20,7	21,6
Hrvatska	104,1	109,7	105,4	8,0	6,6
Slovenija	104,5	110,0	105,3	8,7	6,5
Bosna i Hercegovina	111,1	127,7	115,0	0,8	17,5
Makedonija	113,1	121,8	107,7	24,5	9,3
Crna Gora	111,3	125,0	112,3	21,2	14,5

Uočljive promene u tempu porasta stanovništva posle 1953. nastale su kako na područjima visokog tako i na područjima niskog priraštaja. Kosovo i Metohija je, zahvaljujući sniženju mortaliteta, postalo područje najvišeg porasta, dok je u Makedoniji, koja je ranije imala najviši porast stanovništva, usled iseljavanja znatnog broja pripadnika turske manjine posle 1954. došlo do znatnog sniženja porasta stanovništva i pored toga što je prirodni priraštaj i dalje ostao na relativno visokom nivou. Na područjima niskog priraštaja najveće promene nastale su u Vojvodini, gde je porast stanovništva od 1953. do 1961. bio brži nego u ranijim godinama zbog doseljavanja poljoprivrednog stanovništva iz pasivnih krajeva i to ne radi uključivanja u industriju i druge nepoljoprivredne delatnosti, već radi boljih uslova za poljoprivrednu proizvodnju.

GRAFIKON 1 — INDEKS PORASTA STANOVNIŠTVA 1953—1960 (1953 = 100)

Porast i kretanje stanovništva dolaze naročito reljefno do izražaja ako se posmatraju promene u gustini naseljenosti, koje, pored ostalog, zavise od konfiguracije tla i

drugih povoljnih ili nepovoljnih uslova za nastanjenje kao i od razvijenosti poljoprivrede od koje je još uvek zavisno oko 50% stanovništva Jugoslavije (tabela 4).

TABELA 4 — NASELJENOST STANOVNIŠTVA U ODNOSU NA UKUPNU I OBRADIVU POVRŠINU PO REPUBLIKAMA 1948 — 1961

	Broj stanovnika na 1 km ² ukupne površine			Broj stanovnika na 1 km ² obradive površine		
	1948	1953	1961	1948	1953	1961
Jugoslavija	62	66	72	161	173	188
Srbija — ukupno	74	79	86	141	151	165
Uže područje	76	80	86	160	172	185
Vojvodina	74	79	86	97	100	110
Kosovo i Metohija	68	76	90	215	239	285
Hrvatska	67	70	73	173	180	189
Slovenija	71	74	78	248	259	273
Bosna i Hercegovina	50	56	64	154	171	197
Makedonija	45	51	55	188	212	228
Crna Gora	27	30	34	237	264	296

Razlike u tempu porasta stanovništva (tabela 3) dolaze do izražaja i u porastu gustine naseljenosti na pojedinim područjima. Dok opšti porast broja stanovnika na 1 km² ukupne površine u periodu od 1948. do 1961. iznosi oko 10, dotle u istom razdoblju ovaj porast iznosi na Kosmetu 22 stanovnika, u Bosni i Hercegovini 14, u Sloveniji oko 7 i Hrvatskoj oko 6 stanovnika na 1 km² ukupne površine. Ako se radi eliminisanja uticaja nenaseljenih predela (šume, krš, visoki planinski predeli i sl.) na opštu stopu gustine naseljenosti uzme u obzir samo broj stanovnika na 1 km² obradive površine, porast stanovništva dolazi još adekvatnije do izražaja.

Na 1 km² obradive površine 1961. dolazi 27 lica više nego 1948. Najveći porast naseljenosti po obradivoj površini u periodu 1948—1961. ostvaren je na Kosovu i Metohiji — 70 lica, zatim u Crnoj Gori — 59, Makedoniji — 40 i Bosni i Hercegovini — 43, a najmanji u Vojvodini — svega 13 lica na 1 km² obradive površine.

KRETANJE STANOVNIŠTVA
SA SELA U GRAD

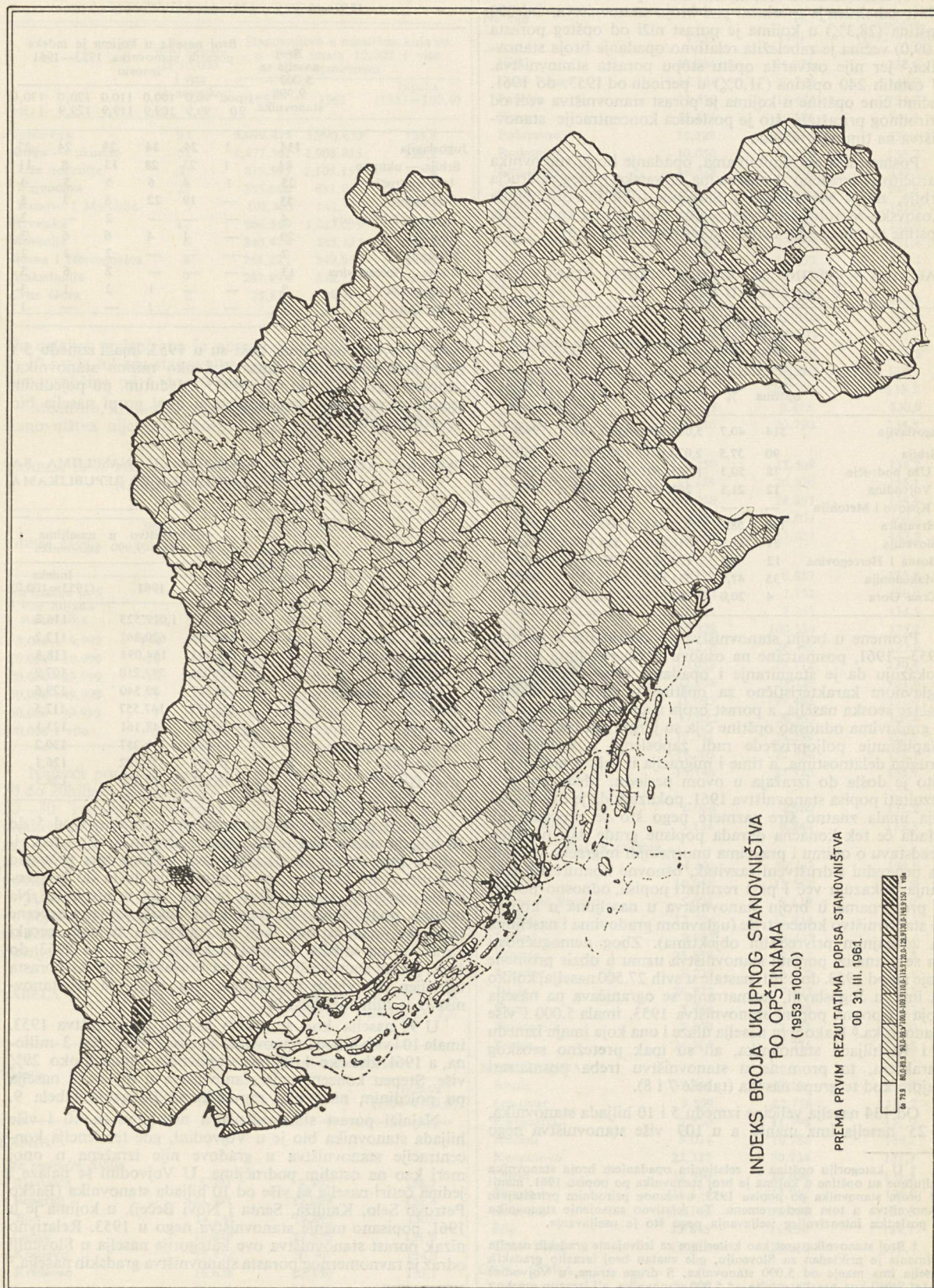
Prvi rezultati popisa stanovništva 1961. ne sadrže podatke o migracionom kretanju stanovništva. Međutim, izvesni zaključci u tom pogledu mogu se izvesti poređenjem podataka o broju stanovništva popisanog u pojedinim naseljima i opštinama, koji su dati u prvim rezultatima popisa, sa odgovarajućim podacima popisa 1953. S obzirom da su srezovi relativno velike teritorijalne jedinice unutar kojih se, po pravilu, nalaze i područja sa kojih se stanovništvo iseljava i područja na koja se doseljava, za prikaz kretanja stanovništva uzete su opštine. Njihovim grupisanjem prema indeksu porasta stanovništva u njima od popisa 1953. do popisa 1961. može se videti u kojem delu opština je stanovništvo u porastu, a u kojem u opadanju (tabela 5)

TABELA 5 — OPŠTINE PREMA INDEKSU PORASTA STANOVNIŠTVA 1953—1961

	Ukupno opština	Broj opština u kojima indeks porasta stanovništva u 1961 u odnosu na 1953 iznosi												
		ispod 80,0	80,0-84,9	85,0-89,9	90,0-94,5	95,0-99,5	100,0-104,9	105,0-109,9	110,0-114,9	115,0-119,9	120,0-129,9	130,0-139,9	140,0-149,9	150,0 i više
Jugoslavija	744	7	12	29	92	174	120	110	85	58	52	17	7	11
Srbija — ukupno	240	—	3	3	23	61	43	39	20	26	12	4	3	3
Uže područje	155	—	3	2	21	52	23	21	9	11	4	4	2	3
Vojvodina	57	—	—	1	2	9	17	13	6	4	5	—	—	—
Kosovo i Metohija	28	—	—	—	—	—	3	5	5	11	3	—	1	—
Hrvatska	244	3	3	18	51	67	35	26	17	7	10	3	2	2
Slovenija	75	—	—	1	11	19	13	10	12	4	4	—	—	1
Bosna i Hercegovina	122	—	—	1	2	9	18	23	23	18	16	7	1	4
Makedonija	73	4	6	6	4	15	9	7	9	1	7	3	1	1
Crna Gora	20	—	—	—	1	3	2	5	4	2	3	—	—	—

KARTOGRAM — PORAST STANOVNIŠTVA PO OPŠTINAMA 1953—1961

Od ukupno 774 opštine, koliko ih sada ima u zemlji, u 314 opština odnosno 40,7% opština u periodu od 1953. do 1961. zabeležen je apsolutni pad broja stanovništva. Od 220 opština (28,3%) u kojima je porast niži od opšteg porasta (109,0) većina je zabeležila relativno opadanje broja stanovnika,⁵ jer nije ostvarila opštu stopu porasta stanovništva. U ostalih 240 opština (31,0%) u periodu od 1953. do 1961. većinu čine opštine u kojima je porast stanovništva veći od prirodnog priraštaja, što je posledica koncentracije stanovništva na tim područjima.

Posmatrano po republikama, opadanje broja stanovnika naročito je izraženo u opštinama Hrvatske i užeg područja Srbije, zatim Makedonije i Slovenije, dok je Autonomna Kosovsko-Metohijska Oblast jedino područje na kome nema opštine sa smanjenim brojem stanovnika (tabela 6).

TABELA 6 — OPŠTINE SA MANJIM BROJEM STANOVNIKA U 1961 NEGO U 1953

	Opštine sa manjim brojem stanovništva nego u 1953		Stanovništvo u tim opštinama		Indeks (1953=100,0)
	Broj opština	%	1953	1961	
Jugoslavija	314	40,7	5,088.810	4,830.397	94,9
Srbija	90	37,5	2,070.691	1,989.073	96,1
Uže područje	78	50,3	1,805.291	1.733.468	96,0
Vojvodina	12	21,1	265.400	255.605	96,3
Kosovo i Metohija	—	—	—	—	—
Hrvatska	142	58,2	1,732.445	1,633.900	94,3
Slovenija	31	41,3	541.543	520.104	96,0
Bosna i Hercegovina	12	9,8	174.821	168.497	96,4
Makedonija	35	47,9	511.692	463.832	90,6
Crna Gora	4	20,0	57.618	54.991	95,4

Promene u broju stanovništva po opštinama u periodu 1953—1961, posmatrane na osnovu prvih rezultata popisa, pokazuju da je stagniranje i opadanje broja stanovništva uglavnom karakteristično za opštine u čijem se sastavu nalaze seoska naselja, a porast broja stanovništva za opštine u gradovima odnosno opštine čija su jezgra gradska naselja. Napuštanje poljoprivrede radi zaposlenja u industriji i drugim delatnostima, a time i migracija iz sela u grad naročito je došla do izražaja u ovom periodu. Međutim, prvi rezultati popisa stanovništva 1961. pokazuju da je ova migracija imala znatno šire razmere nego što se procenjivalo. Mada će tek konačna obrada popisne građe dati potpunu predstavu o obimu i pravcima unutrašnjih migracija vezanih za privredni i društveni razvitak, osnovne konture tih kretanja pokazuju već i prvi rezultati popisa, odnosno podaci o promenama u broju stanovništva u naseljima u kojima se stanovništvo koncentriše (uglavnom gradovima i naseljima sa značajnim privrednim objektima). Zbog nemogućnosti da se u analizi porasta stanovništva uzmu u obzir promene koje su od 1953. do 1961. nastale u svih 27.500 naselja, koliko ih ima u Jugoslaviji, razmatranje se ograničava na naselja koja su prema popisu stanovništva 1953. imala 5.000 i više stanovnika.⁶ Kako u ta naselja ulaze i ona koja imaju između 5 i 10 hiljada stanovnika, ali su ipak pretežno seoskog karaktera, to promene u stanovništvu treba posmatrati najpre kod te grupe naselja (tabele 7 i 8).

Od 134 naselja veličine između 5 i 10 hiljada stanovnika, u 25 naselja ima manje, a u 109 više stanovništva nego

⁵ U kategoriju opština sa relativnim opadanjem broja stanovnika uključene su opštine u kojima je broj stanovnika po popisu 1961. manji od broja stanovnika po popisu 1953. uvećanog prirodnim priraštajem stanovništva u tom međuvremenu. To relativno smanjenje stanovnika je posledica intenzivnijeg iseljavanja nego što je useljavanje.

⁶ Broj stanovnika uzet kao kriterijum za izdavanje gradskih naselja najmanje je prikladan za Sloveniju, gde znatan broj izrazito gradskih naselja ima manje od 5.000 stanovnika. S druge strane, u Vojvodini i užoj Srbiji ima naselja sa više od 5.000 stanovnika, ali izrazito seoskog karaktera. Međutim, u nedostatku drugih kompleksnih kriterija koji bi se mogli smatrati opšteusvojenim, granica od 5.000 stanovnika se za ovu analizu može uzeti kao zadovoljavajuća.

TABELA 7 — NASELJA SA 5.000 DO 10.000 STANOVNIKA PREMA INDEKSU PORASTA STANOVNIŠTVA 1953—1961

	Broj naselja sa 5.000—9.999 stanovnika	Broj naselja u kojima je indeks porasta stanovnika 1953—1961 iznosio					
		ispod 90	90,0—99,9	100,0—109,9	110,0—119,9	120,0—129,9	130,0 i više
Jugoslavija	134	1	24	34	26	24	25
Srbija — ukupno	84	1	23	28	13	8	11
Uže područje	25	1	4	6	5	5	4
Vojvodina	55	—	19	22	6	3	5
Kosovo i Metohija	4	—	—	—	2	—	2
Hrvatska	20	—	1	4	6	6	3
Slovenija	7	—	—	—	2	3	2
Bosna i Hercegovina	13	—	—	—	2	6	5
Makedonija	8	—	—	1	3	1	3
Crna Gora	2	—	—	1	—	—	1

1953. U svima naseljima koja su u 1953. imala između 5 i 10 hiljada stanovnika danas živi oko milion stanovnika, odnosno oko 16% više nego 1953. Međutim, po pojedinim republikama porast stanovništva u ovoj grupi naselja bio je različit (tabela 8).

TABELA 8 — PORAST STANOVNIŠTVA U NASELJIMA SA 5.000 DO 10.000 STANOVNIKA PO REPUBLIKAMA 1953—1961

	Naselja sa 5.000—9.999 stanovnika	Stanovništvo u naseljima sa 5.000—9.999 stanovnika		Indeks (1953=100,0)
		1953	1961	
Jugoslavija	134	875.353	1,017.523	116,2
Srbija — ukupno	84	553.568	620.841	112,2
Uže područje	25	155.023	184.091	118,8
Vojvodina	55	368.028	397.210	107,9
Kosovo i Metohija	4	30.517	39.540	129,6
Hrvatska	20	125.572	147.557	117,5
Slovenija	7	39.119	48.161	123,1
Bosna i Hercegovina	13	84.693	110.257	130,2
Makedonija	8	56.416	71.122	126,1
Crna Gora	2	15.985	19.585	122,5

Najniži porast broja stanovništva u naseljima od 5 do 10 hiljada stanovnika je na užem području Srbije i u Vojvodini, gde znatan deo naselja ove veličine ima pretežno poljoprivredni karakter, pa u njima nije došlo do koncentracije, nego je stanovništvo iz njih čak i migriralo. Na ostalim područjima, sa izuzetkom nekih krajeva severne Hrvatske, naselja ove veličine uglavnom nemaju seoski karakter, pa indeksi porasta pokazuju da je od 1953. do 1961. porast stanovništva u njima prevazišao indeks porasta uslovljen prirodnim priraštajem, što znači da se stanovništvo u njih doseljavalo.

U 93 naselja koja su prema popisu stanovništva 1953. imala 10 i više hiljada stanovnika živelo je 1953. oko 3 miliona, a 1961. živi oko 4 miliona stanovnika odnosno oko 29% više. Stepent koncentracije stanovništva u toj grupi naselja po pojedinim narodnim republikama pokazuje tabela 9.

Najniži porast stanovništva u naseljima sa 10 i više hiljada stanovnika bio je u Vojvodini, gde tendencija koncentracije stanovništva u gradove nije izražena u onoj meri kao na ostalim područjima. U Vojvodini se nalaze i jedina četiri naselja sa više od 10 hiljada stanovnika (Bačko Petrovo Selo, Kanjiža, Senta i Novi Bečej), u kojima je u 1961. popisano manje stanovništva nego u 1953. Relativno nizak porast stanovništva ove kategorije naselja u Sloveniji odraz je ravnomernog porasta stanovništva gradskih naselja.⁷

⁷ Kao što se vidi iz tabele 6, u Sloveniji je porast broja stanovnika u naseljima sa 5 do 10 hiljada čak nešto veći (indeks 123,0) nego u grupi naselja sa deset i više hiljada stanovnika (indeks 118,6).

TABELA 9 — KONCENTRACIJA STANOVNIŠTVA U NASELJIMA SA PREKO 10.000 STANOVNIKA PO REPUBLIKAMA 1953—1961

	Broj naselja sa 10.000 i više stanovnika	Stanovništvo u naseljima koja su u 1953 imala 10.000 i više stanovnika		
		Indeks (1953 = 100,0)		
		1953	1961	
Jugoslavija	93	3,099.478	3,990.639	128,8
Srbija — ukupno	51	1,477.561	1,908.815	129,2
Uže područje	21	819.595	1,105.151	134,8
Vojvodina	25	555.606	653.065	117,5
Kosovo i Metohija	5	102.360	142.599	139,3
Hrvatska	17	806.509	1,023.099	126,9
Slovenija	6	240.474	285.121	118,6
Bosna i Hercegovina	8	261.221	349.960	134,0
Makedonija	9	287.894	382.379	132,8
Crna Gora	2	25.819	49.265	190,8

Na ostalim područjima je porast stanovništva u naseljima sa 10 i više hiljada stanovnika bio daleko veći nego u naseljima veličine od 5 do 10 hiljada.

Međutim, kretanje broja stanovništva pokazuje da porast stanovništva nije brži ukoliko je naselje veće (tabela 10).

TABELA 10 — PORAST STANOVNIŠTVA PREMA VELIČINI NASELJA 1951—1961

Veličina naselja	Broj naselja	Broj stanovnika		
		1953	1961	Indeks (1953 = 100,0)
Sva naselja sa 5 i više hiljada stanovnika	227	3,974.827	5,016.162	126,0
5.000—9.999	134	875.353	1,017.523	116,2
10.000—19.999	58	838.609	1,104.295	130,7
20.000—29.999	16	393.938	509.653	129,4
30.000—49.999	7	248.867	319.357	128,3
50.000—99.999	7	480.764	612.324	127,4
100.000 i više	5	1,137.296	1,453.010	127,8

Najveći porast stanovništva ostvaren je u naseljima sa 10 do 20hiljada stanovnika — 30,7%, a zatim u naseljima sa 20—30 hiljada stanovnika — 29,4%. Međutim, u 5 gradova sa preko 100 hiljada stanovnika porast stanovništva za poslednjih osam godina izražen u apsolutnom broju veći je nego u svih 58 naselja veličine od 10 do 20 hiljada stanovnika.

Ako se, međutim, porast broja stanovništva posmatra po pojedinim naseljima, vidi se da je on u nizu naselja sasvim različite veličine i daleko veći nego što je porast u grupi naselja od 10 do 20 hiljada stanovnika (tabela 11).

TABELA 11 — NASELJA SA 5 I VIŠE HILJADA STANOVNIKA U KOJIMA JE STANOVNIŠTVO PORASLO ZA PREKO 30%

Naselje	Broj stanovnika u vreme popisa		
	1953	1961	Indeks (1953 = 100,0)
SRBIJA			
<i>Uže područje Srbije</i>			
Batajnica	5.291	8.397	158,7
Beograd	443.991	587.899	132,4
Bor	14.244	18.612	130,7
Čačak	18.049	27.356	151,6
Kraljevo	15.152	20.409	134,7
Kruševac	16.638	22.140	133,1
Leskovac	24.553	33.941	138,2
Loznica	5.031	10.611	210,9
Mladenovac	6.231	10.937	175,5

Naselje	(Nastavak)		
	Broj stanovnika u vreme popisa		
	1953	1961	Indeks (1953 = 100,0)
Niš	60.704	81.076	133,6
Novi Pazar	14.104	20.712	146,9
Paraćin	11.590	15.627	134,8
Pirot	13.175	18.585	141,1
Požarevac	18.529	24.290	131,1
Prokuplje	10.050	13.690	136,2
Smederevo	18.328	27.104	147,9
Smederevska Palanka	9.427	13.335	141,5
Svetozarevo	12.270	19.759	161,0
Šabac	19.894	30.231	152,0
Titovo Užice	13.255	20.069	151,4
Vranje	12.072	16.457	136,3
<i>Vojvodina</i>			
Futog	6.049	8.259	136,5
Indija	8.566	13.346	155,8
Kačarevo	5.899	7.793	132,1
Nova Pazova	6.082	10.986	180,6
Novi Sad	76.752	102.385	133,3
Pančevo	30.103	40.740	135,3
Petrovaradin	6.428	8.413	130,9
Sremska Mitrovica	15.456	20.790	134,5
<i>Kosovo i Metohija</i>			
Gnjilane	9.250	12.508	135,2
Kosovska Mitrovica	17.159	26.620	155,1
Peć	21.058	28.297	134,4
Priština	24.081	40.071	166,4
Uroševac	8.165	11.657	142,8
HRVATSKA			
Gospić	5.127	6.857	133,7
Kutina	5.222	7.132	136,6
Petrinja	5.461	7.345	134,5
Rijeka	75.328	100.339	133,2
Sisak	19.238	26.466	137,6
Slavonska Požega	10.052	13.112	130,4
Slavonski Brod	21.858	28.729	131,4
Split	75.695	99.462	131,4
Šibenik	17.932	26.253	146,4
Varaždin	19.341	26.239	135,7
Vukovar	18.705	25.826	138,1
Zadar	16.146	25.132	155,7
SLOVENIJA			
Koper	6.066	7.960	131,2
Novo Mesto	5.134	6.844	133,3
BOSNA I HERCEGOVINA			
Banja Luka	34.401	50.463	138,6
Bihac	10.956	15.552	141,9
Bosanski Brod	5.328	7.339	137,7
Brčko	12.290	17.834	145,1
Doboj	8.997	13.445	149,4
Mostar	25.859	35.242	136,3
Prijedor	8.237	11.832	143,6
Tuzla	24.972	37.673	150,9
Vareš	5.464	7.688	140,7
Zavidovići	5.400	7.291	135,0
Zenica	24.314	33.271	136,8
MAKEDONIJA			
Bitola	37.564	49.101	130,7
Gostivar	9.509	12.776	134,7
Kavadarci	7.550	11.398	151,0
Kočani	8.034	10.986	136,7
Kumanovo	23.339	30.734	131,7
Ohrid	12.640	16.626	131,5
Skopje	119.134	161.983	136,0
Strumica	12.149	15.978	131,5
Štip	13.845	18.650	134,7
Titov Veles	19.238	26.618	138,4
CRNA GORA			
Nikšić	10.323	20.165	195,3
Pljevlja	6.883	10.240	148,8
Titograd	15.496	29.100	187,8

Visok porast stanovništva u toku od svega osam godina u ovim naseljima rezultat je njihovog naglog opšteg privrednog razvitka i izgradnje objekata koji zahtevaju novu radnu snagu ili njihovog razvitka u nove administrativne, društvene i kulturne centre za šira područja, a kod niza naselja uz to i visokog prirodnog priraštaja.

PORAST BROJA I SMANJENJE VELIČINE DOMAĆINSTAVA

Prvi rezultati popisa pokazuju da se broj domaćinstava u 1961. u odnosu na 1953. povećao za blizu milion odnosno za oko 17%. Kao i kod stanovništva, ovaj porast je bio različit po narodnim republikama (tabela 12).

TABELA 12 — PORAST BROJA DOMAĆINSTAVA PO REPUBLIKAMA 1948—1961

	Ukupan broj domaćinstava		
	1948	1953	1961
Jugoslavija	3,629.024	3,693.304	4,655.788
Srbija — ukupno	1,485.737	1,616.671	1,932.692
Uže područje	916.768	1,005.863	1,217.127
Vojvodina	454.433	484.936	562.446
Kosovo i Metohija	114.536	125.872	153.119
Hrvatska	959.857	1,031.910	1,165.224
Slovenija	380.950	411.046	462.262
Bosna i Hercegovina	498.022	565.212	707.857
Makedonija	218.819	246.313	280.291
Crna Gora	83.639	92.152	107.462

Kretanje ukupnog broja domaćinstava i njihove veličine izražene prosečnim brojem članova domaćinstva pokazuje tabela 13.

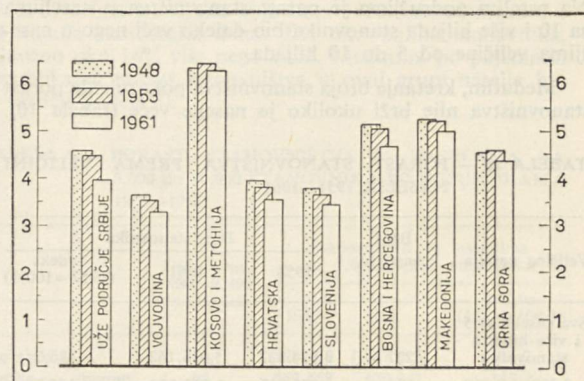
TABELA 13 — KRETANJE BROJA I VELIČINE DOMAĆINSTAVA 1948—1961

	Indeks porasta broja domaćinstava		Indeks porasta od 1953 do 1961 (1953=100,0)	Prosečni broj članova domaćinstava		
	1953	1961 (1948=100,0)		1948	1953	1961
Jugoslavija	109,2	128,4	117,4	4,37	4,29	3,98
Srbija — ukupno	108,8	130,1	119,7	4,39	4,32	3,95
Uže područje	109,7	132,8	116,1	4,54	4,45	3,96
Vojvodina	106,7	123,8	121,5	3,61	3,50	3,29
Kosovo i Metohija	109,9	133,7	121,8	6,35	6,42	6,29
Hrvatska	107,5	121,4	112,8	3,94	3,81	3,56
Slovenija	107,9	121,3	112,3	3,78	3,66	3,43
Bosna i Hercegovina	113,5	144,1	125,2	5,15	5,04	4,63
Makedonija	112,6	128,1	113,8	5,27	5,24	5,01
Crna Gora	110,2	128,5	116,7	4,51	4,55	4,39

Porast broja domaćinstava najveći je u Bosni i Hercegovini, na Kosovu i Metohiji i u Vojvodini.

Osetne promene u broju i veličini domaćinstava nastale u periodu 1953—1961. izazvane su u najvećoj meri promenama u ekonomskoj strukturi stanovništva izvršenim u tom periodu. Odvajanje stanovništva od poljoprivrede i zapošljavanje u industriji, rudarstvu, trgovini, saobraćaju i drugim granama delatnosti predstavlja polaznu tačku za migraciona kretanja iz sela u grad, pri čemu se iz relativno velikih seoskih domaćinstava izdvajaju najpre pojedinci (kao samci u mestima novog zaposlenja), a zatim prelaze i članovi njihovih užih porodica. Ograničenja u pogledu veličine zemljišnog poseda, kao i poboljšanje ekonomskog položaja individualnih poljoprivrednih gazdinstava, što im omogućava izgradnju stambenih i privrednih zgrada, takođe su delovali u pravcu cepanja domaćinstava.

GRAFIKON 2 — KRETANJE PROSEČNOG BROJA ČLANOVA DOMAĆINSTAVA PO REPUBLIKAMA 1948—1961

Smanjenje prosečnog broja članova domaćinstava posledica je ne samo relativno velikog broja samskih domaćinstava u gradovima i deobe domaćinstava na selima, nego i izvesnog opadanja nataliteta.

Dok na Kosovu i Metohiji i u nekim krajevima Makedonije i Bosne i Hercegovine domaćinstva u proseku imaju i preko 6 članova, dotle se na razvijenim područjima Slovenije, Vojvodine i Hrvatske prosečan broj članova domaćinstva kreće od 3,29 do 3,56, što pokazuje da je na tim područjima gotovo potpuno ostvaren prelaz od višegeneracijskih porodičnih domaćinstava na domaćinstva uže porodice (bračni par i deca).

M. B.

DRUMSKI SAOBRAĆAJ 1957—1960.

Razvoj saobraćaja u celini u periodu 1957—1960. bio je znatno brži nego u prethodnom periodu. Prosečna godišnja stopa rasta fizičkog obima svih vrsta saobraćajnih usluga u periodu 1948—1956. iznosila je 8,1%, a u periodu 1957—1960 — 13,3%.

U poslednje 4 godine najbrže se razvijao javni drumski saobraćaj.¹ Prosečna godišnja stopa rasta fizičkog obima usluga ove grane saobraćaja u periodu 1948—1956. iznosila je 7,4%, a u periodu 1957—1960 — 44,1%, odnosno šest puta više.

Drumski saobraćaj² se u poslednje 4 godine razvijao brže od ostalih grana saobraćaja. Njegovo učešće u ukupnom prevozu robe poraslo je od 7,9% u 1956. na 13,2% u 1960, a u prevozu putnika od 18% u 1956. na 32% u 1960. Tako veliki porast obima prevoza robe i putnika u javnom drumskom saobraćaju bio je omogućen povećanjem voznog parka, boljim korišćenjem kapaciteta, porastom prevoza robe na većim odstojanjima i proširenjem i modernizacijom puteva.

PUTEVI

U periodu 1957—1960. građena je i modernizovana mreža puteva na teritoriji čitave zemlje. Najviše je uloženo sredstava za izgradnju i modernizaciju osnovnih (tzv. magistralnih) puteva koji povezuju glavne gradove narodnih republika, tj. za izgradnju tri magistralna puta: Auto-put bratstva i jedinstva, Jadranska turistička magistrala i Magistrala Ploče — Županja. Ukupna dužina ovih puteva iznosi oko 2.750 km. Od 1957. do 1960. izgrađeno je oko 1.400 km ili oko 52% ukupne dužine ovih puteva. Izgradnja i modernizacija puteva bila je usmerena i na povezivanje industrijskih, poljoprivrednih i turističkih reiona zemlje sa mrežom savremenih puteva.

U proteklom periodu znatno su rekonstruisani i modernizovani postojeći putevi. Na taj način dužina puteva sa tvrdim kolovozom (asfalt, beton, kocka, spremaks, tucanik, kamen, stabilizovana zemlja) povećana je, dok je dužina puteva sa zemljanim kolovozom smanjena³ za 4.691 km (tabela 1).

TABELA 1 — KATEGORIZOVANI PUTEVI KRAJEM 1960

(U km)

Putevi	Ukupno	Vrsta kolovoza			
		Beton, asfalt, kocka	Tucanik	Zemljani	Neprošćeni
Ukupno	83.666	6.760	50.602	23.640	2.664
I reda	9.774	4.190	5.461	64	59
II reda	14.985	1.854	11.901	717	513
III reda	23.496	477	18.695	3.819	505
IV reda	35.411	239	14.545	19.040	1.587

U periodu 1957—1960. povećana je dužina puteva sa tvrdim kolovozom za oko 3.311 km ili 6,2% u odnosu na 1956. Međutim, u strukturi ove vrste puteva nastale su u

¹ Vidi: »Drumski saobraćaj«, »Jugoslovenski pregled«, 1957, str. 131—134 (35—38).

² Drumski saobraćaj obuhvata: kategorizovane puteve, drumsku motorna vozila kao osnovne kapacitete, a takođe i pomoćne kapacitete (remontne radionice, garaže, servise itd.).

³ Gradski saobraćaj, koji je ranije ulazio u sastav drumskog saobraćaja, izdvojen je i tretira se kao komunalna delatnost, i zato nije ovde obuhvaćen.

⁴ U periodu 1957—1960. izvršena je revizija kategorizacije puteva u nekim narodnim republikama i neki ranije kategorizovani putevi prebačeni su u nekategorizovane. Zbog te promene u ovom periodu se ne iskazuju odgovarajuće promene dužina kategorizovanih puteva po vrstama kolovoza.

KARTOGRAM — MREŽA PUTEVA SA SAVREMENIM KOLOVUZOM

istom periodu značajne promene: povećana je dužina puteva sa savremenim kolovozom (asfalt, beton, kocka, spremaks) za 3.079 km ili za 84% u odnosu na 1956, a dužina puteva sa tucaničkim kolovozom (tucanik, kamen, stabilizovana zemlja) povećana je za 232 km. Na kraju 1960. dužina puteva sa savremenim kolovozom iznosila je oko 11,8% ukupne dužine puteva sa tvrdim kolovozom, odnosno oko 8,2% ukupne dužine kategorizovanih puteva. Putevi sa savremenim kolovozom u 1956. iznosili su 4,4% ukupne dužine kategorizovanih puteva, a 6,8% ukupne dužine puteva sa tvrdim kolovozom.

Na Auto-putu bratstva i jedinstva, čija je trasa duga 1.126 km, izgrađeno je do 1956. oko 400 km. U periodu 1957—1960. izgrađeno je daljih 360 km i to: na deonici Ljubljana — Zagreb oko 130 km, Paraćin — Niš — Leskovac oko 143 km i Skopje — Gevgelija oko 85 km. U narednom petogodišnjem periodu predviđeno je da se izgradi još preostalih 400 km.

Na Jadranskoj turističkoj magistrali, koja ide od Rijeke duž jadranske obale preko Crne Gore do Skopja, čija ukupna dužina iznosi oko 1.272 km, izgrađeno je do 1956. oko 154 km. U periodu 1957—1960. izgrađeno je daljih 336 km i to: na deonici Senj — Zadar — Biograd n/M 179 km, Solin — Omiš 30 km, Petrovac n/M — Titograd — Crkvina 116 km i Kosovska Mitrovica — Priština 41 km. Osim toga, na ovoj magistrali modernizovan je kolovoz (bez rekonstrukcije i proširenja trase) još na nekim deonicama između Igala i Školjara u dužini od oko 30 km. Do 1965. izgrađiće se još 600 km, a ostatak od 100 km (brdska deonica) između Ivangrada i Kosovske Mitrovice izgrađiće se posle 1965.

Magistrala Ploče — Županja u dužini od oko 360 km povezuje (preko Sarajeva i Tuzle) Auto-put bratstva i jedinstva i Jadransku turističku magistralu. U periodu 1957—1960. izgrađeno je i modernizovano oko 130 km ovog puta na deonicama između Sarajeva i Mostara i Sarajeva i Tuzle. Petogodišnjim planom 1961—1965. predviđeno je da se u celini završi ova magistrala.

Pored magistralnih puteva, izgrađeno je odnosno rekonstruisano i modernizovano u periodu od 1957. do 1960. više puteva I i II reda,⁴ od kojih su najvažniji:

Karlovac — Plitvice — 100 km
Ljubljana — Celje — 75 km
Sarajevo — Travnik — 73 km
Novi Sad — Bačka Palanka — 40 km
Tetovo — Gostivar — 26 km
Strumica — Štip — Titov Veles — 111 km
Osijek — Đakovo — Auto-put — 58 km
Sisak — Popovača — 24 km

⁴ Novoizgrađeni su put Sisak — Popovača i Kačanik — Tetovo.

Senožešće — Koper — 56 km
 Novi Sad — Ruma (izuzev preko Venca) — 25 km
 Bled — Bohinje — 21 km
 Peč — Đakovica — 36 km
 Kačanik — Tetovo — 58 km
 Titograd — Cetinje — 47 km
 Bosanska Gradiška — Banja Luka — 49 km.

Izgrađeno je i rekonstruisano i oko 1.680 km puteva III i IV reda.⁵ Na njima je raniji kolovoz zamenjen novim od tucanika, a negde i asfalta. Ovi putevi (III i IV reda) služe za vezu poljoprivrednih i šumskih područja sa najbližim tržišnim ili saobraćajnim centrima, kao i za povezivanje industrijskih objekata sa glavnim putnim trasama.

VOZNI PARK

Vozni park za motorni drumski saobraćaj povećan je u periodu 1956—1960. za tri puta (tabela 2).

TABELA 2 — VOZNI PARK DRUMSKOG SAOBRAĆAJA 1956—1960.

Vrsta vozila	1956	1960	Indeks 1960/1956
Ukupno sva motorna vozila	56.093	166.662	297
Od toga:			
Vozila sa 4 točka	40.507	96.924	239
putnički automobili	14.664	54.254	370
autobusi	2.701	5.158	191
specijalna vozila	2.030	3.984	196
teretni automobili	21.112	33.538	159
Motocikli	15.586	69.666	447

Podaci: za 1956. Statistički bilten, br. 176/60, a za 1960. procena Saveznog zavoda za statistiku (Indeks, br. 2/61).

Drumski saobraćaj je u 1960. raspolagao sa oko 133.000 vozila za prevoz robe i putnika, odnosno sa oko 203.000 vozila uključiv i motocikle.

U periodu 1957—1960. izmenjena je struktura voznog parka. Učešće putničkih automobila u ukupnom broju vozila sa 4 točka je povećano sa 36% u 1956. na 56,2% u 1960, učešće autobusa je opalo od 6,7% na 5,3%, a kamiona od 57% na 33,6%.

Nastale su promene i u odnosu između voznog parka javnog drumskog saobraćaja i parka za sopstvene potrebe (privrednih organizacija koje vozila koriste za prevoz svoje robe i radnika i službenika). Kamioni javnog drumskog saobraćaja učestvovali su u ukupnom broju kamiona sa 13,5% u 1956, a sa 14,8% u 1960. U istom periodu njihovo učešće u tonama nosivosti poraslo je od 15,7% na 24,2%.⁶ U javnom saobraćaju povećan je i broj autobusa i to naročito autobusa sa većim brojem sedišta. Na taj način u periodu 1956—1960. povećano je učešće javnog drumskog saobraćaja u ukupnom prevozu robe i putnika motornim vozilima.

U periodu 1957—1960. javni drumski saobraćaj sve se više orijentiše na masovnije i udaljenije prevoze robe i putnika (tabela 3). Time su preduzeća javnog drumskog saobraćaja

postigla bolju racionalizaciju korišćenja kapaciteta, što je omogućilo smanjenje troškova prevoza.

U voznom parku javnog drumskog saobraćaja nastale su u periodu 1956—1960. promene u strukturi pojedinih vrsta vozila. U 1956. autobusi su učestvovali u ukupnom broju vozila sa 31%, kamioni sa 61%, a prikolice sa 8%, a u 1960: autobusi sa 34%, kamioni sa 54% i prikolice sa 12%.

KORIŠĆENJE VOZNOG PARKA. Vozni park drumskog saobraćaja intenzivnije je korišćen u poslednje četiri godine (tabela 4).

TABELA 4 — KORIŠĆENJE VOZNOG PARKA U 1956 I 1959*

Kvalitativni pokazatelji	1956		1959		Indeks 1959/1956	
	Javni saobraćaj	Za vlastite potrebe	Javni saobraćaj	Za vlastite potrebe	Javni saobraćaj	Za vlastite potrebe
Nosivost 1 teretnog automobila — u t	4,7	3,7	5,2	3,7	111	100
Tehnička ispravnost parka — u %	61	68	71	76	116	112
Predeno godišnje za 1 vozilo — km	19.600	14.700	31 040	18.603	160	126
Ukupni vozni park u saobraćaju — u %	45	49	56	55	124	112
Utovareno robe u 1 vozilo godišnje — u t	1 600	2.750	1.982	2.881	124	105
Ostvareno po vozilu godišnje — u tkm	65.000	38.000	146.708	42.978	226	113
Srednji put tone robe — u km	41	14	80	14	195	100

* Za 1960. ne raspolaze se podacima.

Podaci: Statistički bilten br. 84/56. i 176/60. Podaci iz Statističkog biltena br. 84 metodološki su usklađeni sa Biltenom br. 176 radi uporedivosti.

Korišćenje vozila u javnom drumskom saobraćaju više je poraslo nego u saobraćaju za sopstvene potrebe. Tehnička ispravnost autobusa povećana je u periodu 1956—1959. za 7%, komercijalna brzina vozila za 14,2%, a godišnji prevoz putnika jednim vozilom za 34%. Iskorišćavanje vozila je u 1960. dalje povećano, ali nešto sporije nego u prethodne tri godine.

Prevoz robe i putnika u javnom drumskom saobraćaju povećan je u 1960. u celini za 430,5% u odnosu na 1956.⁷ (tabela 5).

Porast robnog saobraćaja u 1960. je najveći u drumskom saobraćaju kako u odnosu na 1947. tako i u odnosu na 1956. Obim robnog drumskog saobraćaja u odnosu na 1947. povećan je za preko 23 puta, a prema 1956. za preko 5 puta.

Ostvareni prevoz robe i putnika javnim drumskim saobraćajem u naturalnim jedinicima u 1960. u odnosu na 1956. i u poređenju sa planiranim za 1961. bio je: (tabela 6).

TABELA 3 — VOZNI PARK JAVNOG DRUMSKOG SAOBRAĆAJA 1956—1960

Vrsta vozila	1956			1960			Indeks 1960/1956			1956		1960	
	Komada	Tone nosivosti	Broj mesta	Komada	Tone nosivosti	Broj mesta	Komada	Tone nosivosti	Broj mesta	Tone nosivosti po komadu	Broj mesta po komadu	Tone nosivosti po komadu	Broj mesta po komadu
Autobusi	1.440	—	46.914	2.800	—	98.252	195	—	208	—	32,6	—	34,8
Kamioni	2.909	12.663	—	5.000	28.500	—	177	208	—	4,7	—	5,7	—
Teretne prikolice	379	2.651	—	1.400	11.750	—	370	433	—	6,9	—	8,4	—

Podaci: Statistički bilten br. 176/60. Za 1960. procena Saveznog zavoda za statistiku.

⁵ Ovdje nisu uračunati putevi unutar poljoprivrednih, šumskih drugih privrednih područja, koji nemaju karakter javnih puteva i ne ulaze u okvir kategorisanih puteva.

⁶ Računati samo kamioni bez prikolica i traktora. Sa njima učešće tona nosivosti javnog saobraćaja iznosi 21,6% ukupne nosivosti teretnih vozila drumskog saobraćaja.

⁷ Računato u svedenim tonskim i putničkim km, prema ponderacionim faktorima.

TABELA 5 — PREVOZ PO GRANAMA SAOBRAĆAJA 1939—1960

Grane	Indeksi* (1947=100)				1960	1960
	1939	1952	1956	1960	1956	1959
Robni saobraćaj (u ntkm)						
Železnički	90	158	223	291	131	324
Pomorski	385	254	356	878	247	228
Rečni	295	171	229	471	216	160
Drumski (javni)	...	250	448	2.222	490	...
Putnički saobraćaj (u pkm)						
Železnički	62	94	143	201	141	323
Pomorski	53	118	188	271	144	515
Rečni	...	171	150	257	171	...
Vazdušni	100	600	1.150	2.625	228	2.625
Drumski (javni)**	...	75	174	510	290	...

* Računato na bazi prevoznog učinka.

** Odnosi se samo na saobraćaj koji vrše transportna preduzeća registrovana u grani drumskog saobraćaja.

Podaci: Dokumentacija Saveznog zavoda za privredno planiranje.

TABELA 6 — OBIM PREVOZA ROBE I PUTNIKA JAVNIM DRUMSKIM SAOBRAĆAJEM U 1960

Vrsta prevoza	1956 izvršenje	Perspektivni plan 1957—1961		Izvršenje 1957—1960	
		1961	Indeks 1961/1956	1960	Indeks 1960/1956
Prevoz robe u 1000 t	5.072	8.300	163,6	12.350	248
Tonski km u mil.	206	400	194,2	1.022	496
Prevoz putnika u milionima	37,4	60	160,4	103	275
Putnički km u mil.	966	1.800	196,3	2.828	293
Prosečna relacija prevoza u km					
— prevoz robe	41	48	127	83	202
— prevoz putnika	26	30	125	27,5	106

Podaci: Dokumentacija Saveznog zavoda za privredno planiranje. Odnosi se na ukupan prevoz preduzeća koja vrše javni saobraćaj.

Predviđanja obima prevoza robe i putnika u drumskom saobraćaju u Društvenom planu privrednog razvoja Jugoslavije od 1957. do 1961. daleko su premašena zahvaljujući bržem razvoju celokupne privrede, povećanju proizvodnje kamiona i autobusa u zemlji, uvozu i intenzivnijoj izgradnji puteva za motorni saobraćaj. Sistem železničkih tarifa, nedostatak teretnih vagona, kao i preopterećenost putničkih vagona pogodovali su bržem razvoju drumskog saobraćaja.

Obim prevoza robe i putnika za sopstvene potrebe moguće je samo približno utvrditi na bazi podataka iz ankete o korišćenju ovih vozila. Međutim, ovaj park ima značajnu ulogu u zadovoljavanju potreba transporta u privredne i neprivredne svrhe (tabela 7).

TABELA 7 — OBIM PREVOZA ROBE I PUTNIKA ZA SOPSTVENE POTREBE 1956—1960

Obim prevoza	1956	1960	1960
			1956
Prevoz robe u hiljadama tona	46.000	113.000	245,7
Prevoz putnika u milionima	50,0	100,0	200,0
Prosečna relacija prevoza u km:			
robe	14,8	17,8	120,0
putnika	12	20	166,7

Podaci: Prema dokumentaciji Saveznog zavoda za privredno planiranje izvedeni na osnovu podataka Saveznog zavoda za statistiku po biltenima br. 84 za 1956. i br. 176 za 1959. kao i procene za 1960.

Porast obima prevoza robe u saobraćaju za sopstvene potrebe je u periodu od 1957. do 1960. manji nego u javnom saobraćaju po količini a i po učinku, jer srednji put robe u ovoj vrsti saobraćaja ne raste tako brzo kao u javnom saobra-

ćaju. Kod putničkog saobraćaja je obrnuto. Broj putnika u saobraćaju za sopstvene potrebe raste sporije nego u javnom saobraćaju, ali učinak raste brže, jer se brže povećavaju relacije prevoza (tabela 8).

TABELA 8 — UKUPAN PREVOZ DRUMSKIM PUTEM U JAVNOM SAOBRAĆAJU I U SAOBRAĆAJU ZA SOPSTVENE POTREBE 1956—1960

Prevoz robe i putnika	1956	1960	1960
			1956
Prevoz robe u hiljadama tona	51.072	126.500	248,0
Prevoz putnika u milionima	84,4	203,0	272,1
Prosečna relacija prevoza u km:			
robe	17,3	24,2	140,0
putnika	17,9	23,6	132,0

Podaci: Dokumentacija Saveznog zavoda za privredno planiranje.

Po broju prevezenih tona robe drumski saobraćaj stoji na prvom mestu u zemlji i u 1960. prevezao je dva puta više robe nego železnica. Ali učinak ovog saobraćaja izvršen u tonskim km iznosi svega oko 20% od učinka železničkog saobraćaja, s obzirom da je relacija prevoza drumskog saobraćaja mnogo kraća.

Drumski saobraćaj je prevezao u 1960. po broju samo za oko 7 miliona putnika manje nego železnički, a po putničkim kilometrima obim ovog prevoza iznosi oko 47% železničkog. Ove dve grane saobraćaja u svojim prevozima se dopunjuju. Očekuje se da će drumski saobraćaj zauzeti ravnopravnu ulogu u prevozu robe i putnika, ali će masovni prevoz robe i putnika na duge relacije i dalje uglavnom obavljati železnice.

INVESTICIJE

Za izgradnju javnih puteva, vozila i ostalih objekata (garaže, servisi i sl.) javnog drumskog saobraćaja i u vozila i druge objekte saobraćaja za sopstvene potrebe investirano je⁸ u periodu od 1957. do 1960. preko 270 milijardi din. (po cenama 1956). Pored toga, računa se da je u istom periodu investirano još preko 70 milijardi din. za nabavku putničkih automobila i motocikla koji služe pretežno za ličnu upotrebu građana i za razne ustanove. Prema tome, za puteve i vozila utrošeno je za poslednje 4 godine preko 340 milijardi din. ili oko 85 milijardi din. prosečno godišnje.

TABELA 9 — STRUKTURA INVESTICIJA U JAVNOM DRUMSKOM SAOBRAĆAJU 1956—1960

Objekti	(U mlrd. — po cenama 1956)		
	1956	1960	1960
Ukupno	16,7	50,3	300
Putevi	8,6	35,9	470
Vozna sredstva	6,5	14,4	222
Ostalo	1,6	—	—

Podaci: Dokumentacija Saveznog zavoda za privredno planiranje.

Investicije za izgradnju i modernizaciju putne mreže u periodu 1957—1960. rasle su brže nego investicije za vozna sredstva i ostale objekte javnog drumskog saobraćaja, mada je vozni park javnog drumskog saobraćaja u ovom periodu znatno porastao i brojno i po nosivosti. Do 1956. je vozni park javnog drumskog saobraćaja oscilirao, pa čak i znatnije opadao usled neblagovremene zamene. Međutim, investicije u vozni park drumskog saobraćaja za sopstvene

⁸ Investicije u drumskom saobraćaju mogu se samo delimično iskazati, jer se evidencija o ulaganjima u vozila i sl. za vlastite potrebe ne vodi. Statistički je obuhvaćen javni saobraćaj kao i izgradnja, rekonstrukcija, modernizacija i održavanje puteva za javni saobraćaj i puteva koji služe za eksploataciju šuma.

potrebe (putnički automobili, motocikli, traktori) brže su rasle, usled čega su i ukupne investicije brže rasle nego u javnom drumskom saobraćaju.

Društvenim planom privrednog razvoja za period 1961—1965. predviđa se blaži porast investicija u javni drumski saobraćaj. U narednih 5 godina planirano je da se za ove svrhe utroši oko 257,5 milijardi din. po cenama iz 1959 (investicije u javni drumski saobraćaj u periodu 1957—1960. računane po cenama 1959. iznosile su 139,6 mlrd. din.), od čega za izgradnju puteva 169 milijardi din., za vozila 70 milijardi i za ostale objekte 18,5 milijardi din. Time je planirano da ukupne investicije u javni drumski saobraćaj u narednom petogodišnjem periodu budu za 84% veće nego u periodu 1957—1960, pri čemu bi se investicije u puteve povećale za 82%, investicije za vozna sredstva za 70%, a u ostale objekte za 250%.

ORGANIZACIJA I POSLOVANJE U DRUMSKOM SAOBRAĆAJU

U javnom drumskom saobraćaju bilo je početkom 1960. ukupno 282 transportna preduzeća prema 256 početkom 1956. Od ukupnog broja preduzeća (kao autosaoobraćajna) za javni drumski saobraćaj bila su registrovana 223 preduzeća, 36 kao turistička i 9 kao preduzeća PTT koja se bave javnim prevozom. Od 223 autosaoobraćajna preduzeća za javni drumski saobraćaj, 13 je prevozilo isključivo putnike, 69 robu, a 141 i putnike i robu. U periodu 1957—1960. mnoga manja preduzeća su se udružila u cilju rentabilnijeg poslovanja. Tako je u 1956. bilo 62 preduzeća sa ispod 10 vozila, a u 1959 — 31. Broj preduzeća sa preko 20 vozila porastao je od 78 u 1956. na 129 u 1959. ili za 65%.

CENE PREVOZA u javnom drumskom saobraćaju menjane su u prethodne četiri godine. Cene za prevoz robe smanjene su od 1956. do 1960. za oko 25%, a cene za prevoz putnika su povećane za preko 20% (tabela 10).

TABELA 10 — PROSEČNE CENE PREVOZA 1956—1960

Prosečne cene	(U dinarima)					
	1956	1957	1958	1959	1960	1956
Prosečno ostvarena cena u teretnom saobraćaju za 1 km	39	32	29	29	29,4	74,5
Prosečno ostvarena cena u putničkom saobraćaju za 1 pkm	5,0	5,2	5,7	6,0	6,0	121,5

Podaci: Dokumentacija Saveznog zavoda za privredno planiranje.

Cene prevoza u robnom saobraćaju su snižene usled smanjenja prevoznih troškova i nastojanja ove grane saobraćaja da u utakmici sa železnicom i na dugim relacijama, gde je železnička robna tarifa u velikoj meri bila degresivna, obezbedi uspeh. Cene prevoza u putničkom saobraćaju porasle su usled povećanja putničkih tarifa u svim granama saobraćaja.

ZAPOSLENO OSOBLJE u drumskom saobraćaju povećalo se u 1960. u odnosu na 1956. za 6.900 lica ili za 31,5%, što je znatno manje od povećanja obima prevoza. Produktivnost rada povećana je, računajući prema porastu fizičkog obima prevoza po jednom zaposlenom, za 228,6% ili prosečno godišnje za 34,6%. Računajući po ostvarenom dohotku po jednom zaposlenom, produktivnost se povećala u 1960. prema 1956. za 64,2% ili za 10,4% prosečno godišnje.

Razvoj drumskog saobraćaja u celini u ovom četvrogodišnjem periodu bio je vrlo brz kako u pogledu porasta kapaciteta, tako i organizacije i ekonomičnosti. Time je dobio veću sopstvenu materijalnu osnovu za dalji razvoj.

Inž. S. S.

NEROBNI DEVIZNI PRIHODI I RASHODI

U nerobnom poslovanju sa inostranstvom¹ Jugoslavija ima pozitivan devizni bilans. U skladu sa porastom robne razmene i sa proširivanjem i jačanjem ekonomskih i drugih odnosa sa inostranstvom, u porastu je i obim razmene usluga, privatnih i službenih putovanja itd., pa su i ukupni nerobni devizni prihodi i rashodi u stalnom porastu.² Prihodi rastu brže od rashoda: u periodu od 1956. do 1960. ukupni nerobni devizni prihodi povećani su za 57%, a rashodi za 24%. Pozitivan saldo iz nerobnog poslovanja sa inostranstvom je usled toga povećan (tabela 1).

PRIHODI

U periodu 1956—1960. najbrže su rasli devizni prihodi po čisto nerobnom osnovu (inostrani turizam, iseljeničke doznake i ostalo). Prihodi od inostranog turizma su povećani za oko 102%, a prihodi od iseljenika (doznake, ostavine, rente i druga primanja po osnovu socijalnog osiguranja) za oko 39% (tabela 2).

¹ Ukupni nerobni devizni prihodi i rashodi, prema metodologiji Narodne banke FNRJ, dele se na prihode i rashode po čisto nerobnim osnovima (turizam, iseljenički novčani transferi i ostalo) i na prihode i rashode u vezi sa spoljnom trgovinom (transport, razne druge usluge, osiguranje i reosiguranje i ostalo).

² Obuhvaćeni su samo neto devizni prihodi i rashodi ostvareni preko Narodne banke FNRJ i Jugoslovenske banke za spolnu trgovinu. Međusobna prebijanja između jugoslovenskih i stranih partnera (železnice, ptt, špedicija itd.) nisu ovde sadržana. Napomena se odnosi na sve podatke u ovom napisu.

TABELA 1 — UKUPNI NEROBNI DEVIZNI PRIHODI I RASHOD

(U milionima din. po zvaničnom kursu)			
Godina	Prihodi	Rashodi	Rashodi u % od prihoda
1956	17.264,4	15.240,1	88
1957	22.354,4	18.651,2	83
1958	21.993,0	16.499,5	75
1959	22.389,3	17.570,9	78
1960	27.191,9	18.945,9	70

TABELA 2 — DEVIZNI PRIHODI PO ČISTO NEROBNIM OSNOVIMA

(U milionima din. po zvaničnom kursu)				
Godina	Ukupno	Inostrani turisti	Iseljenici	Ostalo
1956	7.433,7	2.113,1	3.940,7	1.379,9
1957	9.819,1	2.642,5	5.317,7	1.858,9
1958	9.941,7	2.943,7	4.786,4	2.211,6
1959	11.388,6	3.834,6	4.859,3	2.694,7
1960	12.300,5	4.263,1	5.442,6	2.594,8

Prihodi u devizama od inostranog turizma povećani su usled porasta broja stranaca koji posećuju turistička mesta u Jugoslaviji ili tranzitiraju kroz Jugoslaviju. Broj inostranih posetilaca povećan je od 394.000 u 1956. na 873.000 u 1960 a broj noćivanja od 1.333.000 na 3.510.000. Ovaj porast je rezultat proširivanja kapaciteta turističkih objekata, bolje organizacije i proširivanja kapaciteta u saobraćaju, bogatijeg asortimana roba i usluga koje stoje na raspolaganju

strancima, kao i stalnog razvoja međunarodnog turizma uopšte. Prim od 33 $\frac{1}{3}$ na zvanični kurs za turistička (i diplomatska) plaćanja, uveden od 1956, takođe je doprineo porastu broja inostranih turista i povećanju prihoda od inostranog turizma. Izvesna nesrazmera između porasta broja turista, naročito noćivanja, i porasta deviznog prihoda od inostranog turizma, nastala je, pored ostalog, usled porasta broja posetilaca sa manjim ličnim dohocima i sve većeg broja turista koji se smeštaju u auto-kampove.

Iako se broj iseljenika ne povećava, devizni prihodi od ovih lica su u porastu zbog povećanja broja iseljenika koji stižu prava iz socijalnog osiguranja zemalja u kojima su proveli veći deo ili čitav svoj radni vek. Takođe su u porastu i devizni prihodi po osnovu transfera iseljeničkih ostavina. Sve bolja snabdevenost domaćeg tržišta uticala je na preorijentaciju iseljenika da pomoć svojima u zemlji šalju manje u paketima, a sve više u obliku novčanih doznaka. Isti efekat imalo je i povećanje obračunskog kursa za iseljeničke doznake od 300 na 600 dinara za 1 SAD dolar, uvedeno od 28. decembra 1954.

Prihodi od usluga u vezi sa robnim prometom takođe su u porastu (od 1956. do 1960. za oko 51%), ali sporijem od porasta deviznih prihoda po čisto nerobnim osnovima (tabela 3).

TABELA 3 — DEVIZNI PRIHODI OD USLUGA U VEZI SA SPOLJNOM TRGOVINOM

(U milionima din. po zvaničnom kursu)

Godina	Ukupno	Transport	Usluge*	Osiguranje i reosiguranje	Ostalo
1956	9.830,7	6.187,6	2.821,2	137,3	684,6
1957	12.535,3	7.084,2	4.213,6	249,9	987,6
1958	12.051,3	6.506,0	4.639,2	127,5	778,6
1959	11.000,7	5.522,9	4.559,7	114,1	804,0
1960	14.891,4	7.838,2	5.730,7	293,4	1.029,1

* Ptt, špedicija, kvalitativan i kvantitativan prijem robe, zastupništva, bankarske usluge.

U ukupnim prihodima od transporta najviše su apsolutno povećani prihodi od pomorskog transporta (1.978,5 miliona din.), a relativno od drumskog transporta (oko 717%) (tabela 4).

TABELA 4 — DEVIZNI PRIHODI OD TRANSPORTA

(U milionima din. po zvaničnom kursu)

Godina	Transport				
	pomorski	železnički	rečni	vazdušni	drumski
1956	3.081,0	2.803,8	196,2	102,1	4,5
1957	3.988,5	2.631,9	350,5	94,2	19,1
1958	3.310,3	2.820,8	180,8	164,4	29,7
1959	2.874,1	2.244,9	175,2	173,3	55,4
1960	5.059,5	2.283,3	291,3	167,3	36,8

Smanjenje deviznih prihoda od pomorskog transporta u 1958. i 1959. u odnosu na prethodnu godinu nastalo je usled pada vozarine na svetskom tržištu, a delimično i usled većeg angažovanja domaće flote za prevoz jugoslovenske robe.

U grupi »usluge« apsolutno i relativno najviše su povećani prihodi od provizije koju naplaćuju domaće organizacije za zastupanje inostranih firmi u Jugoslaviji. U skladu sa intenzivnim investiranjem i opštim privrednim razvojem u zemlji, raste interesovanje i mogućnost stranih proizvođača da plasiraju svoje proizvode u Jugoslaviji. Usled toga raste i broj zastupništava stranih firmi i obim prometa koji ona obavljaju.

Prihodi od drugih vrsta usluga imaju takođe tendenciju porasta, ali nešto blažu (tabela 5).

TABELA 5 — PRIHODI DEVIZA OD OSTALIH USLUGA

(U milionima din. po zvaničnom kursu)

Godina	ptt usluge	Špeditorske usluge	Kvalitativan i kvantitativan prijem robe	Zastupnička provizija	Bankarska provizija
1956	395,7	1.080,9	123,6	1.037,3	183,7
1957	522,4	1.366,8	105,0	2.001,0	218,4
1958	280,9	1.317,1	108,4	2.712,3	220,5
1959	341,1	1.259,1	106,1	2.596,2	257,2
1960	401,2	1.302,9	165,7	3.573,8	287,1

RASHODI

Ukupni nerobni rashodi porasli su od 1956. do 1960. za oko 24%, pri čemu su rashodi po čisto nerobnim osnovima povećani za 51%, a rashodi za usluge u vezi sa spoljnom trgovinom za oko 17%.

U ukupnim rashodima po čisto nerobnim osnovima najviše su apsolutno povećani rashodi u grupi »ostalo« (1.133,2 miliona din.), a relativno za privatna i službena putovanja³ (oko 93%) (tabela 6).

TABELA 6 — DEVIZNI RASHODI PO ČISTO NEROBNIM OSNOVIMA

(U milionima din. po zvaničnom kursu)

Godina	Ukupno	Službena putovanja*	Privatna putovanja	Ostalo
1956	3.388,0	346,3	263,7	2.778,0
1957	3.942,8	424,5	462,3	3.056,0
1958	4.649,8	455,4	800,8	3.393,6
1959	5.273,2	370,5	742,4	4.160,3
1960	5.090,7	412,5	767,0	3.911,2

* Bez službenih putovanja u privredne svrhe.

Rashodi po čisto nerobnim osnovima povećani su u prvom redu zbog otvaranja novih diplomatskih predstavništava, većeg broja službenih i, naročito, privatnih putovanja u inostranstvo, kao i usled povećanja iznosa deviza koji se odobrava za privatna putovanja u inostranstvo.

Rashodi za transport i druge usluge u vezi sa spoljnom trgovinom, kao i rashodi za izdržavanje predstavništava naših privrednih organizacija i za službena putovanja u privredne svrhe, porasli su od 1956. do 1960. za oko 17%, u čemu su: rashodi za transport opali za oko 8%, a rashodi za ostale usluge povećani za oko 142%, za osiguranje i reosiguranje za oko 246% i ostali rashodi za oko 113% (tabela 7).

TABELA 7 — DEVIZNI RASHODI ZA USLUGE U VEZI SA SPOLJNOM TRGOVINOM

(U milionima din. po zvaničnom kursu)

Godina	Ukupno	Transport	Usluge*	Osiguranje i reosiguranje	Ostalo
1956	11.852,1	9.840,0	1.109,3	127,3	775,5
1957	14.708,4	11.969,0	1.574,5	241,1	923,8
1958	11.849,7	8.423,5	2.119,5	331,9	974,8
1959	12.297,7	8.724,4	1.911,0	331,4	1.330,9
1960	13.855,2	9.073,3	2.692,8	440,2	1.648,9

* Ptt, špedicija, kvalitativni i kvantitativni prijem robe, zastupništva, bankarske usluge i ostalo.

U ukupnim rashodima za transport rashodi za pomorski i vazdušni transport su u 1960. opali u odnosu na 1956. dok su rashodi za ostale grane transporta zabeležili porast (tabela 8).

³ Bez službenih putovanja u privredne svrhe.

TABELA 8 — DEVIZNI RASHODI ZA TRANSPORT

Godina	Transport				
	pomorski	železnički	rečni	vazdušni	drumski
1956	8.707,7	928,9	96,1	99,4	7,9
1957	10.509,4	1.211,7	102,8	135,9	9,2
1958	6.221,1	1.894,2	117,9	148,5	41,8
1959	6.797,7	1.599,3	145,9	133,9	47,6
1960	7.168,0	1.459,5	307,2	94,6	44,0

Smanjenje deviznih rashoda za pomorski i vazdušni transport rezultat je povećanja domaće brodske tonaže u pomorskom saobraćaju i jačanja sopstvene vazdušne flote. Porast rashoda za ostali transport nastao je usled porasta međunarodne robne razmene zemlje sa inostranstvom.

Rashodi za ostale usluge u vezi sa spoljnom trgovinom apsolutno i relativno su najviše povećani za zastupničke provizije — preko tri puta. Za oko tri puta povećani su i rashodi za ptt usluge i rashodi za kvalitativan i kvantitativan prijem robe. Nešto blaži je porast rashoda za špediterske usluge i bankarsku proviziju (tabela 9).

Rashodi za osiguranje i reosiguranje povećani su zbog povećanja domaće trgovačke flote i vazdušnog saobraćaja, kao i usled povećanja obima robe koja se transportuje brodovima i avionima. Državni osiguravajući zavod samo-

TABELA 9 — DEVIZNI RASHODI ZA OSTALE USLUGE

Godina	Devizni rashodi za ostale usluge				
	Ptt usluge	Špedicija	Kvalitativan i kvantitativan prijem robe	Zastupništva	Bankarska provizija
1956	95,7	426,6	31,0	311,0	245,0
1957	190,3	647,1	24,3	434,5	278,3
1958	265,2	778,3	49,0	630,9	384,0
1959	348,6	643,2	36,9	592,0	272,8
1960	265,1	987,3	93,1	965,1	304,4

stalno snosi rizik za robu u međunarodnom prevozu brodovima i avionima do 100.000 SAD dolara, za brodove u vrednosti do 50.000 funti sterlinga i za putničke avione u vrednosti do 25.000 SAD dolara. Za vrednosti preko ovih iznosa reosigurava se kod inostranih osiguravajućih društava.

Rashodi u devizama za ostale namene povećani su od 1956. do 1960. zbog većeg broja putovanja u privredne svrhe i otvaranja novih predstavništava domaćih privrednih organizacija u inostranstvu.

IZVOR: Dokumentacija Narodne banke FNRJ.

M. P.

SOCIJALNO OSIGURANJE 1959—1960.

Najznačajniji rezultati i promene ostvareni u socijalnom osiguranju u 1959. i 1960.¹ jesu:

- ustanovljenje i primena zdravstvenog osiguranja poljoprivrednih proizvođača;
- primena novog sistema invalidskog osiguranja;
- poboljšanje uslova za ostvarenje prava iz socijalnog osiguranja; i
- proučavanja izvršena u cilju prilagođavanja prava, organizacije i finansiranja socijalnog osiguranja s promenama koje su nastale u privrednom i društveno-političkom sistemu.

ZDRAVSTVENO OSIGURANJE POLJOPRIVREDNIH PROIZVOĐAČA. Savezna narodna skupština usvojila je sredinom 1959. Zakon o ustanovljenju zdravstvenog osiguranja poljoprivrednih proizvođača. Tim Zakonom je ustanovljen nivo prava i obaveza u pogledu zdravstvenog osiguranja poljoprivrednih proizvođača. Narodne republike su svojim zakonima detaljnije regulisale sistem zdravstvenog osiguranja poljoprivrednih proizvođača.² Na osnovu tih zakona je u 1960. počela primena zdravstvenog osiguranja poljoprivrednih proizvođača (u Sloveniji od 1. aprila, Srbiji, Bosni i Hercegovini i Makedoniji od 1. jula, u Hrvatskoj od 1. oktobra i Crnoj Gori od 1. decembra).

Zdravstvenim osiguranjem poljoprivrednih proizvođača obuhvaćeno je oko 9,1 milion lica, tako da je krajem 1960. zdravstvenim osiguranjem (zajedno sa osiguranjem zaposlenih) bilo obuhvaćeno ukupno oko 18,2 miliona lica ili oko 98% sveg stanovništva.

SOCIJALNO OSIGURANJE RADNIKA I SLUŽBENIKA. Broj lica zaštićenih socijalnim osiguranjem radnika i službenika povećan je u 1959. i 1960. u skladu s povećanjem broja zaposlenih u privredi i državnim i društvenim službama i organizacijama (tabela 1).

TABELA 1 — OSIGURANA LICA 1958—1960 (U hiljadama)

Osigurana lica	1958	1959	1960
Aktivni osiguranici	3.021	3.218	3.478
Uživaoci penzija i invalidnina	505	531	559
Lica privremeno van radnog odnosa	89	106	101
Svega nosioci prava	3.615	3.855	4.138
Članovi porodica	4.299	4.591	4.943
Ukupno	7.914	8.446	9.081

Broj aktivnih osiguranika povećan je 1959. u odnosu na 1958. za 6,5%, a u 1960. u odnosu na 1959. za 8,1%.

Broj aktivnih osiguranika u 1959. i 1960. apsolutno najviše je povećan u Srbiji (204.000), a relativno u Makedoniji (17%) (tabela 2).

TABELA 2 — AKTIVNI OSIGURANICI PO REPUBLIKAMA 1958—1960 (U hiljadama)

	1958	1959	1960
Jugoslavija	3.021	3.218	3.478
Srbija	1.122	1.213	1.326
Hrvatska	807	849	912
Slovenija	426	449	474
Bosna i Hercegovina	412	435	471
Makedonija	189	204	221
Crna Gora	65	68	74

¹ Vidi: »Socijalno osiguranje u prve dve godine perspektivnog plana«, »Jugoslovenski pregled«, 1959, str. 249—251 (15—17).

² Vidi: »Zdravstveno osiguranje poljoprivrednih proizvođača«, »Jugoslovenski pregled«, 1960, str. 263—265 (17—19).

INVALIDNINE I PENZIJE. Broj uživalaca penzija povećan je od 1958. do 1960. za 58.000 ili za 20%, a invalida rada za 15.000 ili za 7% (tabela 3).

TABELA 3 — KORISNICI INVALIDNINA I PENZIJA 1958—1960 (U hiljadama)

Invalidnine i penzije	1958	1959	1960
Invalidnine	30	8	20
Invalidske penzije	183	207	208
Svega invalida rada	213	215	228
Lične penzije	137	157	176
Porodične penzije	156	167	175
Svega penzije	293	324	351

Porast broja *invalida rada* je usporen posle donošenja novog Zakona o invalidskom osiguranju, jer je merama rehabilitacije i zapošljavanja omogućeno da se veći broj ovih lica ponovo uključi u proizvodnju. To je i bila jedna od osnovnih intencija novog Zakona o invalidskom osiguranju, tako da broj invalida rada u poslednje dve godine relativno sporije raste od broja aktivnih osiguranika.

U periodu 1958—1960. porast broja *uživalaca ličnih i porodičnih penzija* bio je relativno brži od porasta broja aktivnih osiguranika, naročito u Bosni i Hercegovini i Makedoniji (tabela 4).

TABELA 4 — LIČNE I PORODIČNE PENZIJE NA 1.000 OSIGURANIKA 1958—1960

	1958	1959	1960
Jugoslavija	97	101	101
Srbija	81	84	81
Hrvatska	108	113	115
Slovenija	160	167	171
Bosna i Hercegovina	78	81	83
Makedonija	42	44	45
Crna Gora	108	103	108

Relativno brzi porast uživalaca penzija u 1959. nastao je usled toga što je tada pravo na penziju ostvario nešto veći broj osiguranika koji su već ranije bili ispunili uslove za penziju, ali su regulisanje tog prava odložili u očekivanju novog penzijskog zakona koji im obezbeđuje povoljnija prava.

DODATAK NA DECU. Broj korisnika dodatka na decu⁴ kao i broj dece na koju se ostvaruje ovo pravo rasli su brže u periodu 1958—1960. od porasta aktivnih osiguranika i uživalaca penzija i invalidnina, usled čega je poraslo i učešće korisnika dodatka na decu u ukupnom broju osiguranika, a povećan je i broj dece po jednom korisniku dodatka na decu (tabela 5).

TABELA 5 — KORISNICI DODATKA NA DECU I BROJ DECE 1958—1960

Korisnici i deca	1958	1959	1960
Korisnici (u 000)	959	1.025	1.109
Deca (u 000)	1.951	2.098	2.268
Korisnika na 100 osiguranika	31,7	31,9	31,9
Deca na 100 korisnika	203	205	205

SPROVOĐENJE NOVOG ZAKONA O INVALIDSKOM OSIGURANJU. Novembra 1958. usvojen je nov Zakon o invalidskom osiguranju³ čija je primena počela od 1. januara 1959. Zavodi za socijalno osiguranje su sve invalide rada preveli na nova prava po službenoj dužnosti, a zatim su pristupili prevodenju onih uživalaca invalidnine i invalidske penzije koji su to zahtevali, tj. koji su smatrali da im novi Zakon o invalidskom osiguranju pruža veća prava od ustanovljenih prevodenjem po službenoj dužnosti.

³ Vidi: »Zaštita invalida rada«, »Jugoslovenski pregled«, 1961, str. 27—30 (1—4).

Prevođenje po službenoj dužnosti izvršeno je uglavnom u prvoj polovini 1959. Manji broj uživalaca ranijih invalidnina II i III grupe i uživalaca invalidskih penzija, čije je prevođenje bilo vezano s revizijom invalidnosti i određivanjem prava na rehabilitaciju i zaposlenje, preveden je do kraja 1959. U ostvarivanju prava na profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje pojavile su se u 1959. teškoće, s obzirom da u tom cilju nisu bila obezbeđena na vreme radna mesta.

Od ukupnog broja zatečenih uživalaca invalidskih penzija i invalidnina u 1959. bilo je prevedeno: na invalidsku penziju u punom iznosu 92%, na invalidsku penziju u smanjenom iznosu 5%, na profesionalnu rehabilitaciju i zaposlenje oko 3%.

Prevođenje ranijih uživalaca invalidskih penzija i invalidnina po zahtevima počelo je krajem juna 1959. U toj godini bilo je primljeno 49.072 zahteva za prevođenje, od kojih je do kraja 1959. bilo rešeno 34.220. Od ukupnog broja rešenih zahteva 68% je usvojeno, 22% odbijeno, a u 10% slučajeva postupak je obustavljen radi rešenja nekog prethodnog pitanja ili je zahtev rešen na drugi način.

U 1960. podneto je naknadno 11.956 zahteva za prevođenje po novom Zakonu tako da ih je sa nerešenim zahtevima iz 1959. (14.852) bilo 26.808. Od toga je 17.037 zahteva usvojeno, 5.071 odbijen, a u 1.288 slučajeva postupak je obustavljen ili je tražena dopunska dokumentacija, dok je 3.412 zahteva ostalo nerešeno.

U 1959. i 1960. zavodima za socijalno osiguranje bio je podnet 88.541 nov zahtev za priznanje prava iz invalidskog osiguranja (novi invalidi rada). Do kraja 1960. zavodi su okončali postupak po 78.689 zahteva, tako da su krajem godine ostala nerešena 9.852 zahteva.

Krajem 1960. bilo je 197.832 uživaoca invalidske penzije u punom iznosu, 10.632 uživaoca invalidske penzije u smanjenom iznosu, a 19.520 uživalaca invalidnine.

U 1960. naponi su bili usmereni na sprovođenje novih oblika invalidske zaštite: rehabilitaciju, zapošljavanje i druga prava koja su u vezi s rehabilitacijom i zapošljavanjem invalida rada.

ZDRAVSTVENA ZAŠTITA. Proširenjem kapaciteta zdravstvenih ustanova u 1959. i 1960. stvoreni su objektivni uslovi za intenzivnije korišćenje zdravstvene zaštite (tabela 6).

TABELA 6 — KORIŠĆENJE OSNOVNIH ZDRAVSTVENIH USLUGA 1958—1960

Vrsta usluga	(U hiljadama)		
	1958	1959	1960
Pregledi i druge usluge u opštim ambulantama i poliklinikama	63.071	75.542	91.546
Pregledi i druge usluge u zubnim ambulantama	8.733	10.833	13.246
Slučajevi lečeni u bolnicama	1.290	1.461	1.587
Slučajevi lečeni u prirodnim lečilištima	88	92	93
Izdati recepti	40.100	47.824	53.104

Međutim, veće korišćenje pregleda i drugih usluga u ambulantno-polikliničkim ustanovama nije se u odgovarajućoj meri odrazilo na lečenje u bolnicama, koje još uvek zauzima visoko mesto u strukturi ukupnih medicinskih intervencija.

Iako je učinjen izvestan napredak u 1959. i 1960, preventivna zdravstvena zaštita još nije razvijena u srazmeri sa potrebama i mestom koje ima u medicini, ni u srazmeri s materijalnim sredstvima namenjenim za ovu svrhu.

RASHODI I PRIHODI SOCIJALNOG OSIGURANJA. Korisnicima prava iz socijalnog osiguranja povećana su novčana davanja u vezi sa stambenom reformom. Invalidnine i penzije povećane su od 1. januara 1960. u proseku za 9%. Dodatak na decu povećan je od 1. jula 1960. za 250 din. po detetu počev od drugog deteta onim korisnicima koji nemaju drugih prihoda osim iz radnog odnosa. U decembru 1960. uživaocima invalidnine i penzije isplaćeno je 10% od

njihovih mesečnih primanja za period od 1. jula do 31. decembra 1960. kao kompenzacija za povećanje troškova života i kao akontacija za povećanje penzija radi njihovog usklađivanja s porastom ličnih dohodaka.⁴

Povećanje broja nosilaca prava i osiguranih lica uopšte, intenzivnije korišćenje zdravstvene zaštite, kao i povećanje novčanih davanja usloveli su povećanje rashoda socijalnog osiguranja. Oni su u 1959. bili povećani za 23% prema 1958, a u 1960. prema 1959. za 22,9%. Najbrže su rasli rashodi za zdravstveno osiguranje, a najsporije rashodi za dodatak na decu (tabela 7).

TABELA 7 — RASHODI SOCIJALNOG OSIGURANJA 1958—1960 (Indeksi)

Vrsta rashoda	1959/1958	1960/1959
Zdravstveno osiguranje	128,5	131,0
Ambulantno-polikliničko lečenje	134,5	145,7
Bolničko lečenje	129,6	135,1
Apotekarski troškovi	126,2	124,5
Invalidsko osiguranje	119,3	120,6
Penzijско osiguranje	132,0	122,6
Dodatak na decu	112,8	111,3
Ukupno rashodi	123,0	122,9

U 1959. i 1960. nastavljena je tendencija povećanja učešća rashoda za zdravstveno osiguranje u ukupnim rashodima socijalnog osiguranja, a opadanje učešća rashoda za dugoročna osiguranja, naročito rashoda za dodatak na decu. Isto tako nastavljena je i tendencija blagog porasta ukupnih rashoda socijalnog osiguranja u nacionalnom dohotku, pri čemu su rashodi dugoročnog osiguranja u padu, a rashodi zdravstvenog osiguranja u porastu (tabela 8).

TABELA 8 — UČEŠĆE RASHODA SOCIJALNOG OSIGURANJA U NACIONALNOM DOHOTKU 1958—1960*

Grana osiguranja	(U procentima)		
	1958	1959	1960
Zdravstveno osiguranje	4,2	4,2	4,8
Invalidsko osiguranje	1,1	1,0	1,0
Penzijско osiguranje	1,6	1,7	1,7
Dodatak na decu	3,1	2,7	2,7
Ukupno rashodi**	10,2	9,7	10,6

* Za nacionalni dohodak 1959. i 1960. prethodni podaci.

** Uključena i izdavanja za troškove službe.

Rashodi socijalnog osiguranja bili su u 1959. i 1960. veći od prihoda, pa je razlika bila pokrivena kreditom Narodne banke. U cilju uravnoteženja prihoda i rashoda, u 1960. bila je uvedena dopunska opšta stopa doprinosa za socijalno osiguranje od 2% od bruto ličnih dohodaka. Efekat ovog doprinosa bio je oko 22 milijarde din. Međutim, ni ova sredstva nisu bila dovoljna da uravnoteže bilans fondova socijalnog osiguranja u Sloveniji, Makedoniji i Crnoj Gori.

PROBLEMI FINANSIRANJA I ORGANIZACIJE SLUŽBE. Postojeći sistem finansiranja socijalnog osiguranja ispoljio je u praksi više slabosti. Osnovne su: pri uravnoteženom bilansu u proseku za Jugoslaviju u nekim republikama nastaju viškovi, a u nekim manjkovi u fondovima, a ne postoji mogućnost da se viškovi angažuju za pokriće manjkova u onim republikama gde su nastali; ne postoji odgovarajuća zainteresovanost organa i pojedinaca da se sredstva socijalnog osiguranja troše racionalno i ekonomično.

U 1959. i 1960. proučavane su mogućnosti za rešenje ovih problema, a takođe i način na koji bi finansiranje i organizacija socijalnog osiguranja mogli da se usklade s komunalnim sistemom.

IZVOR.: Izveštaji Saveznog zavoda za socijalno osiguranje za 1959. i 1960

M. P.

⁴ Zakonom o dopunama Zakona o penzijskom osiguranju koji je Savezna narodna skupština usvojila 1. III 1961. penzije su od 1. I 1961. povećane u proseku za oko 15,7%.

ZAŠTITA AUTORSKIH PRAVA

Autorska prava¹ štite u FNRJ Jugoslovenska autorska agencija i Zavod za zaštitu autorskih malih prava.² Ove ustanove vode evidenciju o domaćim i stranim autorima i njihovim delima za koje se interesuju potencijalni korisnici, prate trajanje zaštite tih prava, pribavljaju u okviru svoje nadležnosti odgovarajuća ovlašćenja za korišćenje autorskih dela, ubiraju, obračunavaju i isplaćuju autorske honorare za račun autora i drugih nosilaca autorskih prava, intervenišu u slučajevima povrede autorskih prava i vrše druge slične poslove. Zbog srodnosti svoje delatnosti, ove dve ustanove međusobno prisno sarađuju.

Zaštita autorskih prava u Jugoslaviji nije uslovljena članstvom autora ni u jednoj autorskoj organizaciji.

JUGOSLOVENSKA AUTORSKA AGENCIJA

Jugoslovenska autorska agencija je ustanova saveza autora za autorsko-pravnu zaštitu i posredovanje. Agencija štiti materijalna i moralna autorska prava i prava umetnika-izvođača (izuzev u oblasti malih autorskih prava), a naročito prava objavljivanja, prerađivanja, reprodukovanja, prikazivanja, izvođenja i prevodenja književnih i umetničkih dela.

Na teritoriji Jugoslavije Agencija štiti autorska prava domaćih autora, a stranih ako je na to obavezna prema postojećim međunarodnim ugovorima ili na osnovu reciprociteta (tj. ako strana država pruža autorsko-pravnu zaštitu jugoslovenskim autorima). Takođe, Agencija štiti i autorska prava domaćih autora u inostranstvu.

Domaći autori zahtevaju od Agencije zaštitu svog ugroženog prava, poveravaju joj zaštitu svog dela ili vrste svojih dela za kraći ili duži period. Pojedini autori s većim stvaralačkim opusom i naslednici najpoznatijih domaćih autora ovlašćuju Agenciju da ih zastupa u pogledu svih njihovih velikih prava. Tako, Agencija generalno zastupa (naročito u odnosu na inostranstvo) Aleksandra Vuča, Antona Ingolića, Branka Ćopića, Dobricu Ćosića, Eriha Koša, Ivu Andrića, Juša Kozaka, Matu Lovraka, Mihaila Lalića, Miroslava Krležu, Ranka Marinkovića, Cirila Kosmača i naslednike Alekse Šantića, Bore Stankovića, Branimira Ćosića, Branislava Nušića, Ivana Cankara, Jovana Skerlića, Prežihova Voranca i Vladimira Nazora.

Pored toga, Agencija sklapa sa sličnim ustanovama i većim izdavačkim kućama u inostranstvu ugovore o generalnom zastupanju u Jugoslaviji stranih autora i nosilaca njihovih autorskih prava. Do kraja 1960. Agencija je zaključila 19 ovakvih ugovora sa stranim agencijama i posredničkim izdavačkim kućama (Italija 4, Francuska 4, Velika Britanija 5, SAD 2, a Zapadna Nemačka, Austrija, Poljska i Mađarska po 1).

U 1960. svojim uslugama Agencija je obuhvatila oko 4.000 domaćih i oko 1.000 stranih autora. Od domaćih autora bilo je obuhvaćeno u 1960. godini 700 književnika, 430 prevodilaca, 367 likovnih umetnika, 750 umetnika primenjenih umetnosti, 117 arhitekata, 106 kompozitora, 60 filmskih umetnika, 1.090 muzičkih umetnika, 240 dramskih

umetnika i 35 izvođačkih orkestara u zemlji. Od stranih autora obuhvaćeno je 750 književnika (zajedno sa dramskim piscima), 98 kompozitora i 3 likovna umetnika.

Jugoslovenska autorska agencija postala je 1957. član Međunarodne konfederacije društava autora i kompozitora (CISAC). Ona preko svojih delegata učestvuje na kongresima ove Konfederacije i na sastancima tri njene federacije (književne, pozorišne i filmske), na kojima se rešavaju pojedina principijelna pitanja opšteg značaja u vezi sa zaštitom autorskih prava.³

ORGANIZACIJA I UPRAVLJANJE. Jugoslovenska autorska agencija osnovana je 1955. Osnivači Agencije bili su svi savezi autora: književnika, prevodilaca, likovnih umetnika, umetnika primenjenih umetnosti, kompozitora, filmskih radnika, arhitekata, muzičkih umetnika, dramskih umetnika i muzičara operskih i simfonijskih orkestara.

Agencijom upravljaju Upravni i Izvršni odbor i direktor. Upravni odbor sačinjavaju po jedan predstavnik svakog saveza autora, jedan predstavnik koga imenuje Sekretarijat Saveznog izvršnog veća za prosvetu i kulturu, direktor Agencije i dva člana radnog kolektiva. Operativno rukovodstvo Agencije povereno je Izvršnom odboru, užem telu od Upravnog odbora, i direktoru.

Sedište Jugoslovenske autorske agencije nalazi se u Beogradu. Agencija ima svoja zastupništva u glavnim gradovima svih republika, poslovnicu za Vojvodinu u Novom Sadu i izvestan broj poverenika u drugim mestima.

U sedištu Agencije pribavljaju se autorizacije za korišćenje dela stranih autora u Jugoslaviji i dela domaćih autora u inostranstvu i organizuje zaštita prava domaćih umetnika-izvođača, koja proističu iz snimanja i reprodukovanja snimljenih književnih i muzičkih dela na svim radio i televizijskim stanicama u Jugoslaviji. Pored toga, u sedištu Agencije vrši se neposredna zaštita autorskih prava za teritoriju Srbije. U sedištu postoje sektor pravne službe i sektori književnih, pozorišnih, likovnih i filmskih prava i prava umetnika-izvođača. Pored toga, Agencija ima sektor opštih poslova i računovodstva.

Sektor pravne službe štiti autorska prava zastupanjem autora pred sudom i van suda; davanjem pravnih mišljenja pojedinim fizičkim i pravnim licima u vezi sa autorsko-pravnom zaštitom; sastavljanjem ugovora o korišćenju autorskih prava, zastupanju i posredovanju; praćenjem domaćih i stranih propisa i međunarodnih ugovora u vezi sa zaštitom autorskih prava. Sektor daje svoje mišljenje o nacrtima domaćih i stranih propisa i međunarodnih sporazuma ukoliko regulišu materiju o autorskom pravu.

U 1960. Agencija je vodila ukupno 116 sudskih sporova do kojih je dolazilo uglavnom zbog nepoštovanja zaključnih ugovora i neblagovremene uplate honorara od strane korisnika autorskih dela. Ovim sporovima ona je uzela u zaštitu 167 autora, od kojih: 50 književnika, 10 likovnih umetnika, 36 umetnika primenjenih umetnosti, 3 filmska umetnika, 9 umetnika-izvođača i 1 arhitektu.

Sektor književnih prava štiti prava autora u vezi sa objavljivanjem književnih, naučnih i stručnih dela, propagira dela jugoslovenskih pisaca u inostranstvu slanjem stranim autorskim agencijama i izdavačkim kućama značajnijih izdanja, izvoda, prikaza i biografija domaćih autora i naplaćuje honorare za račun autora.

Svake godine raste broj ugovora koje Agencija zaključuje sa inostranim izvođačima o štampanju dela jugoslovenskih pisaca. Tako je, na primer, posredstvom Agencije samo u 1960. u inostranstvu objavljeno 37 izdanja dela jugoslovenskih autora. Preko sektora književnih prava, Jugoslovenska autorska agencija generalno zastupa u zemlji 19 stranih agencija i izdavačkih kuća, a faktički i mnoge

¹ Autorska prava su skup moralnih i materijalnih prava koja pripadaju autorima na njihovim duhovnim tvorevinama — književnim, naučnim i umetničkim delima. Sva pitanja zaštite autorskih prava u Jugoslaviji regulisana su Zakonom o autorskom pravu koji je Savezna narodna skupština usvojila u julu 1957. (»Službeni list FNRJ«, br. 36/57). Detaljnije o materiji koju regulišu ovaj i raniji zakone (Zakon od 26. decembra 1929. i Zakon od 25. maja 1946) vidi: »Autorsko prav«, »Jugoslovenski pregled«, 1957, str. 539—540 (83—84).

² Velika autorska prava obuhvataju prava na objavljivanje književnih, naučnih i stručnih dela i prava na prikazivanje dramskih, muzičko-dramskih, pantomimskih i sličnih dela, kao i njihove mehaničke i radio-difuzne reprodukcije. Mala autorska prava obuhvataju prava autora u pogledu javnog izvođenja nescenskih muzičkih i književnih dela.

³ CISAC preko učlanjenih autorskih organizacija utiče na što potpunije obezbeđenje i uspešniju zaštitu autorskih prava, radi na priznavanju književne i umetničke svojine u onim zemljama u kojima ona još nije priznata i zaštićena, posredno utiče na unapređenje različitih nacionalnih zakonodavstava i međunarodnog zakonodavstva u oblasti zaštite autorskih prava, izučava probleme principijelnog karaktera u vezi sa ovom zaštitom itd.

druge izdavačke kuće sa kojima formalno nema ugovore. Ovaj sektor održava poslovne veze sa preko 60 autorskih ustanova i literarnih agencija u svetu, a sa mnogim drugim agencijama povremeno je u dodiru. Pored veza sa svim izdavačkim preduzećima u zemlji, ovaj sektor održava veze i sa preko 250 izdavača u raznim zemljama.

Sektor pozorišnih prava štiti prava domaćih i stranih autora dramskih, muzičko-dramskih, koreografskih i pantomimskih dela u svim vidovima njihovog prikazivanja i izvođenja (u profesionalnim i amaterskim pozorištima, amaterskim grupama na radiju i televiziji). Ovaj sektor naplaćuje honorare za račun autora od prikazivanja domaćih i stranih dela u Jugoslaviji i izvođenja dela domaćih autora u inostranstvu (na primer u 1960. prikazano je u inostranstvu 20 dramskih dela domaćih autora i to: u Čehoslovačkoj 15, Poljskoj 7, Bugarskoj 3, Rumuniji 2, Mađarskoj 2 i Austriji i Zapadnoj Nemačkoj po 1). Sektor održava poslovne veze s mnogim autorskim društvima, agencijama i zastupničko-posredničkim izdavačkim kućama u inostranstvu.

Sektor likovnih prava štiti prava autora iz oblasti slikarstva, vajarstva, arhitekture i primenjenih umetnosti u originalu i reprodukciji. Dela iz oblasti primenjenih umetnosti (naročito tzv. industrijske estetike) postaju sve traženija, pa su sve brojnije i usluge koje Agencija pruža autorima na ovom sektoru. Agencija prati objavljivanje reprodukcija likovnih dela u listovima i časopisima u zemlji, naplaćuje honorare za te priloge i dostavlja ih autorima.

Sektor filmskih prava štiti prava autora kinematografskih dela (umetnički, dokumentarni i reklamni filmovi, žurnali i dr.).⁴ Ovaj sektor ima izgleda da se razvije s donošenjem novih propisa iz oblasti filma.

Sektor izvođačkih prava štiti prava umetnika-izvođača muzičkih i književnih dela koja potiču iz snimanja i reprodukcija njihovih snimljenih izvođenja instrumentima za mehaničku reprodukciju. Tu spadaju izvođenja dramskih umetnika, muzičara-solista i muzičara-članova operskih i simfonijskih orkestara. Sektor vodi evidenciju programa radio-difuznih stanica, sastavlja periodične obračune i naplaćuje honorare za umetnike-izvođače. U toku 1960. ovaj sektor počeo je da naplaćuje honorare i od proizvođača gramofonskih ploča.

Zastupništva u narodnim republikama samostalno organizuju i sprovode zaštitu autorskih prava na svom području i obavljaju poslove posredovanjem između autora i korisnika njihovih dela. Izuzetak su samo poslovi koji se vrše u sedištu Agencije. Zastupništvo u Titogradu i poslovnica u Novom Sadu, osnovani 1959, samo pomažu sedištu Agencije u pogledu kontrole korišćenja pozorišnih dela u Crnoj Gori odnosno Vojvodini i pribavljanja podataka iz oblasti izdavačke delatnosti.

ZAVOD ZA ZAŠTITU AUTORSKIH MALIH PRAVA

Zavod za zaštitu autorskih malih prava (ZAMP) je ustanova koja štiti autorska prava prilikom javnih izvođenja muzičkih i književnih nescenskih dela na radio i televizijskim stanicama, koncertima, književnim večerama, raznim priredbama i igrankama, u varijetetima, ugostiteljskim radnjama (kafanama, restoranima i barovima), u bioskopima i uopšte na javnim mestima. ZAMP takođe štiti autorska mala prava u slučajevima snimanja autorskih dela na gramofonske ploče i druga mehanička sredstva za registraciju zvuka, kao i prava autora pri upotrebi tzv. filmske arhivske muzike, iznajmljuje muzički notni materijal od inostranih izdavača za potrebe jugoslovenskih kulturnih ustanova.⁵

⁴ Kinematografsko delo se štiti kao celina, jer je stvoreno delo posebne vrste — saradnjom više autora (po jugoslovenskim propisima autorima dovršenog kinematografskog dela smatraju se pisac scenarija, kompozitor, režiser i glavni snimatelj).

⁵ Kod zaštite autorskih malih prava autor je neizbežno upućen na autorsku ustanovu, jer nije u stanju da sam prati iskorišćavanje svog dela. To može da postigne jedino ova ustanova. Pored toga, ni sami korisnici autorskih dela nisu u mogućnosti da raspodele naknade svim autorima (nosiocima autorskih prava) kojima one pripadaju.

ZAMP sklapa ugovore za izvođenje i snimanje autorskih dela i kontroliše izvršenje tih ugovora; prikuplja od priređivača i drugih korisnika programe i podatke o izvedenim i snimljenim delima i vodi evidenciju o tome; sklapa uzajamne ugovore sa inostranim autorskim organizacijama i zastupa autore i druge nosioce autorskih prava pred redovnim i upravnim sudovima.

ZAMP je 1956. postao član Međunarodne konfederacije društava autora i kompozitora (CISAC) i Međunarodnog biroa za mehanička izdanja (BIEM).⁶

ORGANIZACIJA I UPRAVLJANJE. ZAMP je osnovan 1955. na inicijativu Saveza kompozitora Jugoslavije. Njime upravlja Upravni i Izvršni odbor i generalni direktor. Upravni odbor sačinjavaju 5 članova koje imenuje Savez kompozitora Jugoslavije, po 1 predstavnik Saveza književnika, Saveza prevodilaca i Fonda za unapređenje kulturnih delatnosti, kao i predstavnici radnog kolektiva ZAMP-a. Predsednika imenuje Glavni odbor Saveza kompozitora Jugoslavije. ZAMP ima svoju Centralu u Beogradu, a u narodnim republikama poslovnice, ispostave i zastupnike.

Centrala daje opšte smernice i direktive za rad poslovnica. Pored toga, Centrala obračunava i isplaćuje autorske honorare. Organizacione jedinice Centrale ZAMP-a su odeljenje repartitije i služba za pravne poslove i veze sa inostranstvom. Pored toga, u Centrali postoji računovodstvo, zatim služba dokumentacije i analitike i služba za prava mehaničke reprodukcije, kao i stručne komisije i pravni savet.

Odeljenje repartitije vrši raspodelu autorskih honorara. Naplaćeni honorari ulivaju se u jedinstveni bruto fond iz kojeg se, po odbitku troškova zaštite i poreza, vrši repartitija jednom godišnje za prethodnu godinu. Kao osnov za to služe programi izvedenih dela. U 1960. za 1959. godinu obračunat je i isplaćen autorski honorar za 3.076 domaćih autora. Od toga je 1.241 kompozitor, 588 autora teksta, 65 koreografa i 3 izdavača, zatim 1.139 književnika i 40 prevodilaca. Od stranih autora najviše honorara je isplaćeno francuskim, italijanskim, engleskim i zapadnonemačkim autorima, a zatim dolaze čehoslovački, austrijski, mađarski, švajcarski i finski autori. Odeljenje repartitije ima svoje odelce — domaća i strana muzička repartitija, domaća i strana književna repartitija, mehanička repartitija i obračunski sektor inostranih honorara.

Služba za pravne poslove i veze sa inostranstvom daje pravna mišljenja o svim pitanjima koja se pojavljuju u radu poslovnica, zatim o nacrtima propisa o autorskom pravu, o međunarodnim sporazumima koji regulišu materiju autorskih prava i dr. Služba uspostavlja i održava odnose sa inostranim autorskim društvima i međunarodnim autorskim organizacijama i vodi prepisku i pregovore radi sklapanja ugovora o zaštiti prava njihovih članova u Jugoslaviji. Takve ugovore ZAMP je dosad zaključio sa 20 inostranih autorskih društava (austrijskim, belgijskim, čehoslovačkim, danskim, engleskim, francuskim, finskim, holandskim, japanskim, izraelskim, istočnonemačkim, italijanskim, kanadskim, mađarskim, norveškim, poljskim, švajcarskim, švedskim i španskim). ZAMP je u pregovorima za sklapanje ugovora s grčkim, islandskim i portugalskim društvom.

Osnovni zadatak poslovnica je naplaćivanje autorskih honorara prilikom javnih izvođenja muzičkih i književnih nescenskih dela, prikupljanje programa izvedenih dela i staranje da ti programi budu potpuni, verodostojni i kvalitetni. Poslovnice vode sudske sporove (rede Centrala). U 1960. bilo je ukupno 444 spora (Srbiji 307, Hrvatskoj 70, Sloveniji 7, Bosni i Hercegovini 45, Makedoniji 12, Crnoj Gori 3). Od toga je povoljno rešeno ukupno 365 (u Srbiji

⁶ Na planu zaštite prava mehaničke reprodukcije BIEM obuhvata čitav svet. Između BIEM-a i ZAMP-a sklopljen je ugovor po kome je ZAMP dužan da štiti dela BIEM-ovog repertoara koja se koriste na teritoriji Jugoslavije od strane jugoslovenskih proizvođača gramofonskih ploča. U naknadu za to, BIEM je obavezan da po istom osnovu dostavlja ZAMP-u prikupljene honorare za jugoslovenske autore sa celog područja koje obuhvata njegov repertoar. Ove poslove u Centrali ZAMP-a obavlja služba za prava mehaničke reprodukcije.

290, Hrvatskoj 35, Sloveniji 4, Bosni i Hercegovini 29, Makedoniji 6, Crnoj Gori 1), a nepovoljno 16 (u Srbiji 11, Hrvatskoj 2, Bosni i Hercegovini 3).

Ispostave u Splitu i na Rijeci obuhvataju manje teritorijalne jedinice u sklopu Poslovnice za NR Hrvatsku. Ispostava u Kotoru obuhvata područje NR Crne Gore.

Zastupnici nisu u radnom odnosu sa ZAMP-om, već dobijaju procenat od prikupljenih iznosa. ZAMP ima

zastupnike u svim gradovima, sedištim srezova i gotovo u svim opštinama.

IZVOR: Zakon o autorskom pravu, »Službeni list FNRJ«, br. 36/57; Dokumentacija Jugoslovenske autorske agencije i Zavoda za zaštitu autorskih malih prava.

M. S. — Ž. R.

VI JUGOSLOVENSKE POZORIŠNE IGRE »STERIJINO POZORJE«

VI jugoslovenske pozorišne igre, održane od 13. do 28. maja 1961. u Novom Sadu, bile su, kao i ranijih godina posvećene savremenoj domaćoj drami. Pored toga, igre su održane u znaku stogodišnjice profesionalnih pozorišta u Zagrebu i Novom Sadu.

Za VI igre, 27 jugoslovenskih pozorišta prijavilo je 43 predstave (31 originalnu savremenu dramu, 3 savremene dramatizacije, 9 klasičnih dramskih dela jugoslovenskih autora). Dve komisije izabrale su 11 predstava i to dve u izvođenju Jugoslovenskog dramskog pozorišta, a ostale u izvođenju pozorišta iz Zagreba, Ljubljane, Trsta, Splita, Skopja, Niša i Novog Sada.

Sem toga, prvi put u okviru »Sterijinog pozorja« održano je takmičenje radio-drame, na kome su radio-stanice iz Beograda, Zagreba, Ljubljane, Skopja, Sarajeva, Novog Sada i Prištine emitovale 14 radio-drama, kao i takmičenje televizijskih drama, na kome su radio-televizija Beograd, Zagreb i Ljubljana emitovale po jednu televizijsku dramu.

Karakteristika i ovog »Sterijinog pozorja« je afirmacija novih imena: autora Dominika Smolea i Jovana Hristića, reditelja Aleksandra Glovackog, scenografa Draga Tršara, i više mladih glumaca i glumica, pored ponovne afirmacije niza scenskih umetnika zapaženih ranijih godina.

U okviru »Sterijinog pozorja« održana su i dva savetovanja: 17. maja o problemima pozorišta i njegovom statusu, a 21. maja o problemu mladih kadrova u pozorištu.

PREDSTAVE. Na VI »Sterijinom pozorju« prikazane su drame:

»Pravednik« od Mirka Božića — u režiji Dina Radojevića i u izvođenju Hrvatskog narodnog kazališta iz Zagreba;

»Manevri« od Joža Javoršeka — u režiji Joža Babića i u izvođenju Slovenskog gledališta iz Trsta;

»Čiste ruke« od Jovana Hristića — u režiji Predraga Bajčetića i u izvođenju Jugoslovenskog dramskog pozorišta iz Beograda;

»U logoru« od Miroslava Krleža — u režiji Branka Gavele i u izvođenju Zagrebačkog dramskog kazališta;

»Ljubav u koroti« od Draga Ivaniševića — u režiji Tomislava Tanhofera i u izvođenju Narodnog kazališta iz Splita;

»Juče po podne« od Mira Štefanca — u režiji Joža Galea i u izvođenju Mestnog gledališta iz Ljubljane;

»Autobiografija« od Branislava Nušića u scenskoj adaptaciji Borislava Mihaljovića-Mihiza — u režiji Aleksandra Glovackog i u izvođenju Narodnog pozorišta iz Niša;

»Crnila« od Kola Čašule — u režiji Ilije Milčina i u izvođenju Narodnog teatra iz Skopja;

»Ljeste Jakovljeve« od Vladana Desnice — u režiji Tomislava Tanhofera i u izvođenju Jugoslovenskog dramskog pozorišta iz Beograda;

»Antigona« od Dominika Smolea — u režiji Slavka Jana i u izvođenju Slovenskog narodnog gledališta iz Ljubljane;

»Izbiračica« od Koste Trifkovića — u režiji Bore Hanauske i Dimitrija Đurkovića i u izvođenju Srpskog narodnog pozorišta iz Novog Sada.

Emitovane su radio-drame:

»Orest« od Jovana Hristića — u režiji Mire Trailović (Radio-televizija Beograd);

»Tunel« od Svetlane Velmar-Janković — u režiji Vasilija Popovića (Radio-televizija Beograd);

»Začarani krug« od Milice Šobot — u režiji Matije Koletića (Radio-televizija Zagreb);

»Sezona lova« od Vojislava Kuzmanovića (Radio-televizija Zagreb);

»Kad bi poginuli oživel« od Vasje Ocvirka — u režiji Mirča Kragelja (Radio-televizija Ljubljana);

»Priča o siromahu Šimnu« od Ivana Cankara u adaptaciji Mitje Mejaka (Radio-televizija Ljubljana);

»Cvet i vatra« od Tome Arsovske — u režiji Blagoja Andrejeva (Radio-Skopje);

»Tragovi nisu izbrisani« od Koce Solunskog — u dramatizaciji Tome Arsovske i u režiji Blagoja Anastasovskog (Radio-Skopje);

»Hajka« od Mihaila Lalića — u dramatizaciji i u režiji Ivana Fogla (Radio-Sarajevo);

»De profundis« od Slobodana Markovića — u režiji Jana Berana (Radio-Sarajevo);

»Povečanje« od Miroslava Antića — u režiji Ištvana Varge (na mađarskom — Radio-Novi Sad);

»Slani badem« od Mihalja Majtenjija — u režiji Ištvana Lanjija (na mađarskom — Radio-Novi Sad);

»Marija i mornar« od Vesne Parun — u režiji Šanija Palaske (na šiptarskom — Radio-Priština);

»Cvet i vatra« od Tome Arsovske — u režiji Šanija Palaske (na šiptarskom — Radio-Priština).

Emitovane su televizijske drame:

»Velika ponoćna misterija« od Aleksandra Obrenovića — u režiji Jovana Konjovića i Vladimira Petrića (Televizija-Beograd);

»Očekivanje jutra« od Vitomila Zupana — u režiji Mirča Kragelja (Televizija-Ljubljana).

»Čovjek od važnosti« od Kreše Novosela — u režiji Marija Fanelija (Televizija-Zagreb).

Sem toga koncertno su izvedene radio-drame:

»Snežna padina« od Đorđa Lebovića — u režiji Ištvana Varge (na mađarskom — Radio-Novi Sad);

»Orest« od Jovana Hristića — u režiji Mire Trailović (Radio-Beograd);

»Sezona lova« od Vojislava Kuzmanovića — u režiji Mira Marotija (Radio-Zagreb).

NAGRADE. 28. maja svečano su dodeljene nagrade, koje su po odluci Ocenjivačke komisije dobili:

Zagrebačko Ocenjivačko kazalište za najbolju predstavu u celini (»U logoru« od Miroslava Krleža — u režiji Branka Gavele) — diploma i zlatna plaketa;

Dominik Smole za najbolji dramski tekst (»Antigona« u izvođenju Slovenskog narodnog gledališta iz Ljubljane) — diploma, zlatna značka i novčana nagrada od 350.000 dinara;

Borislav Mihaljović-Mihiz za scensku adaptaciju Nušićeve »Autobiografije« — diploma, zlatna značka i novčana nagrada od 250.000 dinara;

Bora Hanauska i Dimitrije Đurković za najbolju režiju (»Izbiračica« od Koste Trifkovića — u izvođenju Srpskog narodnog pozorišta iz Novog Sada) — diploma, zlatna značka i novčana nagrada od 250.000 dinara;

Petre Prličko za ulogu Fezlijeva (»Crnila« od Kola Čašule) — diploma, zlatna značka i novčana nagrada od 200.000 dinara;

Milica Radaković za ulogu Savete (»Izbiračica«) — diploma, zlatna značka i novčana nagrada od 200.000 dinara;

Jurij Souček za ulogu Kreonta (»Antigona«) — diploma, zlatna značka i novčana nagrada od 200.000 dinara;

Stevan Šalajić za ulogu Tošice (»Izbiračica«) — diploma, zlatna značka i novčana nagrada od 200.000 dinara;

Ivan Šubić za ulogu Valtera (»U logoru«) — diploma, zlatna značka i novčana nagrada od 200.000 dinara;

Drago Tršar za najbolju scenografiju (»Antigona«) — diploma, zlatna značka i novčana nagrada od 120.000 dinara;

Mira Glišić za najbolje kostimografsko rešenje (»Čiste ruke«) — diploma, zlatna značka i novčana nagrada od 120.000 dinara;

Kole Čašule za obradu teme iz naše bliske prošlosti (»Crnila« — vanredna nagrada; diploma, zlatna značka i novčana nagrada od 150.000 dinara);

Aleksandar Glovacki za režiju («Autobiografija») — vanredna nagrada: diploma, zlatna značka i novčana nagrada od 150.000 dinara.

Nagrade posebnog žirija za radio-dramu dobili su:

Jovan Hristić za dramu »Orest« — Sterijinu nagradu od 350.000 dinara;

Mirč Kragelj za najbolju režiju («Kad bi poginuli oživel») — nagradu Jugoslovenske radio-televizije od 150.000 dinara;

Mitja Mejak za najbolju radio-obradu dela domaćeg autora («Priča o siromahu Šimnu») — 150.000 dinara;

Mia Oremović za ulogu žene u radio-drami »Začarani krug« — 100.000 dinara;

Stane Potokar za ulogu Trlepa u radio-drami »Kad bi poginuli oživel« — 100.000 dinara;

Zoran Rankić za tri uloge u radio-drami »De profundis« — 100.000 dinara;

Vasilije Mokranjac za najbolju muzičku ilustraciju («Orest») — 100.000 dinara;

Pero Manakovski za najbolji tonski snimak («Cvet i oganj») — 80.000 dinara.

Posebni žiri za televizijsku dramu dodelio je nagrade koje su dobili:

Televizijski studio — Ljubljana za najbolju realizaciju («Očekivanje jutra») — novčana nagrada od 360.000 dinara.

Mario Faneli za najbolju režiju («Čovjek od važnosti») — novčana nagrada od 200.000 dinara;

Slavko Simić za ulogu Pante («Velika ponoćna misterija») — novčana nagrada od 150.000 dinara;

Miodrag Popović za ulogu milicionera («Velika ponoćna misterija») — novčana nagrada od 150.000 dinara;

Jovan Ličina za ulogu agenta («Čovjek od važnosti») — novčana nagrada od 150.000 dinara;

Žiri je predložio da se dodeli specijalna nagrada rediteljima Jovanu Konjoviću i Vladimiru Petriću za rad sa glumcima («Velika ponoćna misterija») — 100.000 dinara.

Žiri ni jednoj od prikazanih televizijskih drama nije dodelio Sterijinu nagradu za tekst.

Ostale nagrade (po odluci specijalnih žirija) dobili su:

Andelija Vesnić za najbolju epizodnu ulogu (Milica u »Izbiračici«) — 50.000 dinara od redakcije beogradskih »Večernjih novosti«;

Stevan Šalajić za ulogu Tošice u »Izbiračici« — 50.000 dinara od Narodnog univerziteta u Novom Sadu (nagrada na osnovu glasanja publike o najboljem glumačkom ostvarenju);

Đorđe Vukotić za ulogu Nušića u »Autobiografiji« — umetničku sliku od redakcije novosadskog »Dnevnika«;

Petar Slovenski za govorno najbolje interpretiranu ulogu (Ojon u »Čistim rukama«) — zlatan prsten sa diplomom od uredništva »Naše scene«;

Ali Raner za najuspešnije realizovanu ulogu mladog glumca (Paž u »Antigoni«) — umetničku sliku od Tribine mladih.

*

U toku VI »Sterijinog pozorja« održan je u Novom Sadu i niz drugih kulturnih manifestacija:

u Galeriji Matice srpske otvorena je izložba »Sto godina profesionalnih pozorišta u Jugoslaviji«;

u foajeu Srpskog narodnog pozorišta otvorena je izložba najboljih radova sa konkursa za idejni projekat zgrade Srpskog narodnog pozorišta u Novom Sadu;

na Narodnom univerzitetu održana je jedna priredba ispunjena monolozima Blaženke Katalinić (uz konferansu Mire Trailović) i jedna priredba posvećena razgovoru o »Ljestvama Jakovljevim« (uz učestvovanje Tomislava Tanhofera, Marije Crnobori, Milivoja Živanovića i Jože Rutića);

na Tribini mladih održan je razgovor o antičkom mitu i savremenoj drami (uz učestvovanje Jovana Hristića iz Beograda i Janka Kosa iz Ljubljane);

Na kraju »Sterijinog pozorja« održan je svečani program Jugoslovenske radio-televizije u čast nagrađenih (uz učestvovanje hora i simfonijskog orkestra Radio-televizije Beograd).

Pored publike iz Novog Sada i mnogih gostiju iz svih krajeva Jugoslavije, VI jugoslovenskim pozorišnim igrama prisustvovali su i ove godine gosti iz Austrije, Bugarske, Istočne Nemačke, Italije, Mađarske, Poljske i SSSR.

*

Od ove godine »Sterijino pozorje« je postalo samostalna kulturno-umetnička ustanova, koja ima Glavni odbor, Upravni odbor i Direkciju sa umetničkim i operativnim direktorom. Za umetničkog direktora postavljen je Aleksandar Obrenović.

S. B.

FINANSIRANJE FIZIČKE KULTURE 1959—1960.

Jugoslovenski kongres za fizičku kulturu, održan krajem 1958.¹ dao je snažan podsticaj za brži razvitak fizičke kulture. Zaključci ovog Kongresa naišli su na svestranu podršku društvene zajednice, koja se naročito manifestovala u znatno većim materijalnim ulaganjima za razvoj fizičke kulture.

Posle Kongresa nastala je prekretnica u finansiranju fizičke kulture,² što je omogućilo njen brži razvitak. U tom pravcu su za ovaj period karakteristična tri momenta:

— ukupna davanja državnih organa za potrebe fizičke kulture van škola porasla su za 55% prema davanjima u 1957. i 1958;³

— ustanovljeni su novi, stalni izvori sredstava za finansiranje fizičke kulture — sabirne akcije i Sportska prognoza;

— otklonjeno je zaostajanje ulaganja iz godina pre Kongresa.

BUDŽETSKA DAVANJA DRŽAVNIH ORGANA. U periodu 1957—1960. ukupna budžetska davanja državnih organa za potrebe fizičke kulture van škola iznosila su 10,9 milijardi din., što predstavlja 45% svih sredstava koja su u ovom periodu uložena u područje fizičke kulture (tabela 1).

TABELA 1 — UKUPNA DAVANJA DRŽAVNIH ORGANA 1957—1960

	Ukupno	Državni organi			
		savezni	republički	sreski	opštinski
1957—1960	10.942	2.669	2.077	2.993	3.203
1957	2.193	506	399	743	545
1958	2.093	628	486	499	480
1959	2.939	828	526	722	863
1960	3.717	707	666	1.029	1.315

Podaci: Dokumentacija Saveznog zavoda za fizičku kulturu.

Veća davanja državnih organa u 1959. i 1960. usledila su posle nove orijentacije da sreski i opštinski organi povećaju napore za rešavanje materijalnih problema fizičke kulture. U ovome su se naročito istakli opštinski organi, čija su ukupna davanja u 1960. veća za 141% nego u 1957.

SABIRNE AKCIJE I SPORTSKA PROGNOZA. Jugoslovenski kongres za fizičku kulturu konstatovao je da materijalna ulaganja društvene zajednice u područje fizičke kulture nisu dovoljna i zaostaju za ulaganjima u druga područja društvene delatnosti u zemlji, pa je ukazao na potrebu da se ta ulaganja povećaju, a da se pronađu i drugi izvori sredstava za finansiranje fizičke kulture. Tražeći put ka bržoj izgradnji neophodnih sportskih površina, Kongres je odlučio da se u 1959. organizuje sabirna akcija za prikupljanje sredstava za izgradnju objekata za masovnu fizičku kulturu.

Savezna komisija za fizičku kulturu je preporučila da se sa sabirnom akcijom produži kao korisnom praksom, a da će o tome od 1961. odlučivati republike i komune. U 1960. postignuti su nešto slabiji rezultati u prikupljanju sredstava nego u 1959 — prikupljeno je 671,5 miliona din.

Sportska prognoza osnovana je početkom 1960. kao ustanova za prikupljanje sredstava za investicije u fizičkoj kulturi. Za nepunu godinu rada (33 kola) ostvarila je bruto promet od 1,5 milijardi din. Od ove sume 50% isplaćeno je dobitnicima na ime nagrada, a ostatak je (po odbitku troškova režije) namenjen razvoju fizičke kulture. U ovoj prvoj godini troškovi režije su nešto veći od uobičajenih, te je fizičkoj kulturi pripalo oko 29% od bruto prometa. Međutim, već u 1961. se predviđa da će sniženjem troškova režije procenat koji ostaje fizičkoj kulturi porasti na 36% od bruto prometa, odnosno na 1,5 do 2 milijarde din. čistog prihoda (u prvom kvartalu 1961. prihod fizičke kulture iz ovog izvora izneo je 470 miliona din.). (Tabela 2.)

TABELA 2 — PRIHODI OD SABIRNIH AKCIJA I SPORTSKE PROGNOZE

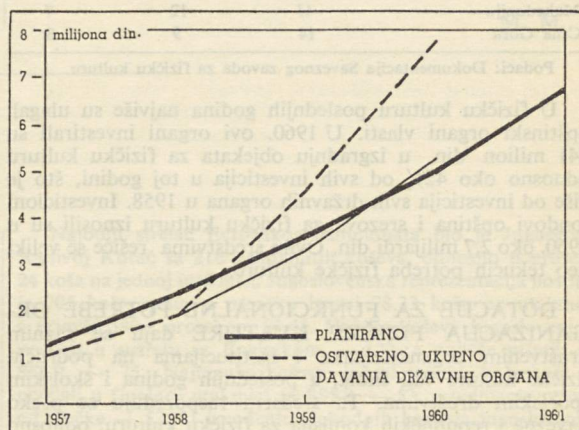
	Sabirne akcije		Sportska prognoza
	1959	1960	1960
Jugoslavija	1.229.799.875	671.505.001	547.449.009
Srbija — ukupno	241.861.032	141.015.701	333.997.393
Uža Srbija	86.943.241	99.094.937	249.467.125
Vojvodina	92.254.498	37.916.029	78.644.010
Kosovo i Metohija	62.663.293	4.004.735	5.886.258
Hrvatska	602.241.024	252.191.509	120.156.469
Slovenija	123.756.721	72.175.133	11.128.106
Bosna i Hercegovina	212.980.023	136.915.620	50.119.904
Makedonija	38.444.025	46.506.235	24.637.381
Crna Gora	10.517.050	22.700.803	7.409.756

Podaci: Dokumentacija Saveznog zavoda za fizičku kulturu.

Sredstva obezbeđena sabirnim akcijama i Sportskom prognozom, ostaju na onoj teritoriji na kojoj su prikupljena i mogu se koristiti isključivo za izgradnju fiskulturnih objekata.

FINANSIRANJE IZGRADNJE OBJEKATA. U toku 1957. i 1958. investiciona ulaganja su se kretala ispod iznosa predviđenih društvenim planom 1957—1961. Tek posle povećanih ulaganja državnih organa u 1959. i 1960. i priliva sredstava od sabirnih akcija i Sportske prognoze ovo zaostajanje je otklonjeno.

GRAFIKON — IZVRŠENJE INVESTICIONOG PLANA 1957—1961

Ranijih godina dotacije državnih organa za investicije bile su manje od dotacija za funkcionalne potrebe⁴ organizacija za fizičku kulturu. Počev od 1959. odnos je promenjen u korist investicija. Dok su u 1960. ukupna davanja državnih organa porasla za 69% prema davanjima u 1957, dotacije za funkcionalne potrebe porasle su za 40%, a za investicije 106% (tabela 3).

⁴ Pod funkcionalnim potrebama podrazumevaju se davanja za prvenstvena takmičenja, vrhunski sport, održavanje međunarodnih sportskih veza, školovanje stručnih kadrova i druge veće akcije.

¹ Vidi: »Jugoslovenski kongres za fizičku kulturu«, »Jugoslovenski pregled«, 1958, str. 465—466 (19—20).

² Ovim prikazom nije obuhvaćeno finansiranje fizičke kulture u školama, jer za 1959. i 1960. ne postoje podaci.

³ Vidi: »Finansiranje fizičke kulture u 1957. i 1958«, »Jugoslovenski pregled«, 1959, str. 491—493 (9—11).

TABELA 3 — DAVANJA DRŽAVNIH ORGANA PREMA NAMENI 1957—1960

	Ukupno	Indeks	(U milionima din.)			
			Funkcionalna		Investiciona	
			ukupno	indeks	ukupno	indeks
1957	2.193	100	1.216	100	977	100
1958	2.093	95	1.265	104	828	85
1959	2.939	134	1.439	118	1.500	154
1960	3.717	169	1.704	140	2.013	206

Podaci: Dokumentacija Saveznog zavoda za fizičku kulturu.

Opšte povećanje materijalnih ulaganja za potrebe fizičke kulture van škola za poslednje dve godine posledica je, pored ostalog, i sve bolje organizovanosti fizičke kulture u komunama, naročito posle formiranja opštinskih saveta i zajedničkih organa društvenih organizacija za fizičku kulturu u komuni. Veliki broj opštinskih organa za fizičku kulturu usvojio je perspektivne planove razvitka fizičke kulture na svom području i obezbedio znatniju pomoć narodnih odbora za njihovu realizaciju. U tom pravcu posebnu ulogu imaju opštinski fondovi za fizičku kulturu koji obezbeđuju njeno plansko finansiranje i šire angažovanje sredstava. U ove fondove se stiču dotacije narodnih odbora, prihodi od sabirnih akcija i Sportske prognoze, prihodi od nekih opštinskih poreza (na prihode od fiskulturnih takmičenja i sl.) itd. Radom fondova rukovode posebne uprave, a njihovo administrativno poslovanje odvija se preko odgovarajućih službi narodnog odbora. (Tabela 4.)

TABELA 4 — OPŠTINSKI SAVETI I ZAJEDNIČKI ORGANI U KOMUNI 1961

	Opštinski saveti	Zajednički organi za fizičku kulturu	Fondovi za fizičku kulturu
Jugoslavija	463	236	92
Srbija — ukupno	163	93	35
Uže područje	98	65	20
Vojvodina	55	23	13
Kosovo i Metohija	10	3	2
Hrvatska	116	42	16
Slovenija	58	47	12
Bosna i Hercegovina	69	33	19
Makedonija	43	12	7
Crna Gora	14	9	3

Podaci: Dokumentacija Saveznog zavoda za fizičku kulturu.

U fizičku kulturu poslednjih godina najviše su ulagali opštinski organi vlasti. U 1960. ovi organi investirali su 841 milion din. u izgradnju objekata za fizičku kulturu odnosno oko 42% od svih investicija u toj godini, što je više od investicija svih državnih organa u 1958. Investicioni fondovi opština i srezova za fizičku kulturu iznosili su u 1960. oko 2,7 milijardi din. Ovim sredstvima rešice se veliki deo tekućih potreba fizičke kulture.

DOTACIJE ZA FUNKCIONALNE POTREBE ORGANIZACIJA FIZIČKE KULTURE daju se raznim društvenim organizacijama i institucijama na području fizičke kulture van škola, a poslednjih godina i školskim sportskim društvima. Ta sredstva raspoređuju se preko Savezne i republičkih komisija za fizičku kulturu, odnosno sreskih i opštinskih saveta za fizičku kulturu.

U 1959. dotacije društvenih organa za funkcionalne potrebe iznosile su 1,439 miliona dinara. Od toga je dato sportskim organizacijama 573 miliona, organizacijama STV Partizan 356 miliona, streljačkim organizacijama 101 milion, planinarskim 55 miliona, konjičkim 13 miliona, izviđačkim 63 miliona, radničkoj sportskoj delatnosti 10 miliona, školskim sportskim društvima 26 miliona, zavodima i centrima 103 miliona din., a ostatak od 139 miliona dinara utrošen je za zajedničke manifestacije i akcije, izdavačku delatnost, regrese, za uvoz rekvizita, itd.

U 1960. te dotacije su bile još veće i iznosile su 1,704 miliona din. Najviše dotacija dato je sportskim organizacijama — 770 miliona, organizacijama STV Partizan 319 miliona, streljačkim organizacijama 131 milion, planinarskim organizacijama 60 miliona, konjičkim 23 miliona, izviđačkim 82 miliona, radničkoj sportskoj delatnosti 27 miliona, školskim sportskim društvima 34 miliona, zavodima⁵ i centrima 80 miliona, a za ostale potrebe fizičke kulture 179 miliona dinara.

Karakteristično je da su u 1960. najviše porasle dotacije republičkih i opštinskih organa, naročito za potrebe sportskih organizacija. Ova pojava je posledica decentralizacije i prenošenja niza zadataka i kompetencija saveznih organa na republike i sreskih na opštinske organe. (Tabela 5.)

TABELA 5 — RASPODELA SREDSTAVA ZA FUNKCIONALNE POTREBE PO GRANAMA FIZIČKE KULTURE I DAVAOICIMA U 1959 I 1960

Grana fizičke kulture	(U milionima din.)							
	O r g a n i							
	savezni		republički		sreski		opštinski	
	1959	1960	1959	1960	1959	1960	1959	1960
Ukupno	330,5	356,9	397,7	466,8	344,4	406,7	366,5	473,2
Od toga:								
Savez sportova	156,2	185,6	133,0	209,8	130,5	169,5	153,0	205,5
STV Partizan	40,2	28,8	93,4	60,3	105,2	98,6	116,9	131,1
Streljaštvo	19,4	27,7	34,4	44,8	30,5	36,3	16,8	22,5
Planinarstvo	5,9	5,1	24,8	31,4	12,5	14,5	12,0	9,3
Konjički sport	2,2	2,6	6,9	14,9	3,4	3,8	0,9	1,2
Izvidništvo	6,0	8,3	23,7	36,2	17,9	20,3	15,7	16,6
Zavodi i instituti	59,0	61,3	44,4	18,9	—	—	—	—
Ostalo	41,6	37,5	37,1	50,5	44,4	63,7	51,2	87,0

Podaci: Dokumentacija Saveznog zavoda za fizičku kulturu.

PRIHODI I RASHODI ORGANIZACIJA ZA FIZIČKU KULTURU. Materijalna sredstva kojima raspolažu organizacije za fizičku kulturu iz godine u godinu su sve veća. Ove organizacije su u 1959. ostvarile 2.382,5 miliona din. sopstvenih prihoda (1957 — 1.577,3 miliona, a 1958 — 1.944,5 miliona din.) i to: od članarina 114,2 miliona din., od takmičenja i priredbi 939,6 miliona, od objekata 151,8 miliona, od sopstvene privredne delatnosti 796,2 miliona i od ostalih prihoda 380,7 miliona din. Međutim, sopstveni prihodi ovih organizacija nisu dovoljni da pokriju sve njihove rashode, te su one upućene i na stalnu materijalnu pomoć društvene zajednice. U 1959. dotacije i pomoći zajednice iznosile su 951,9 miliona din. i to 412,4 miliona dotacija državnih organa i 539,5 miliona din. dotacija i pomoći privrednih, sindikalnih i drugih organizacija.

Najveće rashode osnovnih organizacija za fizičku kulturu čine troškovi pripreme za takmičenje i samih takmičenja. Za ove svrhe u 1959. utrošeno je 1.035,1 miliona dinara. Troškovi izgradnje i održavanja objekata za fizičku kulturu iznosili su 437,2 miliona dinara, nabavke rekvizita 377,4 miliona, plate stručnih kadrova (trenera, prednjaka i sl.) 353,3 miliona, sopstvene privredne delatnosti 378,8 miliona, taksa i doprinosa 185,4 miliona i ostali rashodi 373,2 miliona dinara.

Takmičarska aktivnost osnovnih organizacija za fizičku kulturu pokazuje deficit u svim granama fizičke kulture izuzev fudbala (tabela 6).

Iako se u takmičarskoj aktivnosti fudbalskih klubova pokazuje višak prihoda nad rashodima, ni njihovo ukupno poslovanje nije suficitno. Prihodi od članarine, objekata i drugih delatnosti ovih klubova nisu dovoljni da pokriju

⁵ 1960. ukinut je Zavod za fizičku kulturu Hrvatske, a njegovi poslovi preneti su na Visoku školu za fizičko vaspitanje u Zagrebu.

ve ostale rashode — za objekte, rekvizite, plate trenera itd. — te su i fudbalski klubovi upućeni na stalnu materijalnu pomoć društvene zajednice.

TABELA 6 — PRIHODI I RASHODI SA TAKMIČENJA I PRIREDBI U 1959*

(U milionima din.)

Grana fizičke kulture	Prihodi	Rashodi
Fudbalski klubovi	765,9	672,2
Ostali sportski klubovi	126,3	260,0
Društva STV Partizan	28,2	67,3
Planinarska društva	2,1	9,9
Streljačke družine	4,3	12,0
Konjički klubovi	12,8	13,7

* Za 1960. još nema podataka.

Podaci: Neobjavljeni podaci Saveznog zavoda za statistiku.

U 1959 fudbalski klubovi su dobili kao pomoć i dotacije od državnih organa, privrednih, sindikalnih i drugih organizacija 314,6 miliona din. Ostali sportski klubovi dobili su 247,4 miliona din., društva STV Partizan 195,2 miliona, planinarska društva 88,9 miliona, auto-moto društva 68,9 miliona, streljačke družine 26 miliona i konjički klubovi 11 miliona din. Već i ovi globalni podaci pokazuju da dotacije društvene zajednice nisu uvek raspoređene prema stvarnim potrebama pojedinih grana fizičke kulture. U proseku (po jednom aktivnom članu organizacija za fizičku kulturu dotacija iznosi 1.461 din. Ali po jednom bokseru, na primer, u 1959. dato je 6.500 din., veslaču 5.500, fudbaleru 5.070, atletičaru 4.750, plivaču 3.200, rukometašu 2.260, teniseru 2.010, smučaru 1.220, vežbaču STV Partizana 996, planinaru 961, strelcu 149 din. itd.

U periodu 1957—1960. u područje fizičke kulture van škola ukupno je uloženo 24 milijarde din. ili prosečno 6 milijardi godišnje. Ovi iznosi nisu bili dovoljni za rešavanje svih tekućih problema fizičke kulture. Naročito su zaostajala investiciona ulaganja na koja je utrošeno 7,8 milijardi din. ili 32% od ukupnih ulagarja. (Tabela 7).

PERSPEKTIVNI PLANOWI FINANSIRANJA FIZIČKE KULTURE. Društvenim planom privrednog razvoja 1961—1965. predviđeno je da se u područje fizičke kulture van škola uloži ukupno 56,5 milijardi dinara ili prosečno 11,3 milijarde godišnje (tabela 8).

TABELA 7 — UKUPNA ULAGANJA U FIZIČKU KULTURU 1957—1960*

(U milionima din.)

	Ukupno	Davanja državnih organa	Davanja privrednih i sindikalnih organizacija	Sabirne akcije i Sportska prognoza	Sopstveni prihodi organizacija
1957—1960	24.085	10.942	1.987	2.452	8.704
1957	4.181	2.193	411	—	1.577
1958	4.474	2.093	436	—	1.945
1959	7.091	2.939	540	1.230	2.382
1960	8.339	3.717	600*	1.222	2.800*

* Procena Saveznog zavoda za fizičku kulturu.

Podaci: Dokumentacija Saveznog zavoda za fizičku kulturu.

TABELA 8 — PLANIRANA ULAGANJA U FIZIČKU KULTURU 1961—1965

(U milionima din.)

	Ukupno	Davanja državnih organa	Davanja privrednih i sindikalnih organizacija	Sabirne akcije i Sportska prognoza	Sopstveni prihodi organizacija
1961—1965	56.500	22.900	4.000	11.000	18.600
1961	8.900	3.700	600	1.800	2.800
1962	9.800	3.900	700	2.000	3.200
1963	11.000	4.300	800	2.200	3.700
1964	12.400	5.000	900	2.400	4.100
1965	14.400	6.000	1.000	2.600	4.800

Podaci: Dokumentacija Saveznog zavoda za fizičku kulturu.

Od ukupno predviđenih ulaganja za izgradnju objekata za fizičku kulturu utrošice se 24 milijarde din. ili 42,3%, što će omogućiti da se poveća prosečna fiskulturna površina po jednom stanovniku Jugoslavije od 1,4 u 1961. na 2 m² u 1965. Ovim sredstvima, pored ostalog, biće izgrađen veći broj specijalnih objekata za fizičku kulturu — sala za vežbanje, bazena, klizališta, sportskih centara, čime će se stvoriti uslovi za povećanje aktivnog članstva u društvenim organizacijama za fizičku kulturu na oko 1,2 miliona članova.

IZVOR: Dokumentacija Saveznog zavoda za fizičku kulturu.

M. M.

XII EVROPSKI ŠAMPIONAT U KOŠARCI

XII evropski šampionat u košarci za muškarce održan je od 29. aprila do 8. maja 1961. u Beogradu. Na njemu je učestvovalo 19 zemalja, najkvalitetnijih predstavnika evropske košarke. Košarkaši Jugoslavije na ovom prvenstvu postigli su dosad najveći uspeh: osvojili su srebrnu medalju i zauzeli 2. mesto, iza ekipe Sovjetskog Saveza, koja je po šesti put postala prvak Evrope. Ovaj uspeh jugoslovenske reprezentacije tim je veći što je u toku takmičenja pretrpela poraz samo od SSSR.

Reprezentaciju Jugoslavije sačinjavali su: Kandus Marjan, Korać Radivoj, Ajzelt Vital, Lokar Miha, Troskot Željko, Grdić Slobodan, Dančević Ivo (kapiten), Petričević Zvonimir, Dragojlović Sreten, Radović Radovan, Đurić Nemanja i Nikolić Miodrag. Prosek starosti igrača je 22,91 godina, a visina 190,08 cm.

Najbolji strelac Evropskog šampionata bio je Jugosloven Radivoj Korać sa 216 postignutih koševa, odnosno u proseku 24 koša na jednoj utakmici. Jugoslovenska reprezentacija postigla je 705 koševa, što u proseku iznosi 78,33 koša po utakmici, a primila 580 s prosekom 64,44. Najviše koševa Jugosloveni su postigli u susretu sa Engleskom — 122, a najviše primili od SSSR — 75. Najmanje koševa jugoslovenski košarkaši su postigli u finalnoj utakmici sa SSSR — 53, a najmanje primili od Grčke — 57. U izvođenju slobodnih bacanja jugoslovenski reprezentativac Korać je drugi na listi sa 81,9% realizovanih koševa (77 od 88) iza Konvičke (Čehoslovačka) koji je realizovao 86,1% od mogućih koševa.

Reprezentacije koje su učestvovala na šampionatu bile su podeljene u šest kvalifikacionih grupa i to:

A grupa: Poljska, Jugoslavija, Grčka i Engleska;

B grupa: Mađarska, Finska, Demokratska Republika Nemačka;

C grupa: SSSR, Belgija i Španija;

D grupa: Bugarska, Izrael i Savezna Republika Nemačka;

E grupa: Čehoslovačka, Turska i Švedska i
F grupa: Francuska, Rumunija i Holandija.

U kvalifikacijama svoje grupe ekipa Jugoslavije pobjedila je reprezentaciju Grčke sa 86:57 (36:27), reprezentaciju Engleske sa 122:58 (49:18), a reprezentaciju Poljske sa 72:67 (38:34) i zauzela prvo mesto ispred Poljske. Dve prvoplasirane ekipe iz ove grupe i po dve prvoplasirane ekipe iz grupe B i C činile su prvu A polufinalnu grupu. U ovoj grupi reprezentacija Jugoslavije pobjedila je ekipe Demokratske Republike Nemačke sa 82:73 (34:37), Belgije sa 86:59 (37:33), Mađarske sa 72:66 (37:26), a izgubila od ekipe Sovjetskog Saveza sa 58:75 (33:42). Rezultat utakmice iz kvalifikacije Jugoslavije i Poljske (72:67) računao se i u polufinalnoj grupi. U konačnom plasmanu polufinalne A grupe dva prva mesta zauzele su ekipe Sovjetskog Saveza i Jugoslavije, a B grupe Francuska i Bugarska. U polufinalu prvenstva su igrane prvoplasirana ekipa iz A grupe sa drugoplasiranom ekipom iz B grupe i drugoplasirana ekipa iz A grupe sa prvoplasiranom ekipom iz B grupe. Jugoslavija je

pobedila Francusku sa rezultatom 75:65 (32:25), a Sovjetski Savez Bugarsku sa rezultatom 77:54 (36:22). Pobjednici polufinalnih susreta igrali su finale za prvo i drugo mesto, a pobeđeni za plasman za treće i četvrto mesto. U borbi za prvo i drugo mesto jugoslovenski košarkaši izgubili su od ekipe Sovjetskog Saveza sa rezultatom 53:60 (27:31) i tako zauzeli drugo mesto.

Konačan plasman ekipa na XII evropskom šampionatu u košarci za muškarce je sledeći:

1. SSSR, 2. Jugoslavija, 3. Bugarska, 4. Francuska, 5. Čehoslovačka, 6. Mađarska, 7. Rumunija, 8. Belgija, 9. Poljska, 10. Turska, 11. Izrael, 12. DR Nemačka, 13. Španija, 14. Finska, 15. Holandija, 16. SR Nemačka, 17. Grčka, 18. Švedska, 19. Engleska.

IZVOR: Dokumentacija Saveznog zavoda za fizičku kulturu.

O. A.

Godina	1950	1951	1952	1953	1954	1955	1956	1957	1958	1959	1960	1961	1962	1963	1964	1965	1966	1967	1968	1969	1970	1971	1972	1973	1974	1975	1976	1977	1978	1979	1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028	2029	2030	2031	2032	2033	2034	2035	2036	2037	2038	2039	2040	2041	2042	2043	2044	2045	2046	2047	2048	2049	2050	2051	2052	2053	2054	2055	2056	2057	2058	2059	2060	2061	2062	2063	2064	2065	2066	2067	2068	2069	2070	2071	2072	2073	2074	2075	2076	2077	2078	2079	2080	2081	2082	2083	2084	2085	2086	2087	2088	2089	2090	2091	2092	2093	2094	2095	2096	2097	2098	2099	2100	2101	2102	2103	2104	2105	2106	2107	2108	2109	2110	2111	2112	2113	2114	2115	2116	2117	2118	2119	2120	2121	2122	2123	2124	2125	2126	2127	2128	2129	2130	2131	2132	2133	2134	2135	2136	2137	2138	2139	2140	2141	2142	2143	2144	2145	2146	2147	2148	2149	2150	2151	2152	2153	2154	2155	2156	2157	2158	2159	2160	2161	2162	2163	2164	2165	2166	2167	2168	2169	2170	2171	2172	2173	2174	2175	2176	2177	2178	2179	2180	2181	2182	2183	2184	2185	2186	2187	2188	2189	2190	2191	2192	2193	2194	2195	2196	2197	2198	2199	2200	2201	2202	2203	2204	2205	2206	2207	2208	2209	2210	2211	2212	2213	2214	2215	2216	2217	2218	2219	2220	2221	2222	2223	2224	2225	2226	2227	2228	2229	2230	2231	2232	2233	2234	2235	2236	2237	2238	2239	2240	2241	2242	2243	2244	2245	2246	2247	2248	2249	2250	2251	2252	2253	2254	2255	2256	2257	2258	2259	2260	2261	2262	2263	2264	2265	2266	2267	2268	2269	2270	2271	2272	2273	2274	2275	2276	2277	2278	2279	2280	2281	2282	2283	2284	2285	2286	2287	2288	2289	2290	2291	2292	2293	2294	2295	2296	2297	2298	2299	2300	2301	2302	2303	2304	2305	2306	2307	2308	2309	2310	2311	2312	2313	2314	2315	2316	2317	2318	2319	2320	2321	2322	2323	2324	2325	2326	2327	2328	2329	2330	2331	2332	2333	2334	2335	2336	2337	2338	2339	2340	2341	2342	2343	2344	2345	2346	2347	2348	2349	2350	2351	2352	2353	2354	2355	2356	2357	2358	2359	2360	2361	2362	2363	2364	2365	2366	2367	2368	2369	2370	2371	2372	2373	2374	2375	2376	2377	2378	2379	2380	2381	2382	2383	2384	2385	2386	2387	2388	2389	2390	2391	2392	2393	2394	2395	2396	2397	2398	2399	2400	2401	2402	2403	2404	2405	2406	2407	2408	2409	2410	2411	2412	2413	2414	2415	2416	2417	2418	2419	2420	2421	2422	2423	2424	2425	2426	2427	2428	2429	2430	2431	2432	2433	2434	2435	2436	2437	2438	2439	2440	2441	2442	2443	2444	2445	2446	2447	2448	2449	2450	2451	2452	2453	2454	2455	2456	2457	2458	2459	2460	2461	2462	2463	2464	2465	2466	2467	2468	2469	2470	2471	2472	2473	2474	2475	2476	2477	2478	2479	2480	2481	2482	2483	2484	2485	2486	2487	2488	2489	2490	2491	2492	2493	2494	2495	2496	2497	2498	2499	2500	2501	2502	2503	2504	2505	2506	2507	2508	2509	2510	2511	2512	2513	2514	2515	2516	2517	2518	2519	2520	2521	2522	2523	2524	2525	2526	2527	2528	2529	2530	2531	2532	2533	2534	2535	2536	2537	2538	2539	2540	2541	2542	2543	2544	2545	2546	2547	2548	2549	2550	2551	2552	2553	2554	2555	2556	2557	2558	2559	2560	2561	2562	2563	2564	2565	2566	2567	2568	2569	2570	2571	2572	2573	2574	2575	2576	2577	2578	2579	2580	2581	2582	2583	2584	2585	2586	2587	2588	2589	2590	2591	2592	2593	2594	2595	2596	2597	2598	2599	2600	2601	2602	2603	2604	2605	2606	2607	2608	2609	2610	2611	2612	2613	2614	2615	2616	2617	2618	2619	2620	2621	2622	2623	2624	2625	2626	2627	2628	2629	2630	2631	2632	2633	2634	2635	2636	2637	2638	2639	2640	2641	2642	2643	2644	2645	2646	2647	2648	2649	2650	2651	2652	2653	2654	2655	2656	2657	2658	2659	2660	2661	2662	2663	2664	2665	2666	2667	2668	2669	2670	2671	2672	2673	2674	2675	2676	2677	2678	2679	2680	2681	2682	2683	2684	2685	2686	2687	2688	2689	2690	2691	2692	2693	2694	2695	2696	2697	2698	2699	2700	2701	2702	2703	2704	2705	2706	2707	2708	2709	2710	2711	2712	2713	2714	2715	2716	2717	2718	2719	2720	2721	2722	2723	2724	2725	2726	2727	2728	2729	2730	2731	2732	2733	2734	2735	2736	2737	2738	2739	2740	2741	2742	2743	2744	2745	2746	2747	2748	2749	2750	2751	2752	2753	2754	2755	2756	2757	2758	2759	2760	2761	2762	2763	2764	2765	2766	2767	2768	2769	2770	2771	2772	2773	2774	2775	2776	2777	2778	2779	2780	2781	2782	2783	2784	2785	2786	2787	2788	2789	2790	2791	2792	2793	2794	2795	2796	2797	2798	2799	2800	2801	2802	2803	2804	2805	2806	2807	2808	2809	2810	2811	2812	2813	2814	2815	2816	2817	2818	2819	2820	2821	2822	2823	2824	2825	2826	2827	2828	2829	2830	2831	2832	2833	2834	2835	2836	2837	2838	2839	2840	2841	2842	2843	2844	2845	2846	2847	2848	2849	2850	2851	2852	2853	2854	2855	2856	2857	2858	2859	2860	2861	2862	2863	2864	2865	2866	2867	2868	2869	2870	2871	2872	2873	2874	2875	2876	2877	2878	2879	2880	2881	2882	2883	2884	2885	2886	2887	2888	2889	2890	2891	2892	2893	2894	2895	2896	2897	2898	2899	2900	2901	2902	2903	2904	2905	2906	2907	2908	2909	2910	2911	2912	2913	2914	2915	2916	2917	2918	2919	2920	2921	2922	2923	2924	2925	2926	2927	2928	2929	2930	2931	2932	2933	2934	2935	2936	2937	2938	2939	2940	2941	2942	2943	2944	2945	2946	2947	2948	2949	2950	2951	2952	2953	2954	2955	2956	2957	2958	2959	2960	2961	2962	2963	2964	2965	2966	2967	2968	2969	2970	2971	2972	2973	2974	2975	2976	2977	2978	2979	2980	2981	2982	2983	2984	2985	2986	2987	2988	2989	2990	2991	2992	2993	2994	2995	2996	2997	2998	2999	3000	3001	3002	3003	3004	3005	3006	3007	3008	3009	3010	3011	3012	3013	3014	3015	3016	3017	3018	3019	3020	3021	3022	3023	3024	3025	3026	3027	3028	3029	3030	3031	3032	3033	3034	3035	3036	3037	3038	3039	3040	3041	3042	3043	3044	3045	3046	3047	3048	3049	3050	3051	3052	3053	3054	3055	3056	3057	3058	3059	3060	3061	3062	3063	3064	3065	3066	3067	3068	3069	3070	3071	3072	3073	3074	3075	3076	3077	3078	3079	3080	3081	3082	3083	3084	3085	3086	3087	3088	3089	3090	3091	3092	3093	3094	3095	3096	3097	3098	3099	3100	3101	3102	3103	3104	3105	3106	3107	3108	3109	3110	3111	3112	3113	3114	3115	3116	3117	3118	3119	3120	3121	3122	3123	3124	3125	3126	3127	3128	3129	3130	3131	3132	3133	3134	3135	3136	3137	3138	3139	3140	3141	3142	3143	3144	3145	3146	3147	3148	3149	3150	3151	3152	3153	3154	3155	3156	3157	3158	3159	3160	3161	3162	3163	3164	3165	3166	3167	3168	3169	3170	3171	3172	3173	3174	3175	3176	3177	3178	3179	3180	3181	3182	3183	3184	3185	3186	3187	3188	3189	3190	3191	3192	3193	3194	3195	3196	3197	3198	3199	3200	3201	3202	3203	3204	3205	3206	3207	3208	3209	3210	3211	3212	3213	3214	3215	3216	3217	3218	3219	3220	3221	3222	3223	3224	3225	3226	3227	3228	3229	3230	3231	3232	3233	3234	3235	3236	3237	3238	3239	3240	3241	3242	3243	3244	3245	3246	3247	3248	3249	3250	3251	3252	3253	3254	3255	3256	3257	3258	3259	3260	3261	3262	3263	3264	3265	3266	3267	3268	3269	3270	3271	3272	3273	3274	3275	3276	3277	3278	3279	3280	3281	3282	3283	3284	3285	3286	3287	3288	3289	3290	3291	3292	3293	3294	3295	3296	3297	3298	3299	3300	3301	3302	3303	3304	3305	3306	3307	3308	3309	3310	3311	3312	3313	3314	3315	3316	3317	3318	3319	3320	3321	3322	3323	3324</

POSETA PREDSEDNIKA TITA NEKIM ZEMLJAMA ZAPADNE I SEVERNE AFRIKE

Predsednik Republike Josip Broz Tito sa suprugom Jovankom Broz, posetio je od 14. februara do 26. aprila 1961. Gani, Togo, Liberiju, Gvineju, Mali, Maroko, Tunis i Ujedinjenu Arapsku Republiku. Predsednika Tita su pratili predsednik Narodnog sabora Makedonije Lazar Koliševski, državni podsekretar za inostrane poslove Veljko Mićunović i generalni sekretar Predsednika Republike Leo Mates.

Gana. Na poziv predsednika Republike Gane dr Kwame Nkrumah predsednik Tito je učinio zvaničnu posetu Gani od 28. februara do 4. marta, a od 7. do 11. marta boravio je u privatnoj poseti. Pored glavnog grada Akre, jugoslovenski gosti posetili su veliku luku Teme, glavni grad provincije Ašanti Kumasi i gradove Koforidu i Tafo u istočnoj provinciji. Tokom boravka u Gani predsednik Tito je imao susrete s mnogim državnim rukovodiocima i istaknutim političkim, kulturnim i javnim radnicima.

U Parlamentu Gane, 2. marta, predsednik Tito je izložio gledišta Jugoslavije o međunarodnim zbivanjima i ukazao na opasnost proširivanja hladnog rata na bivša i sadašnja kolonijalna područja kao faktora koji vodi zaoštavanju međunarodnih odnosa.

Predsednik Tito je 3. marta posetio Univerzitet u Akri i održao govor studentima i profesorima, upoznaajući ih sa uslovima studija, života i rada studenata u Jugoslaviji.

U toku posete Gani vođeni su iscrpni razgovori o daljem razvoju prijateljske saradnje između Jugoslavije i Gane, kao i o međunarodnim problemima i ekonomskom i industrijskom razvoju Gane. Razgovori su se odvijali u srdačnoj i prijateljskoj atmosferi koja karakteriše odnose dve zemlje. Na kraju zvaničnog dela posete šefovi država sa 4. marta u Temi potpisali zajedničko saopštenje o razgovorima.

Togo. Na poziv predsednika vlade Republike Togo Silvanusa Olimpia, predsednik Tito je od 4. do 7. marta 1961. boravio u zvaničnoj poseti Republici Togo.

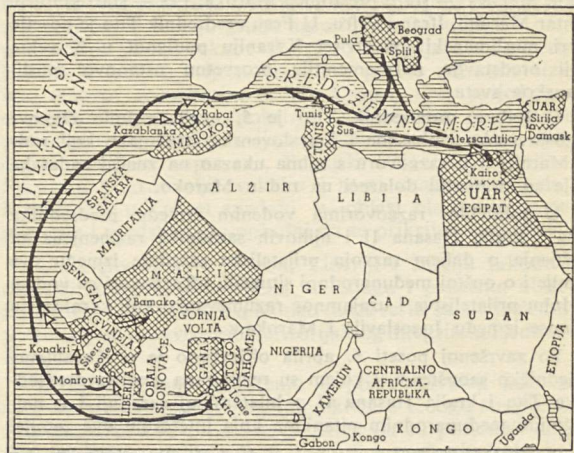
Za vreme posete vođeni su politički razgovori između dva predsednika i njihovih saradnika. U Lomeu je 7. marta objavljeno zajedničko saopštenje o razgovorima u kojem se kaže da su dva predsednika razmotrila mogućnosti proširenja uzajamne saradnje i razmenili mišljenja o najvažnijim problemima današnjih međunarodnih odnosa. Razgovori su vođeni u atmosferi uzajamnog razumevanja i prijateljstva.

Prilikom posete predsednik Tito je u mestu Kpime položio kamen temeljac prve hidrocentrale u Togou koju gradi jugoslovensko preduzeće »Energoprojekt«.

Liberija. Zvanična poseta Liberiji, koju je predsednik Tito učinio na poziv predsednika Vilijama Tabmena, trajala je od 13. do 18. marta 1961. U Monroviu predsednik Tito je posetio Parlament i u govoru pred poslanicima i najvišim liberijskim funkcionerima istakao čime se sve služe kolonijalne sile u borbi za očuvanje svojih pozicija, naglašavajući da i Ujedinjene nacije snose veliku odgovornost za proširenje hladnog rata na Afriku. Za vreme posete, između predsednika Tita i predsednika Tabmena vođeni su razgovori o mogućnostima bilateralne saradnje i razvijanja prijateljskih veza između dva naroda, kao i o međunarodnim pitanjima od zajedničkog interesa. Razgovori su vođeni u duhu srdačnosti i uzajamnog razumevanja. Zajedničko saopštenje o razgovorima potpisano je 18. marta u Monroviu.

Gvineja. Tokom zvanične posete Gvineji od 20. do 24. marta 1961, predsednik Tito i ličnosti iz njegove pratnje boravili su u glavnom gradu Konakriju, a zajedno s delegacijom Nacionalnog političkog biroa i vlade Republike Gvineje na čelu s

KARTOGRAM — PUT PREDSEDNIKA TITA PO ZEMLJAMA ZAPADNE I SEVERNE AFRIKE

predsednikom Seku Tureom i predsednikom Parlamenta Dialom Sejfulom posetili su administrativne oblasti Mamu, Kindiju, Kisidugu i Kankan.

U Konakriju su u čast predsednika Tita 20. marta održani svečana smotra gvinejske omladine i armije i politički miting na kojem su govorili predsednici Seku Ture i Tito. Predsednik Seku Ture je istakao poštovanje koje gvinejski narod i on lično gaje prema Jugoslaviji i izrazio želju »da se na bazi uzajamnog razumevanja razviju pozitivne osobine bratske saradnje jugoslovenskog i gvinejskog naroda«. Predsednik Tito je u govoru na mitingu rekao: »Bićemo srećni da vam kroz prijateljsku saradnju pomognemo koliko god nam više bude moguće.« U daljem izlaganju on je podržao borbu protiv kolonijalizma i istakao da se »bez slobodne Afrike ne može sagledati perspektiva trajnog obezbeđenja svjetskog mira«.

Predsednik Tito je za vreme boravka u Konakriju primio na brodu »Galeb« članove jugoslovenske kolonije u Gvineji — profesore, lekare i druge stručnjake, koji rade u Gvineji na osnovu Sporazuma o tehničkoj pomoći između Jugoslavije i Gvineje.

U zajedničkom saopštenju o poseti predsednika Tita Gvineji konstatuje se, između ostalog, da su razgovori između dva predsednika vođeni »u atmosferi prijateljstva i uzajamnog razumevanja i da je o svim pitanjima postignuta puna saglasnost«.

Mali. Na poziv predsednika Republike Mali Modibo Keite, predsednik Tito je boravio 25. i 26. marta 1961. u zvaničnoj poseti Republici Mali. Iako kratkotrajna, poseta je, s obzirom na srdačan doček i konstruktivnost razgovora dva predsednika i njihovih saradnika, pokazala bliskost pogleda dve vlade i velike mogućnosti za dalji razvoj saradnje između dve zemlje.

U Bamaku, glavnom gradu Republike Mali, 26. marta na zajedničkoj sednici vlade, Političkog biroa Sudanske unije rada i najviših funkcionera Malija, predsednici Keita i Tito potpisali su zajedničko saopštenje i održali govore. Predsednik Modibo Keita je, između ostalog, istakao prijateljstvo koje je Jugoslavija pokazala u dosadašnjoj politici prema Maliju i drugim zemljama Afrike; naglasio je da će narod Malija ostati mobilisan sve dok i poslednji narod Afrike ne izvojuje nezavisnost i izložio mišljenje o potrebi sazivanja afro-azijske konferencije koja bi pomogla borbu protiv kolonijalizma i imperijalizma. U svom govoru predsednik Tito je odao priznanje borbi naroda Malija za nezavisnost i osudio politiku kolonijalnog ugnjetavanja i pokušaje da se to stanje održi putem sile. Na kraju posete predsednik Tito je pozvao predsednika Modibo Keitu da poseti Jugoslaviju, što je predsednik Keita prihvatio.

Maroko. Predsednik Tito je zvanično posetio Kraljevinu Maroko od 1. do 6. aprila 1961. Poziv predsedniku Titu uputio je početkom 1961. kralj Mohamed V koji je umro kada se predsednik Tito nalazio u poseti zemljama Zapadne Afrike, pa je njegov naslednik kralj Hasan II po stupanju na presto obnovio poziv.

Tokom boravka u Maroku, pored glavnog grada Rabata, predsednik Tito je posetio Kazablanku — najveću marokansku luku, Meknes — staru prestonicu Maroka, Fes — stari kulturni centar Maroka, Ifran i Sefru. U Fesu predsednik Tito je posetio stari muslimanski univerzitet Karaniju podignut u X veku, koji predstavlja najznamenitiju prosvetnu ustanovu muslimanskog sveta.

U Rabatu predsednik Tito je 5. aprila primio članove jugoslovenske ambasade i jugoslovenske stručnjake koji rade u Maroku i u razgovoru s njima ukazao na značaj zadataka koje su prihvatili dolazeći na rad u Maroko.

U političkim razgovorima vođenim između predsednika Tita i kralja Hasana II i njihovih saradnika razmenjena su mišljenja o daljem razvoju prijateljske saradnje između dve zemlje i o opštoj međunarodnoj situaciji. »Razgovori su vođeni u duhu prijateljstva i uzajamnog razumevanja, koji karakterišu odnose između Jugoslavije i Maroka.«

Posle završene posete 6. aprila objavljeno je u Kazablanci zajedničko saopštenje u kojem su rezimirana gledišta predsednika Tita i kralja Hasana II o bilateralnoj saradnji i o najvažnijim međunarodnim pitanjima koja interesuju dve zemlje.

Tunis. Odazivajući se pozivu predsednika Republike Tunisa Habiba Burgibe, predsednik Tito je učinio zvaničnu posetu Tunisu od 9. do 14. aprila 1961. Pored grada Tunisa, jugoslovenski gosti su posetili Nabel, Hamamet, Kartagu, Keruan, Monastir i Sus. Predsednik Tito je 10. aprila održao govor u tuniskom Parlamentu u kojem je izložio razvoj Jugoslavije, principe njene spoljne politike i stavove o najvažnijim međunarodnim pitanjima. Istog dana je položen venac predsednika Tita na groblje srpskih vojnika umrlih u Bizerti za vreme I svetskog rata.

Dva predsednika su u toku posete izmenjale mišljenja o odnosima između njihovih zemalja i o aktuelnoj međunarodnoj situaciji, o čemu je na kraju posete izdato zajedničko saopštenje.

Tokom boravka u Tunisu, predsednik Tito se 12. aprila na brodu »Galeb« sastao s delegacijom Privremene alžirske vlade na čelu s predsednikom Ferhatom Abasom. Tom prilikom su vođeni razgovori između predsednika Tita i predsednika Abasa i njihovih saradnika. Posle razgovora, jugoslovenski ambasador u Tunisu Miloš Lalović i ministar informacija Privremene alžirske vlade Jazid obavestili su novinare o sadržini razgovora, dok je 14. aprila objavljeno saopštenje o razgovorima.

Ujedinjena Arapska Republika. Na poziv predsednika Gamala Abdela Naseri predsednik Tito je od 17. do 22. aprila 1961. boravio u poseti Ujedinjenoj Arapskoj Republici. To je bio deveti susret dva predsednika prijateljskih zemalja. Predsednici su vodili razgovore o svetskoj situaciji i neposrednim odnosima između dve zemlje. Oni su potvrdili izjave koje su prilikom ranijih poseta UAR i FNRJ ili u drugim prilikama zajednički davali o glavnim nerešenim međunarodnim problemima.¹

Predsednik Tito je 22. aprila u Kairu primio predstavnike legalne Centralne vlade Konga — ministra prosvete Pjera Milela i ambasadora u UAR Solomona Fala.

Istog dana je položen venac predsednika Tita na grobove umrlih Jugoslovena tokom II svetskog rata u El Šatu na Sinaju.

Zajedničko saopštenje o razgovorima vođenim tokom poseta UAR objavljeno je u Aleksandriji 22. aprila 1961.

Predsednik Tito sa suprugom i članovima pratnje vratio se u Jugoslaviju 26. aprila 1961.

Na sednici Saveznog izvršnog veća 29. aprila 1961. predsednik Tito je podneo izveštaj o poseti, koji je Savezno izvršno veće prihvatilo i u potpunosti odobrilo.

Poseta predsednika Tita prijateljskim zemljama Afrike imala je krupan značaj kako u pogledu proširivanja bilateralne saradnje između Jugoslavije i tih zemalja tako i obostrane korisne razmene mišljenja o aktuelnim međunarodnim problemima u okviru borbe za popuštanje zategnutosti u svetu i obezbeđenja trajnog mira.

U razgovorima vođenim tokom posete između jugoslovenske delegacije na čelu s predsednikom Titom i državnika tih zemalja tretirana su uglavnom aktuelna pitanja međunarodne situacije, a posebno problemi kolonijalnih naroda u borbi za oslobođenje, i pitanja daljeg razvijanja odnosa između Jugoslavije i tih zemalja.

AKTUELNA MEĐUNARODNA PITANJA

U razgovorima predsednika Tita sa šefovima svih zemalja koje je posetio, aktuelna međunarodna pitanja su razmatrana u svetlu borbe za iznalaženje uzročnika današnje teške međunarodne situacije i ukazivanja na metode i načine koji mogu pomoći rešavanju nerešenih problema.

OPŠTA SITUACIJA u svetu, koja se nepovoljno razvija i nesi u sebi opasnost od izbijanja širih sukoba, bila je na dnevnom redu u razgovorima u svim posećenim zemljama.

Govoreći o međunarodnoj situaciji, predsednik Tito je u ganskom Parlamentu rekao: »Današnju situaciju u svetu karakterišu veoma ozbiljna zaoštravanja međunarodnih odnosa i puna neizvesnost za njihov dalji razvitak. Možda ni u jednoj fazi poslijeratnog zbivanja svijet nije bio u takvoj neizvesnosti u kakvoj je danas. Oprečna gledišta između grupacija država kao i oprečna gledišta između naprednih i reakcionarnih snaga u pogledu puteva i metoda za rešavanje glavnih problema, nasliedjenih iz drugog svjetskog rata i dalje prošlosti i nastalih u poslijeratnom periodu, vode ka sve opasnijem zaoštravanju.«

U zajedničkom saopštenju o poseti Togou kaže se da su »predsednik Tito i predsednik vlade Olimpio konstatovali sa ozbiljnom zabrinutošću da se opšta međunarodna situacija, uprkos težnjama svih naroda sveta i naporima mnogih zemalja, znatno pogoršala tokom poslednjih meseci«.

Odgovarajući na zdravicu predsednika Republike Liberije Tabmena na večeri priredenoj 13. marta 1961. u Monroviu u njegovu čast, predsednik Tito je rekao: »Danas kada se u svetu povećava opasnost od nove ratne katastrofe, od svih nas koji smo odgovorni za sudbinu svojih naroda imperativno se zahtijeva da učinimo sve što je u našoj moći da bi se očuvao mir.«

U zajedničkom saopštenju o poseti Republici Mali kaže se da »predsednik Tito i predsednik Modibo Keita izražavaju najveću zabrinutost zbog stalnog pogoršavanja međunarodne situacije. Oni smatraju da uporna nastojanja kolonijalnih i imperijalističkih sila i njihovih saveznika da raznim sredstvima, pa i upotrebom sile, zadrže pojedine afričke i druge narode u podjarmljenom i potčinjenom položaju i stalni pokušaji da se spreči i omete normalan razvoj nedavno oslobođenih zemalja predstavlja glavne uzroke sadašnje zategnutosti u svetu«.

U zajedničkom saopštenju o poseti Gvineji kaže se da su dva predsednika potvrdili svoje zajedničko gledište koje je izloženo u saopštenju objavljenom posle razgovora u Beogradu, januara ove godine, i ujedno konstatovali »da se opšta situacija u međuvremenu od njihovog prvog susreta još nije poboljšala, već da i dalje preovladavaju opasne tendencije zaoštavanja međunarodnih odnosa«. Kao uzrok takve situacije u svetu navodi se pojačani napad imperijalističkih i kolonijalističkih sila na osnovna prava afričkih i drugih naroda, »kako onih koji su nedavno stekli nezavisnost tako i onih kojima se nezavisnost još uvek osporava uprkos istorijske proklamacije o okončanju kolonijalnog sistema u svetu, koja je usvojena na XV zasjedanju Generalne skupštine UN«.

Zajedničko saopštenje o poseti Maroku konstatuje zabrinutost predsednika Tita i kralja Hasana II »zbog pogoršavanja međunarodne situacije« i potvrđuje njihovo »uverenje da je neophodno potrebno da se međunarodni problemi rešavaju putem miroljubivih pregovora«. Šefovi dve države su se ujedno saglasili da razvijanje ravnopravne saradnje među narodima bez obzira na veličinu, unutrašnji sistem, stepen razvoja, rasne i druge razlike »predstavlja preduslov za očuvanje mira«.

¹ Vidi: »Jugoslavija i Ujedinjena Arapska Republika«, »Jugoslovenski pregled«, 1960, str. 333—339 (67—73); »Poseta predsednika UAR Gamala Abdela Naseri«, »Jugoslovenski pregled«, 1960, str. 284—285 (64—65).

Zabrinutost za razvoj sadašnje međunarodne situacije i želja da se nađe izlaz iz nje istaknuti su i u zvaničnim razgovorima prilikom posete predsednika Tita Tunisu.

U zajedničkom saopštenju o poseti UAR ističe se da su predsednik Tito i predsednik Naser potvrdili »svoje gledište da nastojanja da se međunarodna pitanja rešavaju oslanjanjem na silu ili mešanjem u unutrašnje stvari drugih predstavljaju neposrednu opasnost po svetski mir. Oni smatraju da sve zemlje treba da se založe za punu afirmaciju principa nezavisnosti i ravnopravnosti u odnosima među državama, za eliminisanje sile iz međunarodnih odnosa i za rešavanje svih otvorenih međunarodnih pitanja i sporova isključivo putem miroljubivih pregovora«.

KOLONIJALNO PITANJE je bilo takođe predmet razgovora u svim zemljama koje je posetio predsednik Tito. U svim razgovorima i izjavama oštro je osuđen kolonijalizam kao jedan od glavnih uzroka međunarodne zategnutosti i istaknuta je potreba njegove likvidacije u svim vidovima.

U ganskom Parlamentu predsednik Tito je, govoreći o kolonijalizmu, rekao: »Uzroci kriza kroz koje čovječanstvo prolazi u poslijeratnom periodu nalaze se u težnji za dominacijom i pokušajima da se održe odnosi kolonijalne potčinjenosti ili da se u novim formama ograniči i svede na formalnost teško izvojevana sloboda novih nezavisnih država. Zbog toga je pitanje likvidacije kolonijalizma u svim njegovim vidovima postalo jedan od najprečih zadataka pred kojima se nalazi savremeni svijet. Iskustva iz prošlosti pokazuju da kolonijalizam predstavlja stalnu opasnost od oružanih sukoba uopšte, a za kolonijalne narode predstavlja ne samo najveću bijedu zbog bezdušnog izrabljivanja, već i onemogućavanje njihovog razvoja uopšte.«

U zajedničkom saopštenju o poseti i razgovorima u Maliju kaže se: »Šefovi dve države smatraju da je likvidacija kolonijalizma u svim njegovim oblicima u Africi i u svetu jedan od imperativa u sadašnjem momentu. Oni će se i dalje odlučno zalagati da se svim narodima osigura vršenje suverenog prava na slobodu i nacionalnu nezavisnost i potpuno ravnopravno učešće u međunarodnom životu.«

U zajedničkom saopštenju o poseti predsednika Tita Maroku kaže se: »Šefovi dve države potvrđuju svoju podršku odlukama konferencije u Kazablanki, koje su od velikog značaja za likvidaciju kolonijalizma u svim oblicima i za otklanjanje njegovih posledica, kao i za učvršćenje nezavisnosti i jačanje saradnje, solidarnosti i jedinstva svih afričkih država.«

U jugoslovensko-tuniskom saopštenju se kaže da su šefovi dve države mišljenja »da proces dekolonizacije, koji predstavlja imperativ našeg vremena, treba bez odlaganja produžiti do kraja konačnim eliminisanjem kolonijalnog režima u svim njegovim oblicima na svim teritorijama gde još uvek postoji, naročito u Africi i Aziji. U tom duhu dva predsednika su potvrdila svoju podršku narodima koji se bore za emancipaciju i oslobođenje«.

U Saopštenju o razgovorima predsednika Tita i Nasera kaže se da šefovi dve države »ponovo ističu svoje gledište o potrebi hitnog i definitivnog likvidiranja kolonijalizma u svim oblicima, kao jednog od glavnih izvora međunarodne nestabilnosti koja ugrožava svetski mir«.²

PROBLEM KONGA, kao jedan od akutnih međunarodnih problema, razmatran je u razgovorima sa svim šefovima država koje je predsednik Tito posetio.

U razgovorima u Gani, kako se kaže u zajedničkom saopštenju, dva predsednika su »razmotrili s najvećom zabrinutošću izvanredno opasnu situaciju u Kongu koja je nastala kao rezultat najgrublje inostrane intervencije. Oni smatraju da brutalno ubistvo premijera Patrisa Lumumbe i drugih nacionalnih vođa Konga predstavlja jedinstven primer agresivne zločinačke delatnosti belgijskih kolonijalista i njihovih agenata i plaćenika. Oni su osudili nesprovođenje u život rezolucija Saveta bezbednosti donetih u vezi s Kongom i zatražili da se odmah obustavi strana intervencija, povuku plaćenici i kazne krivci za politička ubistva

U govoru u ganskom Parlamentu, predsednik Tito je posvetio posebnu pažnju kongoanskoj situaciji i opasnostima koje ona u sebi krije. Govoreći o pokušajima Belgijanaca i drugih da opravdaju grubu agresiju na Republiku Kongo, predsednik Tito je rekao: »Belgijski kolonijalisti i imperijalistički krugovi u svijetu isticali su parolu antikolonizma kao izgovor za agresiju protiv Konga. Ovo je jedan od drastičnih primjera hipokrizije kolonijalista i njihovog potcjenjivanja političke svijesti i zrelosti svih naroda, uključujući i njihove sopstvene. Belgijski kolonijalisti i njihovi inostrani pokrovitelji svakako i sami znaju da parole o komunizmu u Kongu spadaju u oblast hladno-ratne propagande i predstavljaju pokušaj da se prikriju pravi ciljevi«.

U razgovorima u Togou, Liberiji i Maliju takođe su osuđeni spoljna intervencija u Kongu i politička ubistva i istaknuto je da se kriza u Kongu može rešiti samo doslednim poštovanjem nezavisnosti, teritorijalnog integriteta i jedinstva Konga.

U zajedničkom saopštenju o poseti Gvineji kaže se: »Razmatrajući dalje zaostravanje krize u Kongu s najvećom zabrinutošću, dva predsednika ističu da su poslednji događaji još jednom pokazali da se radi o mešanju kolonijalističkih i imperijalističkih sila i onih koji ih podržavaju u unutrašnje stvari jedne nezavisne afričke zemlje i o njihovom nastojanju da, ne birajući sredstva, liše svake stvarne sadržine nezavisnost Konga, kako bi očuvali svoje pozicije, nastavile sa eksploatacijom i pokušale da onemoguće proces daljeg oslobođenja afričkih naroda.« U saopštenju se dalje ističe da dva predsednika potvrđuju »svoju potpunu podršku vladi Gizenge kao jedinoj legalnoj vladi Konga, i smatraju da je potrebno da se stvore normalni uslovi za funkcionisanje legitimne vlade i kongoanskog Parlamenta.«

U zajedničkom saopštenju o poseti Maroku se kaže: »Šefovi dve države osuđuju nastojanja kolonijalnih i imperijalističkih sila da spreče nezavisan razvoj i razbiju teritorijalni integritet Konga. Oni smatraju da se rešenje kongoanske krize može postići jedino hitnim povlačenjem kolonijalista, eliminisanjem svakog mešanja spolja, kažnjavanjem organizatora i izvršilaca ubistva premijera Patrisa Lumumbe i drugih kongoanskih lidera, poštovanjem nezavisnosti, integriteta i jedinstva Konga i omogućavanjem rada legalnim institucijama Konga, a u prvom redu centralnoj vladi Antoana Gizenge.«

Intervencija u Kongu osuđena je i u razgovorima predsednika Tita s predsednicima Burgibom i Naserom. U zajedničkom saopštenju o poseti UAR kaže se: »U pogledu Konga dva predsednika su izrazila žaljenje zbog neuspeha Ujedinjenih nacija da primene svoje rezolucije, kojima se podržava nezavisnost, jedinstvo i teritorijalni integritet ove zemlje, i naglasili su nužnost primene ovih rezolucija bez kolebanja i daljeg odlaganja. Oni su izrazili gledište da je potrebno uložiti napore da bi se pružila sva pomoć legalnoj vladi Konga, čiji je predsednik Antoan Gizenga.«³

ALŽIRSKO PITANJE. Borba alžirskog naroda za oslobođenje dobila je snažnu podršku u razgovorima predsednika Tita tokom posete Africi. U zajedničkim saopštenjima je izražena saglasnost u pogledu prava alžirskog naroda da sam određuje svoju sudbinu i da živi u slobodi i miru kao i saglasnost da se nastavi s pružanjem pomoći Alžiru u njegovoj pravednoj borbi za prava na slobodu i nezavisnost.

Jugoslovenska delegacija na čelu s predsednikom Titom pružila je punu podršku Privremenoj alžirskoj vladi u razgovorima koji su vođeni između nje i delegacije Privremene vlade na čelu s premijerom Ferhatom Abasom. Odgovarajući na pitanja novinara posle održanih razgovora između dve delegacije, ambasador M. Lalović je objasnio da Jugoslavija priznaje *de facto* Privremenu alžirsku vladu od juna 1959, kada je delegacija Privremene vlade na čelu s predsednikom Abasom posetila Jugoslaviju. Istom prilikom

² O stavovima Jugoslavije prema kolonijalizmu vidi »Jugoslovenski pregled«, 1960, str. 541—544 (99—102).

³ O stavovima Jugoslavije prema događajima u Kongu vidi »Jugoslovenski pregled«, 1960, str. 439—441 (79—81) i »Jugoslovenski pregled«, 1961, str. 39—42 (1—4) i 190—192 (26—28).

u razgovoru sa novinarima ministar za informacije alžirske vlade Yazid istakao je da je Jugoslavija pružala pomoć borbi alžirskog naroda od samog njenog početka.

U razgovorima u Gani dva predsednika su se »saglasila da nastave pružanje pune podrške alžirskom narodu u njegovoj borbi za ostvarenje svojih prava«.

U razgovorima prilikom posete Togou i Maliju takođe je priznato pravo Alžiraca na samoopredeljenje, slobodu i nezavisnost. U zajedničkom saopštenju objavljenom u Maliju konstatuje se da će dva predsednika i »dalje pružati potpunu podršku alžirskom narodu u njegovoj borbi za nezavisnost. Po njihovom mišljenju, pravedno rešenje alžirskog pitanja može se postići hitnom primenom principa samoopredeljenja koji utvrđuju stvarni predstavnici alžirskog naroda«.

U saopštenju o poseti Gvineji kaže se: »Dva predsednika ponovo ističu svoju punu podršku alžirskom narodu, koji već sedmu godinu vodi herojsku borbu za okončanje strane dominacije. Oni smatraju da pravo rešenje alžirskog pitanja treba da se zasniva na stvarnom priznanju i hitnoj primeni prava alžirskog naroda na samoopredeljenje i nacionalnu nezavisnost.«

Prilikom posete Maroku, predsednik Tito i kralj Hasan II su, kako se kaže u zajedničkom saopštenju, »odlučno podržali borbu alžirskog naroda za slobodu i nezavisnost i smatraju da bez odlaganja treba da bude ostvareno njegovo pravo na samoopredeljenje. Oni osuđuju dosadašnja nastojanja da se narodu Alžira silom oružja onemogući sticanje nezavisnosti, što dovodi u neposrednu opasnost mir u ovom delu Afrike i u svetu uopšte. Smatrajući da se rešenje alžirskog pitanja može postići samo stvarnom primenom prava alžirskog naroda na samoopredeljenje, šefovi dve države pozdravljaju napore u tom pravcu«.

U zajedničkom saopštenju o poseti Tunisu ističe se: »Šefovi dve države su posvetili veliku pažnju alžirskom problemu i razmotrili njegove različite aspekte, a naročito razvoj u poslednje vreme. Oni smatraju da nastavljanje rata predstavlja ozbiljnu pretnju miru i međunarodnoj bezbednosti. Oni potvrđuju svoju punu podršku alžirskom narodu u njegovoj borbi za oslobođenje i izražavaju svoju istinsku solidarnost sa Privremenom alžirskom vladom kao predstavnikom interesa alžirskog naroda u akciji koju ona vodi u cilju osiguravanja prava Alžira na samoopredeljenje i nezavisnost. Dva predsednika smatraju da će samo lojalni pregovori između Privremene alžirske i francuske vlade omogućiti da se okonča rat i da se postigne pravedno rešenje alžirskog problema na osnovu samoopredeljenja i nezavisnosti. Na taj način će biti očuvani međunarodni mir i bezbednost koji su ozbiljno ugroženi u tom delu sveta, što će predstavljati važan doprinos otpočinjanju nove ere slobodne i plodne međunarodne saradnje.«

U saopštenju o poseti UAR kaže se: »Šefovi dve države su sa zabrinutošću razmotrili sve prepreke koje onemogućavaju nastojanja da se obustavi rat u Alžiru. Oni ističu da se mir u Alžiru može postići samo ostvarenjem legitimnih prava alžirskog naroda za koja je ovaj herojski narod platio skupu cenu, podnoseći žrtve tokom sedam dugih godina oružane borbe.«⁴

USTANAK U ANGOLI. Kriza kolonijalne uprave u Angoli i početak oružane borbe angolskog naroda za okončanje kolonijalnog ropstva takođe su bili predmet razgovora u nekim zemljama koje je posetio predsednik Tito.

U saopštenju o poseti Gani kaže se da dva predsednika »takođe osuđuju krvoproliv u Angoli i podržavaju borbu naroda Angole kao i drugih naroda pod portugalskom kolonijalnom dominacijom za izvojevanje nezavisnosti«.

Za vreme posete Liberiji predsednici Tito i Tabmen »takođe su izmenjali gledišta o situaciji u Angoli. Oni su osudili ovakvo stanje, koje predstavlja kršenje glavnih principa osnovnih ljudskih prava na kojima se zasnivaju Ujedinjene nacije.

Saopštenje o poseti Gvineji ističe: »Šefovi dve države su isto tako rešeni da i dalje pružaju svoju podršku narodima Angole, Južnoafričke Unije, Laosa, Zapadnog Irijana i svim drugim narodima koji se bore protiv kolonijalizma i imperijalizma, za sticanje ili očuvanje svoje nacionalne nezavisnosti.«

ULOGA UJEDINJENIH NACIJA. Uloga Organizacije ujedinjenih nacija u borbi protiv kolonijalizma u svetu, a posebno u kongoanskoj krizi, bila je predmet svih razgovora, a u pojedinim zajedničkim saopštenjima kritikovani su postupci njenih organa. Konstatovana je moralna odgovornost pojedinih organa, a naročito Generalnog sekretara, koji su dozvolili da se u Kongu krše odluke Saveta bezbednosti i odredbe same Povelje UN i da se u njihovom prisustvu izvrše politički zločini prema vladi koja je zatražila pomoć UN i na čiji poziv su snage UN došle u Kongo. Ujedno je zatraženo da se isprave greške i da se brzim i odlučnim akcijama sprovedu rezolucije Saveta bezbednosti i reši kongoanska kriza. Takođe je izražena nada da će UN moći da se prilagode novim uslovima u svetu i da će ispuniti zadatke radi kojih su osnovane.

U zajedničkom saopštenju o poseti Gani kaže se da dva predsednika »očekuju da Ujedinjene nacije uzmu u obzir nove snage u međunarodnim odnosima i da se prilagode novoj situaciji, kako bi što bolje ispunile zadatke radi kojih su osnovane«.

Osuđujući rad nekih organa UN, a naročito rad Generalnog sekretara u Kongu, predsednik Tito je u govoru u ganskom Parlamentu rekao da su oni učinili sve da onemoguće rad legalne vlade Konga na čiji poziv su došli u Kongo, »dok nisu ništa učinili da bi onemogućili nasilno sprečavanje rada Parlamenta, uzurpiranje vlasti od strane plaćenika Mobutua i hapšenje legalnog predsednika i drugih članova vlade i Parlamenta«. U daljem izlaganju predsednik Tito je rekao da se posle svega što su učinili organi UN u Kongu uz učešće Generalnog sekretara, ne može dopustiti ponavljanje sličnih manevara i izigravanje odluka UN »jer bi to bio kraj Ujedinjenih nacija. Prema tome, potrebno je osposobiti tu Organizaciju kako bi mogla efikasno izvršavati ulogu koja joj je Poveljom namijenjena«.

U zajedničkom saopštenju o razgovorima u Maliju kaže se da dva predsednika »smatraju da za nastalu situaciju u Kongu snose u velikoj meri odgovornost neki organi UN, a u prvom redu Generalni sekretar, koji su svojim postupcima doprineli da dođe do kršenja odluka Organizacije ujedinjenih nacija i osnovnih odredaba njene Povelje«.

U saopštenju o razgovorima između predsednika Tita i predsednika Seku Turea kaže se: »Dva šefa država smatraju da ozbiljni neredi i zločini koji su počinjeni u Republici Kongo bacaju tešku odgovornost na organe Ujedinjenih nacija i na generalnog sekretara Hamaršeldu, koji su izbegavali da izvrše rezolucije Saveta bezbednosti i bitno doprineli stvaranju sadašnje kritične situacije.«

U razgovorima u Togou, Liberiji, Maroku i Tunisu takođe je razmatrana uloga UN u današnjim zbivanjima u svetu, a posebno u Africi.

U razgovorima u Kairu izražava se žaljenje zbog neuspaha UN da primene rezolucije Saveta bezbednosti i Generalne skupštine o Kongu i traži se njihova brza primena.

EKONOMSKA I TEHNIČKA POMOĆ NERAZVIJENIM ZEMLJAMA. Pomoć nerazvijenim zemljama je u razgovorima razmatrana kao neophodnost za omogućavanje novooslobođenim i drugim zemljama da izgrade slobodni život. Pomoć nerazvijenim zemljama, kako bi se oslobodile ekonomske zaostalosti, nužan je preduslov za očuvanje mira u svetu. To je jedini put koji će omogućiti da se savlada postojeća razlika između visokorazvijenih i nerazvijenih zemalja, što je glavni izvor sukoba u svetu. Dokle god postoji razlika u razviku postojeće i tendencije razvijenih zemalja da nameću vlast nerazvijenim. Najzad, ni dalji napredak čovečanstva neće moći neometano da se razvija ako njegov veći deo ostane nerazvijen, te i dalji napredak sveta uopšte zahteva likvidaciju sadašnje zaostalosti mnogih zemalja.

⁴ O stavovima Jugoslavije prema Alžiru vidi »Jugoslovenski pregled«, 1961, str. 89—92 (11—14).

Govoreći o dužnosti svih država »da prema svojim mogućnostima pruže ekonomsku i tehničku pomoć afričkim i svim drugim narodima kojima je ona potrebna«, predsednik Tito je u govoru u ganskom Parlamentu rekao da »pružanje pomoći nedovoljno razvijenim zemljama i područjima, bez ikakvih političkih uslova i ekonomskih koncesija predstavlja politički, ekonomski i moralni imperativ, a za kolonijalne narode to bi bilo vraćanje samo jednog malog dijela onoga što su metropole izvukle iz kolonijalnih posjeda. Pružanje takve pomoći bilo bi korisno za nerazvijene i za razvijene, jer savremeni privredni razvoj zahtijeva povećanje međunarodne privredne razmjene, što je nemoguće ostvariti sve dok ogromna područja u svijetu ostaju nerazvijena«.

U zajedničkom saopštenju o poseti Togou kaže se da dva predsednika »smatraju da su sve razvijene zemlje obavezne da pruže organizovanu međunarodnu pomoć bez ikakvih političkih ili sličnih uslova i to pre svega kroz Organizaciju ujedinjenih nacija svima kojima je ta pomoć potrebna, a u prvom redu novim državama Afrike«.

U jugoslovensko-malijskom saopštenju o tom pitanju kaže se: »Smatrajući da je neravnomeran ekonomski razvoj pojedinih država jedan od osnovnih elemenata svetske nestabilnosti i glavna smetnja za postizanje pune nezavisnosti i ravnopravnosti, dva predsednika su mišljenja da je organizovanje i pružanje ekonomske i tehničke pomoći nedovoljno razvijenim zemljama, bez ikakvih političkih uslova, u zajedničkom interesu država i naroda.«

U saopštenju objavljenom u Gvineji kaže se da je nerazvijenost velikog dela sveta jedan od glavnih uzroka neravnoteže u međunarodnim odnosima i nestabilnosti mira i da se likvidacija zaostalosti postavlja »ne samo kao zahtev humanosti« već i kao »imperativ daljeg progressa i očuvanja mira u svetu«.

U razgovorima u Liberiji, Maroku, Tunisu i UAR pitanje pomoći nerazvijenim zemljama je takođe bilo predmet razmene mišljenja. U saopštenju o razgovorima u Tunisu kaže se da su se dva predsednika »saglasili da velika neravnomernost, koja se ogleda u podeli sveta na visokorazvijene i nedovoljno razvijene zemlje, predstavlja ozbiljnu pretnju miru i međunarodnoj stabilnosti« i da stoga treba povećati безусловnu pomoć nerazvijenim zemljama, što će biti važan doprinos miru i uspostavljanju skladnih odnosa i saradnje među narodima.⁵

PITANJE RAZORUŽANJA I NUKLEARNIH EKSPERIMENATA. Pitanje razoružanja i probnih nuklearnih eksplozija takođe su bila predmet razmene mišljenja.

U saopštenju o poseti Gani kaže se da predsednici »bez rezerve osuđuju trku u naoružanju koja danas ozbiljno ugrožava svetski mir, kao i sve nuklearne eksperimente, uključujući eksperimente koje vrši Francuska na afričkom tlu«. Dalje se pridaje poseban značaj »svakoj akciji koja vodi obustavljanju trke u naoružanju i iznalaženju platforme za postizanje sporazuma o opštem i potpunom razoružanju«.

U saopštenju objavljenom u Togou takođe se konstatuje da nastavljanje »trke u naoružanju stalno ugrožava mir i predstavlja opasnost od opšteg uništenja« i da je stoga potrebno da se sve zemlje »založe za postizanje sporazuma o opštem razoružanju«.

U zajedničkom saopštenju o razgovorima u Maliju kaže se: »Osudjujući francuske nuklearne eksperimente u Sahari kao štetne po bezbednost u svetu, a naročito za bezbednost afričkih naroda, šefovi dve države izjavljuju da će se njihove zemlje i dalje zalagati za zabranu svih eksperimenata nuklearnim oružjem i izražavaju svoju podršku zaključenju međunarodnog sporazuma o opštem i potpunom razoružanju.«

Problem razoružanja je bio na dnevnom redu i u razgovorima u Gvineji i Maroku. U saopštenju o razgovorima u Maroku osuđuje se današnja trka u naoružanju i

izjavljuje se da će dve zemlje raditi u pravcu postizanja opšteg razoružanja.

U saopštenju objavljenom u Tunisu kaže se: »Dva predsednika smatraju da bi obustavljanje trke u naoružanju, zabrana upotrebe nuklearnog i termionuklearnog oružja i eksperimenata s njima i ostvarenje opšteg i potpunog razoružanja bitno doprineli učvršćenju svetskog mira.« Oni su zato istakli svoju odlučnost da pomognu svaku akciju u pravcu razoružanja.⁶

POLITIKA KOEGZISTENCIJE I ULOGA NEANGAŽOVANIH ZEMALJA su tokom posete isticali kao faktori koji mogu odlučujuće da utiču na popuštanje zategnutosti i obezbeđenje trajnog mira i ravnopravne saradnje među narodima bez obzira na njihovo unutrašnje uređenje, stepen razvika, rasu, boju kože i dr.

U govoru pred ganskim Parlamentom predsednik Tito je rekao: »Neangažovane zemlje su na XV zasjedanju UN pokazale da principi i mjere koje one predlažu odgovaraju interesima mira i međunarodnog sporazumijevanja. U predstojećem periodu... imaće sve veći i veći značaj saradnja neangažovanih zemalja u cilju jačanja mira i rješavanja međunarodnih problema na osnovu koegzistencije. Po našem shvatanju, saradnja neangažovanih zemalja je usmjerena ka postizanju opštih ciljeva i težnji čovječanstva i, prema tome, ona ni na koji način ne predstavlja kretanje ka stvaranju bilo kakve nove grupacije država... Razvijanje saradnje na bazi onih pozitivnih elemenata koji spajaju države i narode jeste osnovni smisao koegzistencije«.

U saopštenju o razgovorima u Gani se kaže da predsednici »izražavaju uverenje, zasnovano na dosadašnjem iskustvu, da će zajednički naponi i akcije neangažovanih zemalja, kako u Ujedinjenim nacijama tako i izvan njih, pružiti koristan doprinos u tom pravcu«.

Za vreme posete Maliju predsednici Tito i Keita su potvrdili »svoju punu podršku načelu miroljubive koegzistencije i smatraju da će međunarodna saradnja u cilju otklanjanja neravnopravnosti doprineti učvršćenju mira«.

Prilikom razgovora u Gvineji dva predsednika su konstatovali, kako se kaže u zajedničkom saopštenju, da »zajednički naponi miroljubivih zemalja mogu efikasno doprineti otklanjanju sadašnje zategnutosti u svetu. Oni smatraju da politika miroljubive koegzistencije, a na osnovu poštovanja prava na nezavisnost i nemešanje u unutrašnje poslove drugih država, predstavlja najbolju garantiju za mir«.

U zajedničkom saopštenju objavljenom u Tunisu kaže se: »Imajući u vidu pretnje miru koje otežavaju međunarodnu situaciju, šefovi dve države smatraju da politika nevezivanja omogućava da se ostvari važan doprinos očuvanju mira i učvršćenju međunarodne bezbednosti. U tom pogledu oni smatraju da sve neangažovane zemlje mogu da vrše značajan uticaj približavanjem svojih stavova i koordinacijom svojih akcija.«

BILATERALNI ODNOSI

Bilateralni odnosi i uzajamna saradnja između Jugoslavije i zemalja koje je predsednik Tito posetio bili su predmet posebnih razmatranja u svim razgovorima i izjavama. U svim zemljama je diskutovano o konkretnim formama i mogućnostima proširivanja i produbljivanja već postojeće saradnje.

O opštim uslovima i mogućnostima bilateralne saradnje na raznim poljima, u pojedinim zajedničkim saopštenjima kaže se sledeće:

GAN. »Dva šefa država su sa zadovoljstvom konstatovala da su već ostvareni značajni rezultati u razvijanju prijateljstva i saradnje između njihovih zemalja... Pridajući veliki značaj uzajamnim posetama državnika kao i vladinih delegacija u cilju boljeg uzajamnog upoznavanja i razumevanja kao i razmeni iskustava, dva predsednika su se složila da se takva praksa nastavi.«

⁵ O stavovima Jugoslavije prema pitanju pomoći za razvoj nerazvijenih zemalja vidi »Jugoslovenski pregled«, 1958, str. 326—329 (36—39).

⁶ O stavovima Jugoslavije prema razoružanju vidi »Jugoslovenski pregled«, 1957, str. 211—214 (29—32).

TOGO. »Predsednik Tito i predsednik vlade Olimpion razmotrili su odnose između FNJR i Republike Togo i sa zadovoljstvom konstatovali da postoje povoljni uslovi za razvoj ekonomske, naučne, tehničke i kulturne saradnje. Oni su se saglasili da je u tom cilju potrebno zaključiti odgovarajuće sporazume i unaprediti saradnju na polju ekonomske i tehničke pomoći i jačanju kulturnih veza između dve zemlje.«

LIBERIJA. »U želji da se unaprede, podstaknu i razviju tešnje veze i bolje razumevanje između njihovih naroda i zemalja, šefovi dve države su se saglasili da unaprede trgovinske, tehničke i naučne odnose. Dva predsednika izražavaju zadovoljstvo što su između dve zemlje zaključeni sporazumi o trgovini, plovidbi i ekonomskoj saradnji, kao i o naučno-tehničkoj saradnji.« Nadležni organi dve zemlje će prići izvršenju ugovora koji će se proširiti »i na područja hidro-električne energije i telekomunikacija.«

MALI. »Predsednik Tito i predsednik Keita su s posebnom pažnjom razmotrili mogućnosti i načine za razvijanje svestrane saradnje između Jugoslavije i Malija. Oni su izrazili zadovoljstvo što su između dve zemlje zaključeni sporazumi o trgovini i plaćanju i ekonomskoj saradnji.« Dalje se kaže da postoje povoljni uslovi za razvoj saradnje na privrednom, tehničkom, naučnom i drugim poljima u okviru ostvarenja planova privrednog razvika obe zemlje. Podvučena je i korist od uzajamnih poseta za dalje razvijanje prijateljske saradnje i zbližavanje među narodima Malija i Jugoslavije.

GVINEJA. »Predsednik Tito i predsednik Seku Ture sa zadovoljstvom su konstatovali dalji porast prijateljske saradnje između Jugoslavije i Gvineje u interesu obe zemlje. Predsednik Tito se saglasio da Jugoslavija i dalje pruža svoju prijateljsku pomoć za ubrzanje privrednog razvoja Gvineje. U vezi s tim, Jugoslavija će staviti na raspolaganje Republici Gvineji svoje prosvetne, zdravstvene i tehničke kadrove i olakšati primanje gvinejskih kadrova na više studije i usavršavanje u Jugoslaviji.« Rešeno je da se i dalje radi na kulturnoj razmeni između Jugoslavije i Gvineje. Šefovi država su takođe odlučili da se nastavi s korisnom praksom ličnih susreta između gvinejskih i jugoslovenskih državnika.⁷

MAROKO. Predsednik Tito i kralj Hasan II »pažljivo su razmotrili dosadašnje rezultate saradnje njihovih zemalja na političkom, ekonomskom, tehničkom, kulturnom i drugim poljima i sa zadovoljstvom ustanovili da su se poslednjih godina prijateljski odnosi između Jugoslavije i Maroka uspešno razvijali. Istovremeno oni su konstatovali da postoji obostrana želja i povoljne mogućnosti za dalje razvijanje svestrane saradnje između dve zemlje.« U cilju pojačanja prijateljske saradnje odlučeno je da se ulože naponi za povećanje trgovinske razmene i saradnje na »naučno-tehničkom polju, uključujući slanje tehničara, lekara, inženjera i drugih stručnjaka, kao i obučavanje i usavršavanje jugoslovenskih i marokanskih kadrova u dve zemlje.« Odlučeno je takođe da eksperti dve zemlje pripreme potpisivanje sporazuma o tehničkoj i naučnoj saradnji, kao i kulturne konvencije između Maroka i Jugoslavije.⁸

TUNIS. U zajedničkom saopštenju se kaže da su dva predsednika razmenili mišljenja o odnosima između dve zemlje. »Oni su s naročitim zadovoljstvom konstatovali da se trgovinska, tehnička, naučna i kulturna razmena između dve zemlje razvija povoljno i na obostranu korist... U cilju razvijanja i povećanja razmene između dve zemlje, oni su se saglasili da se zaključe sporazum o naučnoj i tehničkoj saradnji i kulturna konvencija. Predviđeno je da se povedu pregovori o dugoročnoj saradnji na privrednom polju.« Konstatovana je i korist od ličnih kontakata i neposredne razmene mišljenja za jačanje prijateljskih veza između dve zemlje.⁸

UJEDINJENA ARAPSKA REPUBLIKA. »Dva predsednika su ponovo razmotrili odnose između Jugoslavije i Ujedinjene Arapske Republike i izrazili potpuno zadovoljstvo razvojem tih odnosa. Oni su takođe izrazili svoju rešenost i rešenost svojih vlada da i dalje unapređuju ove odnose na svim poljima.«

PREDSEDNIK TITO O ZEMLJAMA KOJE JE POSETIO I REZULTATIMA POSETE

Po povratku u Jugoslaviju Predsednik Tito je u govorima u Puli, Ljubljani, Zagrebu i Beogradu, kao i u usputnim mestima na putu od Pule do Beograda, izneo utiske s putovanja i govorio o rezultatima razgovora vođenih sa šefovima država koje je posetio.

U govoru u Ljubljani 27. aprila 1961. predsednik Tito je naglasio da je poseta »jednom od najvećih kontinenata svijeta koji se budi, koji se umnogome već probudio i koji na međunarodnoj vagi i borbi za mir ima ogroman značaj« doprinela bližem upoznavanju s ljudima o kojima smo uglavnom znali preko informacija koje su o njima davali kolonijalni zavojevači, a koje nisu pružale pravu sliku o težnjama i željama ovih ljudi. Poseta Africi, po rečima predsednika Tita, imala je veliki značaj ne samo za razvijanje prijateljskih odnosa između Jugoslavije i tih zemalja, već i kao doprinos borbi za mir i ravnopravne odnose u svetu.

Na mitingu u Zagrebu 27. aprila 1961. govoreći pred 200.000 građana, predsednik Tito je, između ostalog, rekao da je jugoslovenska delegacija videla da su narodi Afrike rešeni da definitivno likvidiraju kolonijalizam i da žele da žive »ravnopravno među ravnopravnima u svijetu«.

U govoru na mitingu u Beogradu, 27. aprila 1961, pred više od 300.000 ljudi, predsednik Tito je, između ostalog, istakao da je bio impresioniran činjenicom da široke narodne mase zemalja koje je posetio znaju za Jugoslaviju, njenu politiku i njene napore i da su goste iz Jugoslavije primili prijateljski. Predsednik Tito je zatim naglasio da narodi Afrike u unutrašnjem razvitku teže uspostavljanju progresivne organizacije, a na međunarodnom planu žele da učestvuju u rešavanju problema od kojih zavisi budućnost sveta. Sve »te zemlje teže da na neki način kažu svoju riječ u sadašnjoj krizi, koja svakog časa može da dođe do kulminacije, kada više neće moći da se kontroliše da li će i gdje puknuti prva puška ili neće«. U želji da se nađe izlaz iz takve situacije jugoslovenska delegacija je, razgovarajući s državicima zemalja koje je posetila, došla do zaključka »da je potrebno malo uže i čvršće međusobno povezivanje, i to ne u smislu stvaranja neke organizacije blokovskog karaktera, već u smislu jačanja akcionog jedinstva, češćeg međusobnog konsultovanja, predužimanja jedinstvenih mjera itd.«.

Predsednik Tito se osvrnuo i na reagovanje nekih zemalja u vezi s posetom jugoslovenske delegacije Africi, navodeći da blokovski krugovi nisu sa simpatijama primili ni posetu ni rezultate postignute u razgovorima tokom posete. Završavajući svoj govor, predsednik Tito je rekao: »Naš put u Afriku imao je onaj cilj o kome sam govorio na polasku: da još više učvrstimo veze Jugoslavije s tim zemljama i da djelujemo u pravcu očuvanja mira. Bio je to put mira. Mi tamo nismo nikoga napali ako nije zaslužio.«

IZVOR: Izjava predsednika Tita na polasku u Ganu, »Borba« od 14. februara 1961; Govor predsednika Tita u ganskom Parlamentu, »Borba« od 3. marta 1961; Zajedničko saopštenje povodom posete predsednika Tita Gani, »Borba« od 5. marta 1961; Saopštenje o poseti predsednika Tita i o jugoslovensko-togoanskim razgovorima, »Borba« od 8. marta 1961; Govor predsednika Tita u liberijskom Parlamentu, »Borba« od 16. marta 1961; Zajedničko jugoslovensko-liberijsko saopštenje o poseti predsednika Tita, »Borba« od 19. marta 1961; Govori predsednika Tita i Seku Turea na mitingu u Konakriju, »Borba« od 21. marta 1961; Zajedničko saopštenje povodom posete predsednika Tita Gvineji, »Borba« od 28. marta 1961; Saopštenje o razgovorima Tito — Keita, »Politika« od 27. marta 1961; Zdravice kralja Hasana II i predsednika Tita, »Borba« od 2. aprila 1961; Zajedničko saopštenje povodom posete predsednika Tita Maroku, »Borba« od 7. aprila 1961; »Predsednik Tito primio na »Galeb« Ferhata Abasa«, »Borba« od 14. aprila 1961; Zajedničko saopštenje o razgovorima u Tunisu, »Politika« od 15. aprila 1961; Zajedničko saopštenje o razgovorima u UAR, »Politika« od 23. aprila 1961; Govori predsednika Tita u Ljubljani, Zagrebu i Beogradu, »Borba« od 28. aprila 1961.

L. Ž.

⁷ Vidi: »Poseta predsednika Republike Gvineje Seku Turea«, »Jugoslovenski pregled«, 1961, str. 42—43 (4—5).

⁸ Vidi: »Jugoslavija i zemlje Severne Afrike«, »Jugoslovenski pregled«, 1961, str. 177—180 (27—30).

ODNOSI SA ZEMLJAMA ZAPADNE I SEVERNE AFRIKE KOJE JE PREDSEDNIK TITO POSETIO 1961.

GANA

Gana (Ghana) zauzima teritoriju od 238.000 km² i ima oko 6.700.000 stanovnika.

Gana je bila britanska kolonija do marta 1957, kada je proglašena za nezavisnu monarhiju s britanskom kraljicom kao suverenom, a 1. jula 1960. proglašena je za republiku.

Predsednik Republike je ujedno i predsednik vlade i vrhovni komandant. Predsednik i vlada imaju izvršnu vlast, dok je zakonodavna vlast u rukama Parlamenta sastavljenog od 114 poslanika.

Najvažnija politička partija je Partija narodne konvencije (Convention People's Party), na čijem čelu je predsednik Republike Kwame Nkrumah. U unutrašnjem životu značajnu ulogu imaju još Kongres sindikata Gane (Trade Union Congress), Omladinska organizacija (The Young Pioneers), Ujedinjeni savet seljaštva (United Ghana Farmers Council) i Organizacija boraca (The Ghana Legion).

Najvažnija privredna grana je poljoprivreda, koja zapošljava 70% aktivnog stanovništva. Glavni poljoprivredni artikal je kakaovac, koji sa 300.000 tona godišnje proizvodnje sačinjava polovinu čitave svetske produkcije i učestvuje sa 60% u ukupnoj vrednosti ganskog izvoza. Rudno blago učestvuje sa 30% u ukupnoj vrednosti izvoza Gane. Zemlja je bogata zlatom, dijamantima, boksitom, manganom i drugim rudama, a raspolaže takođe i velikim šumskim bogatstvom.

Jugoslavija je priznala Ganu prilikom proglašenja njene nezavisnosti marta 1957, na kojem je jugoslovensku vladu predstavljao član Saveznog izvršnog veća Uglješa Danilović. Diplomatski odnosi u rangu ambasada uspostavljeni su januara 1959. Početkom marta iste godine otvorena je jugoslovenska ambasada u Akri, dok je vlada Gane svoju ambasadu u Beogradu otvorila početkom 1960.

Odnose između Jugoslavije i Gane karakterišu srdačnost, prijateljstvo, razumevanje i saradnja na bazi ravnopravnosti. Osnovu tih odnosa čine sličnosti borbe za nezavisnost i sličnost gledišta i principa kojima se obe zemlje rukovode u međunarodnim odnosima.

Posete. Posle proglašenja nezavisnosti Gane, došlo je do više međusobnih poseta, koje su doprinele boljem uzajamnom upoznavanju i razvijanju prijateljske saradnje između dve zemlje.

Aprila 1959. posetila je Ganu privredna delegacija Jugoslavije na čelu sa načelnikom u Državnom sekretarijatu za inostrane poslove Antom Rukavinom. Delegacija je vodila razgovore sa ministrom trgovine i industrije, kao i s drugim privrednicima Gane, o mogućnostima privredne saradnje i o proširivanju trgovinske razmene. Delegaciju je primio i predsednik Nkrumah.

Maja 1959. ministar javnih radova i stambene izgradnje Gane Emanuel Bensah posetio je Jugoslaviju i tom prilikom bio primljen kod predsednika Tita.

Na poziv predsednika Savezne narodne skupštine Petra Stambolića u Jugoslaviju je od 23. do 25. septembra 1959. boravio kao gost tadašnji predsednik Parlamenta Gane Augustus Molade Akivumi. Predsednika Akivumia je za vreme boravka u Jugoslaviji primio predsednik Tito. Akivumi je takođe posetio neka jugoslovenska preduzeća, kao i naučne i kulturne ustanove.

Jugoslovenska misija dobre volje, na čelu s članom Saveznog izvršnog veća Sergejom Krajgerom, posetila je

Ganu od 21. do 29. januara 1960. Misiju su primili predsednik Nkrumah, predsednik Parlamenta i više članova vlade. U zajedničkom saopštenju o razgovorima naglašeni su potreba i mogućnost uže saradnje između dve zemlje. Takođe je, kao preduslov za očuvanje mira u svetu, istaknuta potreba pružanja pomoći nerazvijenim zemljama i likvidacije kolonijalizma.

Na poziv ganske vlade, jugoslovenska delegacija, koju je predvodio član Saveznog izvršnog veća Marijan Brecelj, prisustvovala je jula 1960. svečanom proglašenju Gane za republiku i inauguraciji njenog prvog predsednika.

Parlamentarna delegacija Gane, koju je predvodio guverner provincije Volta S. I. Asar, boravila je septembra 1960. u Jugoslaviji kao gost Savezne narodne skupštine. U razgovorima koji su vođeni tom prilikom konstatovano je da postoje svi uslovi za produbljivanje obostrano korisne saradnje. Delegaciju je primio i predsednik Tito.

Februara 1960. posetila je Jugoslaviju delegacija novinara Gane, koja je bila primljena kod predsednika Tita.

Saradnja u UN. Za vreme XV zasedanja Generalne skupštine UN došlo je do tesne i plodne saradnje između jugoslovenske i ganske delegacije. Za vreme boravka u Njujorku septembra 1960, ostvareni su prvi neposredni kontakti između predsednika Tita i predsednika Nkrumaha i razmenjena mišljenja o međunarodnim problemima i bilateralnoj saradnji. Došlo je i do zajedničkog istupanja u vezi sa podnošenjem rezolucije pet neangažovanih zemalja (Jugoslavija, Gana, UAR, Indija i Indonezija), kojom se zahtevalo od šefova SSSR i SAD da obnove direktne kontakte radi smanjenja zategnutosti. Iako rezolucija nije bila usvojena, ona je predstavljala moralno-politički uspeh i afirmaciju vanblokovskih zemalja.

Ekonomski odnosi. Do februara 1961. ekonomski odnosi između Gane i Jugoslavije odvijali su se bez ugovora. U februaru je u Gani boravila jugoslovenska privredna delegacija na čelu sa opunomoćenim ministrom u DSIP-u Mirkom Sardelićem, koja je 19. februara 1961. potpisala sa Ganom Sporazum o trgovini i plovidbi i Sporazum o ekonomskoj i tehničkoj saradnji. Ujedno su date kreditne olakšice za isporuku jugoslovenske industrijske robe i opreme Gani. U okviru ekonomske saradnje postoji obostrano interesovanje za proširenje robne razmene, učešće Jugoslavije u planu privrednog razvoja Gane, za svestranu tehničku saradnju, pomoć Jugoslavije Gani u kadrovima, itd. U tom cilju je krajem 1960. Jugoslaviju posetio predsednik Trgovinske komore Gane i vodio razgovore u Komitetu za spolnu trgovinu FNRJ. U razgovorima je konstatovano da postoje svi uslovi za uspešno učestvovanje Jugoslavije u realizaciji plana privrednog razvoja Gane. U 1960. grupa jugoslovenskih preduzeća poslala je u Ganu stručnjake koji su ispitivali mogućnost učešća tih preduzeća u izgradnji industrijskih objekata u Gani i utvrdili da za to postoje pogodni uslovi.

U cilju stvaranja uslova za proširenje robne razmene, a naročito za povećanje jugoslovenskog izvoza u Ganu, spoljnotrgovinsko preduzeće »Jugoeksport« iz Beograda organizovalo je marta 1961. u Akri izložbu robe za široku potrošnju.

Robna razmena između Jugoslavije i Gane naglo je rasla. U 1959. jugoslovenski izvoz u Ganu iznosio je 34 miliona dinara, a 1960. povećao se na 82 miliona. Uvoz je u 1959. iznosio 455 miliona dinara, a 1960. je opao na 319 miliona. Najvažniji artikal jugoslovenskog uvoza iz Gane je kakaovac, dok izvoz sačinjavaju industrijska roba i roba za široku potrošnju. Potpisivanje novog Trgovinskog sporazuma doprineće daljem porastu razmene.

Tehnička saradnja. Ugovor o tehničkoj saradnji predviđa razmenu iskustava, pomoć u izgradnji industrije, obučavanje kadrova, saradnju u naučnoistraživačkom radu, pomoć u stručnjacima, osposobljavanje ganskih radnika u jugoslovenskim preduzećima, itd. Vlada Gane je zatražila veći broj jugoslovenskih stručnjaka, od kojih je jedan deo već otišao u Ganu. Marta 1961. upućeno je na rad u Ganu 8 jugoslovenskih lekara.

Kulturna saradnja. Marta 1961. potpisana je u Akri Kulturna konvencija između Jugoslavije i Gane, koja će uticati na proširenje kulturne i naučne saradnje. Na univerzitetima u Jugoslaviji studiraju kao stipendisti jugoslovenske vlade 10 studenata iz Gane.

Saradnja društveno-političkih organizacija. Delegacija sindikata Gane, na čelu sa članom centralnog rukovodstva i predsednikom Sindikata dokera Frankom Edezi Beverom, prisustvovala je IV kongresu Saveza sindikata Jugoslavije aprila 1959.

Na poziv Kongresa sindikata Gane oktobra 1960. boravila je u Gani delegacija Saveza sindikata Jugoslavije, koju je predvodio predsednik Centralnog veća SSJ Svetozar Vukmanović. Tom prilikom je dogovoreno proširivanje saradnje dve sindikalne organizacije i uručen je poziv Kongresu da pošalje u Jugoslaviju svoju delegaciju.

Aprila 1960. na V kongresu SSRNJ prisustvovao je kao delegat Partije narodne konvencije ganski ambasador u Beogradu Kumah.

Na poziv Organizacije boraca Gane februara 1961. Gani je posetila delegacija Saveza boraca narodnooslobodilačkog rata Jugoslavije na čelu sa članom Izvršnog odbora Slobodanom Penezićem.

Konferenciji za društvenu aktivnost žena Jugoslavije, održanoj aprila 1961. u Zagrebu, prisustvovala je delegacija Nacionalnog saveta žena Gane na čelu sa članom izvršnog rukovodstva Sofijom Doku.

T O G O

Na teritoriji Togoa od 56.000 km² nastanjeno je oko 1.500.000 stanovnika. Togoanci i danas žive u plemenima.

Današnji Togo je bio nemački protektorat od 1884. do 1914, kada su ga zauzele Velika Britanija i Francuska, pod čijom je upravom ostao do proglašenja nezavisnosti 27. aprila 1960.

Togo je republika. Zakonodavnu vlast ima Parlament, a izvršnu predsednik Republike i vlada.

U Togou ima nekoliko političkih partija, od kojih je najjača Komitet togoanskog jedinstva (Comité de l'Unité Togolaise - CUT), na čelu sa predsednikom Republike Silvanusom Olimpiom. Druga značajna organizacija je Pokret togoanske omladine (Mouvement de la Jeunesse Togolaise - JUVENTO), koji okuplja sećajku, radničku i intelektualnu omladinu.

Togo je ekonomski vrlo nerazvijen. Poljoprivreda je glavna grana privrede. Proizvodi se: proso, manioka, kafa, kukuruz, kakaovac, kikiriki, ricinus i dr. Rudna blaga su još neistražena, ali su dosadašnja ispitivanja pokazala izvesne količine prirodnih fosfata, hroma, boksita i gvozdene rude.

Jugoslavija i Togo su uspostavili veze još pre proglašenja togoanske nezavisnosti. Kroz rad Starateljskog saveta UN, jugoslovenska delegacija je saradivala sa delegatima Togoa koji su bili u Savetu kao predstavnici teritorije pod starateljstvom. Jugoslavija je podržavala težnje Togoanaca ka nezavisnosti, što je uticalo na razvijanje simpatija i prijateljstva između dva naroda.

Diplomatski odnosi između Jugoslavije i Togoa su uspostavljeni novembra 1960. Za jugoslovenskog ambasadora u Togou akreditovan je jugoslovenski ambasador u Gani.

Iako je saradnja između Jugoslavije i Togoa novijeg datuma, ona se sve više razvija, naročito na polju ekonomske razmene i tehničke pomoći.

Posete. Proslavi proglašenja nezavisnosti, 27. aprila 1960, prisustvovala je jugoslovenska vladina delegacija, koju je predvodio član Saveznog izvršnog veća Jakov Blažević. Za vreme boravka u Togou, Jakova Blaževića su primili predsednik Olimpio i drugi togoanski rukovodioci, s kojima je vodio razgovore o mogućnostima proširivanja saradnje između dve zemlje.

Januara 1960. Togo je posetila jugoslovenska Misija dobre volje koju je predvodio član Saveznog izvršnog veća Sergej Krajger.

Saradnja u UN. Delegacije Jugoslavije i Togoa održavaju kontakte i vrše razmenu mišljenja u UN i saraduju pri rešavanju međunarodnih problema.

Ekonomski odnosi između Jugoslavije i Togoa su nedavno uspostavljeni i zasada su malog obima. Robna razmena se vrši bez ugovora, u skromnim razmerama. U razgovoru s članom Saveznog izvršnog veća Sergejom Krajgerom januara 1960, predsednik Olimpio je izrazio želju za proširenjem ekonomskih odnosa između dve zemlje.

Jugoslovensko preduzeće »Energoprojekt« gradi hidrocentralu u Togou sa snagom od 1.600 kw, čija će izgradnja koštati oko 1,5 milion dolara.

L I B E R I J A

Liberija zauzima 110.000 km² i ima oko 1.500.000 stanovnika, od kojih su oko 20.000 doseljeni bivši američki crnci. Početkom XIX veka neke američke organizacije za borbu protiv ropstva crnaca prebacile su u Liberiju izvestan broj oslobođenih robova, koji su iskoristili premoć u civilizovanosti i nametnuli vlast domorocima. Potomci doseljenih američkih crnaca i danas imaju u zemlji dominantan politički i ekonomski položaj.

Liberija je proglašena za republiku 26. jula 1847. i od tada je nezavisna, iako je morala da vodi neprekidne borbe protiv pokušaja evropskih kolonijalnih sila da je uključe u svoja kolonijalna carstva.

Uprava se zasniva na Ustavu iz 1847. Zakonodavnu vlast ima Parlament, sastavljen od Skupštine i Senata. Predsednik Republike, koji se bira na 8 godina, ujedno je i predsednik vlade i vrhovni komandant oružanih snaga. Sadašnji predsednik Viliam Tabmen je na tom položaju od 1944.

Jedina politička partija u zemlji je vladajuća Partija pravih vigovala (True Whig Party), na čelu s predsednikom Tabmenom.

Liberija je ekonomski nerazvijena. Skoro čitava ekonomija je u rukama stranih kompanija, među kojima dominira američka »Fajerson« kompanija. Glavna grana privrede je poljoprivreda, koja u ukupnom izvozu učestvuje sa 60% i zapošljava skoro 90% stanovništva. Glavni proizvod je kaučuk, zatim kafa, kakao itd. Liberija je bogata i skupocenim drvetom. Rudarstvo je druga po važnosti privredna grana. Eksploatašu se znatna nalazišta gvožđa, zlata, mangana, olova, dijamanta i drugih ruda.

Odnosi između Jugoslavije i Liberije počeli su da se razvijaju posle drugog svetskog rata, ali do 1958. nisu ostvarena znatnija približavanja. U 1958. Liberija je predložila jugoslovenskoj vladi uspostavljanje diplomatskih odnosa, a sporazum je postignut septembra 1959. Ujedno je odlučeno da se izvrši razmena predstavništava u rangul poslanstava. U 1960. diplomatska predstavništva su podignuta na rang ambasada. Jugoslavija je akreditovala u Liberiji svog ambasadora u Gani, a Liberija u Jugoslaviji svog ambasadora u Italiji.

Posete. Aprila 1959. Liberiju je posetila jugoslovenska privredna delegacija u cilju ispitivanja mogućnosti za razvijanje ekonomske saradnje između dve zemlje. Delegaciju je primio predsednik Tabmen.

Jula 1959. Liberiju je povodom nacionalnog praznika posetio jugoslovenski otpravnik poslova u Gani i bio primljen kod predsednika Tabmena. On je vodio razgovore o uzajamnim odnosima između Liberije i Jugoslavije.

Povodom svečanosti inauguracije predsednika Liberije januara 1960, Liberiju je posetila jugoslovenska delegacija, koju je predvodio član Saveznog izvršnog veća Sergej Krajger. Tom prilikom su vođeni razgovori između predsednika Tabmena i Sergeja Krajgera o unapređenju saradnje između dve zemlje. Jugoslovenska delegacija je pozvala predsednika Tabmena da poseti Jugoslaviju. Liberijski šef države prihvatio je ovaj poziv.

Saradnja u UN između Jugoslavije i Liberije uglavnom se odvija na problemima Afrike i borbe za mir.

Ekonomski odnosi. Jugoslaviju je septembra 1960. posetila liberijska privredna delegacija na čelu s vladinim sekretarom za poljoprivredu i trgovinu Stefanom Tolbertom, koji je vodio razgovore o ekonomskim odnosima i potpisao Sporazum o trgovini, plovdbi i ekonomskoj saradnji i Sporazum o naučno-tehničkoj pomoći. Sporazum o trgovini predviđa da Jugoslavija izvozi u Liberiju proizvode metalne i elektroindustrije, hemijske i farmaceutske proizvode, drvene preradevine, papir, prehrambene artikle, tekstil, obuću itd., a uvozi gvozdeni i manganovu rudu, prirodni kaučuk, kafu, kakao itd.

Robna razmena između dve zemlje je do potpisivanja Sporazuma o trgovini, plovdbi i ekonomskoj saradnji bila ograničena, a od tada pokazuje porast. U 1958. jugoslovenski izvoz je iznosio oko 1,5 milijardi, a uvoz oko 1,7 miliona dinara, a u 1960. izvoz oko 1,2 milijarde, a uvoz 64 miliona dinara.

Tehnička saradnja. Sporazumom o naučnoj i tehničkoj pomoći predviđeno je slanje jugoslovenskih stručnjaka u Liberiju i primanje liberijskih studenata na školovanje u Jugoslaviji.

Saradnja društveno-političkih organizacija. Kontakti između liberijskih i jugoslovenskih društveno-političkih organizacija se tek uspostavljaju.

Na IV kongresu Saveza sindikata Jugoslavije 1959. prisustvovala je sindikalna delegacija Liberije, na čelu sa generalnim sekretarom Kongresa rada Liberije Lojdom Wisnaudom.

G V I N E J A

Gvineja (Guinée) ima površinu od 245.857 km², sa oko 2.700.000 stanovnika, od kojih 90% živi na selu.

Gvineja je bila francuska kolonija (pod imenom »Francuska Gvineja«). Putem plebiscita, koji je organizovala francuska vlada, gvinejski narod se izjasnio za nezavisnost, a zatim je oktobra 1958. proglašena republika.

Predsednik Republike je ujedno predsednik vlade i vrhovni komandant armije. Predsednik imenuje članove vlade. Bira se opštim i direktnim glasanjem na 7 godina.

Jedina politička partija u zemlji je Demokratska partija Gvineje (La Parti Démocratique de Guinée), na čelu s predsednikom Republike Seku Tureom. Ona je bila osnovna snaga u borbi za nezavisnost. Organizovana je po ugledu na marksističke partije. U okviru Demokratske partije nalazi se jaka organizacija žena (Section des Femmes), zasnovana na principu demokratskog centralizma, kao i Demokratska partija. U Demokratsku partiju uključena je i Omladinska organizacija (Section des Jeunesse).

Prirodna bogatstva su: kafa, banane, ananas, agrumi itd., zatim veliko rudno blago, naročito boksit, čije rezerve iznose preko 600 miliona tona, i visokokvalitetna gvozdena ruda (rezerve procenjene na 200 miliona tona), kao i zlato, industrijski dijamanti itd.

Jugoslavija je priznala Gvineju 4. oktobra 1958. odmah posle proglašenja njene nezavisnosti. Diplomatski odnosi uspostavljeni su novembra 1959. Jugoslavija je otvorila ambasadu u Konakriju januara 1960. Gvineja zasada još nema diplomatsko predstavništvo u Jugoslaviji.

Posete. Posle uspostavljanja diplomatskih odnosa došlo je do čestih uzajamnih susreta koji su doprineli proširenju saradnje između dve zemlje. Januara 1960. Gvineju je posetila jugoslovenska Misija dobre volje, na čelu s članom Saveznog izvršnog veća Sergejom Krajgerom. Misija je bila primljena kod predsednika Seku Turea i generalnog sekretara Demokratske partije Dialo Sejfule. U zajedničkom saopštenju objavljenom na kraju posete naglašena je potreba što tešnje saradnje između svih zemalja, naročito vanblokovskih, kao i potreba likvidacije kolonijalizma i davanja ekonomske pomoći nerazvijenim zemljama.

Misija dobre volje Gvineje, na čelu s članom vlade i članom Politbiroa Demokratske partije Kamarom Bengaliem, boravila je krajem aprila i početkom maja 1960. u Jugoslaviji. Misija je kao delegacija Demokratske partije Gvineje prisustvovala V kongresu SSRNJ, a zatim je produžila boravak u svojstvu Misije dobre volje.

Misija je bila primljena kod predsednika Tita, a vodila je razgovore i sa predsednikom Savezne narodne skupštine Petrom Stambolićem, predsednikom Saveza sindikata Svetozarom Vukmanovićem i članom Izvršnog komiteta CK Saveza komunista Jugoslavije Veljom Vlahovićem. Ministar Bengali je razgovarao i s predsednikom Komiteta za spolnju trgovinu Sergejom Krajgerom o mogućnostima trgovinske razmene. Misija je došla u kontakt i sa više lokalnih organa vlasti i preduzeća, gde se upoznala sa sistemom samoupravljanja. Kamara Bengali je izjavio da poseta Misije stvara mogućnost proširivanja prijateljske saradnje i uspostavljanja veza na ekonomskom i kulturnom polju između dve zemlje.

Predsednik Republike Gvineje Seku Ture učinio je posetu Jugoslaviji od 6. do 11. januara 1961. Poseta i razgovori vođeni tom prilikom bili su nov doprinos jačanju prijateljske saradnje između Jugoslavije i Gvineje. U zajedničkom saopštenju, objavljenom na kraju posete, istaknuto je da se uzajamna saradnja uspešno razvija i izražena je želja za njenim proširenjem. Pored bilateralnih odnosa, predsednici Tito i Seku Ture razmatrali su niz aktuelnih međunarodnih problema od zajedničkog interesa.

Saradnja u UN. Jugoslavija i Gvineja su preduzimale u UN više zajedničkih akcija i istupanja u vezi s pojedinim pitanjima. One su na XV zasjedanju Generalne skupštine UN bile, na primer, u grupi 28 zemalja predlagača rezolucije kojom se apelovalo na velike sile da pristupe direktnim razgovorima i doprinesu popuštanju zategnutosti u svetu, zatim u grupi 10 predlagača rezolucije o Kongru pred Svetom bezbednosti. Zajednički su istupale i u vezi s pitanjima Alžira, prijema Kine u UN, itd.

Ekonomski odnosi. Poseta gvinejske privredne delegacije Jugoslaviji oktobra 1960. doprinela je razvoju ekonomskih odnosa između dve zemlje. Šef delegacije, tadašnji ministar plana Gvineje Kejta Nfamara vodio je razgovore u Komitetu za spolnju trgovinu FNRJ. Kao rezultat tih razgovora potpisani su Ugovor o trgovini i plaćanju i Sporazum o naučno-tehničkoj saradnji. Ugovorom o trgovini i plaćanju regulisani su uslovi redovne robne razmene sa klauzulom najvećeg povlašćenja. Obim razmene utvrđen je na 4 miliona dolara u oba pravca, a plaćanje na bazi kliranga s manipulativnim kreditom od 600.000 dolara. Prema priloženim listama uvoza i izvoza Jugoslavija će izvoziti u Gvineju proizvode metaloprerađivačke i elektroindustrije, uređaje za ptt službu, hemijske i farmaceutske proizvode, drvo i preradevine, papir, duvan i cigarete, mesne i riblje konzerve, tekstil, konfekciju, cipele, staklo itd. Izvoz opreme uključuje isporuku mašina za izgradnju puteva, poljoprivrednih mašina, brodova, dizalica, opreme za fabrike koje će graditi jugoslovenska preduzeća na bazi odobrenog kredita, itd. Jugoslavija će uvoziti iz Gvineje kafu, banane, ananas, sirovi kaučuk, kožu, gvozdeni rudu, i dr.

Jugoslovenska vlada je odlučila da pruži Gvineji kreditne olakšice za izvoz opreme za industrijske objekte čiju izgradnju predviđa trogodišnji plan Gvineje. Za veći broj industrijskih objekata, jugoslovenska preduzeća će izraditi projekte i studijske elaborate. U tom cilju je u Gvineji boravila grupa stručnjaka preduzeća »Astre« iz Zagreba, koja je s gvinejskim Ministarstvom industrije potpisala ugovor o izradi elaborata za izgradnju ciglana u Konakriju i Kindiji, fabrike sokova od ananasa u Cojaku, fabrike čeličnih konstrukcija u Kankanu i fabrike poljoprivrednog alata u Konakriju.

Gvineja i Jugoslavija su 2. juna 1961. potpisale Sporazum o izradi perspektivnog urbanističkog plana Konakrija. Plan će se delimično raditi u Konakriju, a delimično u institutima u Jugoslaviji. Jugoslavija će finansirati 50% realizacije tog plana.

Tehnička saradnja se odvija na osnovu Sporazuma o naučno-tehničkoj saradnji, zaključenog 31. oktobra 1960, i sastoji se u ustupanju tehničke dokumentacije, izuma i drugog informativnog materijala, slanju i primanju stručnjaka na rad ili specijalizaciju, saradnji na naučnoistraživačkom radu, uključujući i pomoć pri organizovanju naučnih institucija, itd. Na osnovu ovog Sporazuma u Jugoslaviju je došlo 15 gvinejskih stažista raznih struka. Pored toga, jugoslovenska preduzeća će za sve objekte koje budu izgradila obučiti kadrove iz Gvineje.

U okviru tehničke pomoći u Gvineji radi i 9 jugoslovenskih lekara i 17 srednjih medicinskih stručnjaka.

Kulturna saradnja se razvija na bazi Konvencije o kulturnoj saradnji između dve zemlje, potpisane 10. januara 1961. u Beogradu. Konvencija predviđa razvijanje međusobne saradnje na prosvetnom, naučnom i kulturnom polju i u oblasti publicistike i informacija. Tu su uključeni i saradnja naučnoistraživačkih institucija, razmena prosvetnih i kulturnih radnika, naučnih i kulturnih dela i filmova i organizovanje umetničkih i sportskih priredaba. Predviđeno je i davanje stipendija za studije, specijalizaciju i usavršavanje u naučnom radu. U okviru prosvetne saradnje i tehničke pomoći na tom polju, u Gvineji radi 36 jugoslovenskih profesora, a na univerzitetima u Jugoslaviji studiraju kao stipendisti jugoslovenske vlade 10 gvinejskih studenata.

Saradnja društveno-političkih organizacija. Prvi kontakti između SSRNJ i Demokratske partije Gvineje uspostavljeni su dolaskom delegacije Demokratske partije na V kongres SSRNJ aprila 1960.

Aprila 1959. delegacija Nacionalne konfederacije rada Gvineje, na čelu sa članom Izvršnog komiteta Konfederacije i predsednikom Sindikata učitelja Sila Lancime, prisustvovala je IV kongresu Saveza sindikata Jugoslavije.

Konferenciji za društvenu aktivnost žena Jugoslavije, aprila 1961, prisustvovala je delegacija Komiteta žena Demokratske partije Gvineje, na čelu s članom Politbira Demokratske partije Kamara Lofom.

U martu 1961. boravila je u Konakriju kao gost Organizacije bivših boraca Gvineje delegacija Saveza boraca NORJ, na čelu s članom Centralnog odbora Slobodanom Penezićem. Delegaciju je primio i predsednik Seku Ture.

MALI

Republika Mali ima oko 1.204.000 km², sa oko 3.700.000 stanovnika.

Mali (Zapadnoafrički Sudan) je bio francuska kolonija do 1959, kada je zajedno sa Senegalom obrazovao nezavisnu Federaciju Mali. Ova federacija se avgusta 1960. raspala i Mali je proglašen za nezavisnu republiku.

Osnovna politička snaga u zemlji je Sudanska demokratska unija s predsednikom Republike Modibo Keitom na čelu.

U privredi dominiraju zemljoradnja i stočarstvo. Od poljoprivrednih proizvoda najvažniji su: proso, pirinač, kikiriki, pamuk itd. Skoro sva proizvodnja kikirikija i pamuka se izvozi. Mali ima oko 3,5 miliona grla goveda, 7 miliona ovaca i koza itd., ali je taj veliki stočni fond malo zastupljen u izvozu. Rudarska proizvodnja skoro i ne postoji, a od industrije Mali ima samo jednu fabriku ulja od kikirikija, nekoliko manjih ljuštenica pirinča i kikirikija i nekoliko čistionica pamuka.

Odnosi između Jugoslavije i Republike Mali uspostavljeni su ubrzo posle njenog proglašenja za nezavisnu i suverenu zemlju. Novembra 1960. odlučeno je da se uspostave diplomatski odnosi i razmene diplomatska predstavništva u rang ambasad. Prvi jugoslovenski ambasador u Maliju, Vojo Daković, predao je akreditivne predsedniku Keiti marta 1961.

Sličnost pogleda na razna međunarodna pitanja, kao i zajednička borba protiv kolonijalizma i za ravnopravne

odnose i mir u svetu stvorili su povoljne uslove za saradnju između dve zemlje.

Vlada Malija je zatražila od Jugoslavije pomoć u profesorima i drugim stručnjacima koji bi pomogli u izvršavanju plana za ekonomsko i prosvetno podizanje zemlje. U toku su pripreme za odlazak jugoslovenskih stručnjaka u Mali.

Ekonomski odnosi između Jugoslavije i Malija još su nerazvijeni. Prve kontakte za uspostavljanje ekonomske saradnje učinio je jugoslovenski ambasador u Gvineji Ilija Topaloski krajem 1960. Tom prilikom predsednik Keita je izneo mišljenje o potrebi da jedna jugoslovenska privredna delegacija poseti Mali i upozna se s njegovim potrebama i mogućnostima saradnje.

Marta 1961. Mali je posetila jugoslovenska privredna delegacija, koju je predvodio opunomoćeni ministar u Državnom sekretarijatu za inostrane poslove Mirko Sardelić. U toku boravka u Maliju delegacija je posetila predsednika Keitu i vodila razgovore o mogućnostima za angažovanje Jugoslavije u realizaciji plana ekonomskog razvitka zemlje, kao i o potrebi i mogućnostima tehničke saradnje, naročito pružanja pomoći Maliju u stručnim kadrovima.

MAROKO

Maroko (Al-Mamlakat al-Magribiya) ima teritoriju od 941.910 km², sa oko 10 miliona stanovnika.

Do početka XX veka Maroko je bio slobodna zemlja. Tek 1912. Francuska je, Ugovorom u Fezu, prisilila marokanskog sultana da prihvati francuski protektorat, koji se ubrzo pretvorio u kolonijalnu upravu. Pod francuskom upravom Maroko je ostao sve do 1956.

Maroko je apsolutna monarhija — sultanat sarijatskog tipa. Sultan je nosilac zakonodavne, izvršne i sudske vlasti, a ujedno verski poglavica i vrhovni komandant armije.

Najvažnije političke partije su Istiklal i Nacionalna unija narodnih snaga Maroka.

Istiklal je najstarija nacionalna partija i odigrao je odlučujuću ulogu u borbi za oslobođenje. Nacionalna unija narodnih snaga Maroka nastala je otcplenjem levih elemenata Istiklala 1959. i oslanjajući se na Marokansku uniju rada brzo je uspevala da se afirmira u narodu i postane najjača politička organizacija u zemlji. Marokanska unija rada je sindikalna organizacija sa preko 600.000 članova, tj. više od 90% marokanskih radnika. Kao najorganizovaniji pokret u zemlji, Unija pored borbe na sindikalnom polju ima i važnu ulogu u političkom životu Maroka.

Maroko je bogata, ali ekonomski nedovoljno razvijena zemlja. Pored bogatstva u plodnoj zemlji, stoci, šumama itd., bogat je i rudama (fosfati, gvožđe, olovo, cink, mangan, kalaj, bakar itd.). Zbog nerazvijene domaće industrije za preradu, skoro čitava rudarska proizvodnja se izvozi.

Saradnja između Jugoslavije i Maroka od marta 1960. do maja 1961.¹ proširena je na svim poljima. Sve bolje uzajamno upoznavanje i zajednički interesi u borbi za mir, ravnopravnu saradnju, borba za likvidaciju kolonijalizma i ekonomski razvitak nerazvijenih zemalja, pružili su nove mogućnosti saradnje na svim poljima.

Posete. Aprila 1960. boravio je u Jugoslaviji tadašnji podsekretar u Ministarstvu unutrašnjih poslova Maroka Hasan Zamuri, sa zadatkom da u okviru priprema za prve komunalne izbore u Maroku prouči jugoslovenski izborni sistem. Zamuri je vodio razgovore s jugoslovenskim stručnjacima za izborni sistem.

Decembra 1960. Jugoslaviju je posetila marokanska Misija dobre volje, koju je predvodio bivši predsednik vlade Ahmed Balafrež. Misija je posetila predsednika Tita i upoznala ga s mauritanskim pitanjem, kao i sa mišljenjem marokanske vlade o aktuelnim međunarodnim problemima. Delegacija je takođe posetila sekretara za inostrane poslove Koču Popovića i s njim razgovarala o međunarodnim i bilateralnim pitanjima.

¹ O odnosima Jugoslavije i Maroka vidi: »Jugoslavija i zemlje Severne Afrike«, »Jugoslovenski pregled«, 1960, str. 178—179 (28—29).

Krajem februara 1961. potpredsednik Saveznog izvršnog veća Rodoljub Čolaković prisustvovao je u ime jugoslovenske vlade pogrebu marokanskog kralja Mohameda V.

Specijalni izaslanik marokanskog kralja Hasana II, Ahmed Balafrež boravio je u Jugoslaviji 29. i 30. maja 1961. Balafrež je doneo ličnu poruku kralja Hasana II predsedniku Titu i vodio razgovore s potpredsednikom Saveznog izvršnog veća Rodoljubom Čolakovićem i državnim podsekretarom Velikom Mićunovićem (koji je zamenjivao odsutnog državnog sekretara za inostrane poslove), o političkim i ekonomskim aspektima konferencije neangažovanih zemalja.

Saradnja u UN. Na XV zasjedanju Generalne skupštine UN, septembra 1960, uspostavljena je plodna saradnja između jugoslovenske delegacije, na čelu s predsednikom Titom, i marokanske, na čelu s kraljem Hasanom II, u nastojanju da se nađe rešenje međunarodnih problema koji su bili na dnevnom redu Generalne skupštine, a naročito u traženju izlaza iz kongoanske krize.

Na drugom delu XV zasjedanja Generalne skupštine UN, jugoslovenska delegacija je podržala žalbu Maroka i zahtev da Francuska pride rešavanju pitanja južnih marokanskih granica prema Ugovoru o nezavisnosti iz 1956.

Ekonomski odnosi. U nizu susreta odgovornih privrednih ličnosti Jugoslavije i Maroka razmotrene su mogućnosti i potrebe unapređivanja ekonomskih odnosa dve zemlje.

Maja 1960, na poziv sekretara za poljoprivredu i šumarstvo Saveznog izvršnog veća Slavka Komara, boravio je u Jugoslaviji tadašnji ministar poljoprivrede Maroka Tami Amar. On je posetio više jugoslovenskih poljoprivrednih zadruga i preduzeća i vodio razgovore u Sekretarijatu za poljoprivredu i šumarstvo Saveznog izvršnog veća o mogućnostima saradnje i potrebama Maroka za unapređivanjem poljoprivredne proizvodnje i za stručnim poljoprivrednim kadrovima, zatraživši da jedna jugoslovenska delegacija poljoprivrednih i zadrugarskih stručnjaka dođe u Maroko i prouči te potrebe i odredi oblike i intenzitet dalje saradnje na tom polju. Na kraju posete Tami Amar je pozvao sekretara za poljoprivredu i šumarstvo Saveznog izvršnog veća Slavka Komara da poseti Maroko.

Februara 1960. jugoslovenska vlada dala je Maroku investicioni kredit od 5 miliona dolara, koji je namenjen za izvoz jugoslovenskih investicionih dobara u Maroko. Oktobra 1960. Jugoslaviju je u vezi s realizacijom tog kredita posetila marokanska privredna delegacija, kojoj je uručena lista objekata i opreme koju Jugoslavija može da isporuči u okviru kredita.

Na poziv predsednika Komiteta za spoljnu trgovinu Sergeja Krajgera, marokanski ministar trgovine Dris Slau posetio je septembra 1960. Zagrebački velesajam. Tom prilikom su vođeni razgovori o mogućnostima povećanja robe razmene između dve zemlje.

Oktobra 1960. posetila je Maroko delegacija jugoslovenskih poljoprivrednih stručnjaka, na čelu s predsednikom Saveza poljoprivrednih komora Jugoslavije Ivanom Bukovićem. Delegacija se upoznala s marokanskom poljoprivredom i vodila razgovore o slanju jugoslovenskih agronoma, veterinaru i drugih poljoprivrednih stručnjaka na rad u Maroko.

Februara 1961. boravila je u Jugoslaviji marokanska privredna delegacija, na čelu sa Abdel Rahman Tazijem, i potpisala novi Trgovinski ugovor.

Robna razmena između dve zemlje vršena je do februara 1961. na bazi Sporazuma o trgovini i plaćanju od juna 1958. i Protokola o robnim listama iz juna 1959. Februara 1961. potpisan je novi Trgovinski i platni sporazum, kojim je predviđena razmena u vrednosti od 7 miliona dolara u oboj pravcu, što iznosi 30% povećanja u odnosu na Ugovor iz 1958. Finansijskim klauzulama Ugovora predviđeno je plaćanje u slobodnim devizama. Robne liste priključene novom Ugovoru predviđaju proširenje nomenklature robe za uvoz u Jugoslaviju i izvoz u Maroko.

Tokom 1960. izvezeno je u Maroko robe u vrednosti od 195 miliona, a uvezeno robe u vrednosti od 916 miliona dinara. Novi Trgovinski sporazum treba da doprinese proširenju i uravnoteženju robe razmene.

Jugoslovensko-marokanska mešovita društva igraju značajnu ulogu u jugoslovensko-marokanskoj ekonomskoj saradnji. To su: Mešovito trgovačko društvo »SIAF«, koje radi od februara 1960, i Mešovita pomorska agencija »ATLANTSHIP«, osnovana marta 1959, sa sedištem u Kazablanci.

Tehnička saradnja. Interesovanje marokanske vlade za jugoslovenske stručnjake stalno raste. Maroko je tražio veći broj lekara i drugog medicinskog osoblja, zatim 64 poljoprivredna stručnjaka, ekonomiste itd. Od toga je već upućeno na rad u Maroko 17 lekara, a uskoro će poći i 25 poljoprivrednih stručnjaka.

Saradnja društveno-političkih organizacija. Nacionalna unija narodnih snaga Maroka poslala je aprila 1960. na V kongres SSRNJ delegaciju na čelu sa Ben Barkom i Jusufijem, osnivačima i rukovodiocima ove političke organizacije. U želji za saradnjom i sa ostalim političkim partijama Maroka, SSRNJ je nastavio kontakte sa Istiklalom, dok je Narodni pokret Maroka izrazio želju da stupi u vezu sa SSRNJ.

Savez sindikata Jugoslavije je i u 1960. nastavio svoju saradnju sa Marokanskom unijom rada. Septembra 1960. boravio je u Maroku predsednik Centralnog veća SSJ Svetozar Vukmanović.

U okviru proslave Prvog maja 1961. Marokanska unija rada je poslala u Jugoslaviju delegaciju na čelu sa Mohamedom Židijem, generalnim sekretarom Sindikata radnika u rudnicima fosfata.

Savet društava za staranje o deci i omladini Jugoslavije, u saradnji sa Odborom za zbrinjavanje izbeglica iz Agadir, primio je o svom trošku na letovanje u Jugoslaviji 30 omladinaca iz Agadir. Marokanski omladinci su proveli u jugoslovenskim letovalištima avgust i septembar 1960.

TUNIS

Tunis (Al-Jumhuriat al-Tunisiya) ima površinu od 125.000 km², na kojoj je nastanjeno oko 4 miliona stanovnika. Francuska je 1881. Ugovorom u Bordou nametnula Tunisu protektorat. Ovaj Ugovor je 1883. dopunjen Konvencijom u La Marsi. Tunis je ostao pod francuskom okupacijom do 20. marta 1956, kada je potpisan Protokol o priznavanju tuneske nezavisnosti.

Tunis je ustavna Republika. Bej (kralj) je zbačen s prestola 1957. jednoglasnom odlukom Parlamenta. Predsednik Republike je ujedno i predsednik vlade. Predsednika bira narod direktnim i opštim glasanjem i on za svoj rad ne odgovara Parlamentu, već narodu, i određenom procedurom može da raspusti Parlament i raspiše nove izbore.

Vladajuća partija Neodestur (Novi ustav), na čelu s predsednikom Republike Habibom Burgibom, praktično je jedina politička partija u zemlji. Pored nje radi i KP Tunisa, ograničena na mali broj članova.

Privreda Tunisa je nedovoljno razvijena. Osnovna privredna grana je poljoprivreda. Gaje se maslina, žito, grožđe i južno voće. Tunis je siromašan rudnim blagom. Osnovne rude su gvožđe, olovo i fosfati. Industrija se sastoji od neznatnog broja malih tvornica. Značajnija su jedino preduzeća za preradu fosfata.

U odnosima između Jugoslavije i Tunisa postignuti su u 1960.² vidni rezultati na svim poljima.

Posete. Generalni direktor Ureda za melioraciju doline reke Mederde M. Đedi posetio je Jugoslaviju maja 1960. i vodio razgovore u Sekretarijatu za poljoprivredu i šumarstvo Saveznog izvršnog veća i u Zadružnom savezu Jugoslavije. Đedi se, pored ostalog, interesovao za mogućnost

² O odnosima Jugoslavije i Tunisa vidi: »Jugoslavija i zemlje Severne Afrike«, »Jugoslovenski pregled«, 1960, str. 179—180 (29—30).

dobijanja pomoći u poljoprivrednim stručnjacima koji bi se uključili u rad na realizaciji poljoprivrednog plana u dolini Mederde.

Na poziv sekretara za poljoprivredu i šumarstvo Saveznog izvršnog veća Slavka Komara, boravio je u Jugoslaviji juna 1960. ministar poljoprivrede Tunisa Abdelselam Knani. Njegova poseta je imala za rezultat jače angažovanje tuniske vlade za dobijanje jugoslovenskih stručnjaka i njihovo uključivanje u izvršenje tuniskog plana industrijske i poljoprivredne proizvodnje. Ministar Knani je pozvao sekretara Komara da poseti Tunis.

Tuniska parlamentarna delegacija je 1960. posetila Jugoslaviju, što je doprinelo uzajamnom upoznavanju i stvorilo mogućnosti za dalje susrete.

Aprila 1961. u Tunisu je boravila kao gost Tuniskog crvenog polumeseca dr Olga Milošević, generalni sekretar Jugoslovenskog crvenog krsta.

Saradnja u UN. Kontakti između jugoslovenskih i tuniskih delegacija u UN i drugim međunarodnim organizacijama održavaju se redovno.

Ekonomski odnosi između Jugoslavije i Tunisa postaju sve intenzivniji. U Tunisu sve više raste interesovanje za jugoslovenska iskustva na polju ekonomske izgradnje zemlje, za angažovanje jugoslovenskih stručnjaka i povećanje robne razmene.

Jugoslovenska vlada je odobrila Tunisu kredit u iznosu od 5 miliona dolara, koji je namenjen za izvoz u Tunis opreme za fabrike i druge investicione robe.

Robna razmena je u 1960. pokazala vidan porast. Naročito je povećana nomenklatura izvozne i uvozne robe. Jugoslovenska preduzeća su, pored fosfata, povećala kupovine morske soli, plute, sirove kože, starog gvožđa, itd. Takođe postoje povoljne mogućnosti za plasiranje širokog asortimana industrijskih polufabrikata i finalnih proizvoda na tuniskom tržištu. U Tunisu postoji interesovanje za proizvode jugoslovenske radio i elektroindustrije i crne i obojene metalurgije. Jugoslavija se 1960. prvi put pojavila u Tunisu sa svojim radio-aparatima. Povećane su i kupovine jugoslovenskog duvana.

U 1959/60. jugoslovenski izvoz u Tunis je iznosio oko 2,750.000, a uvoz oko 2,500.000 dolara.

Na osnovu već postignutih rezultata u dosadašnjoj robnoj razmeni i izgleda za dalje proširivanje trgovinskih odnosa, septembra 1960. vođeni su razgovori i potpisan je novi Trgovinski i platni sporazum između Jugoslavije i Tunisa. Novi Sporazum predviđa robnu razmenu u vrednosti od 8 miliona dolara godišnje u oba pravca. Istovremeno su znatno proširene liste izvoza i uvoza. Liste jugoslovenskog

izvoza u Tunis predviđaju: proizvode crne i obojene metalurgije, proizvode hemijske industrije, tekstil, mašine i opremu, brodove, proizvode elektro i radio-industrije, staklo, posude, prehrambene artikle, itd., a liste uvoza iz Tunisa: rude, morsku so, plutu, sirovu kožu, staro gvožđe, maslinovo ulje, urme, agrum, cement i cementne klink ere, itd.

Tehnička saradnja. Vlada Tunisa je u 1960. pokazala živo interesovanje za angažovanje jugoslovenskih stručnjaka, naročito medicinskih i poljoprivrednih, za rad u Tunisu.

Ured za melioraciju doline reke Mederde tražio je pomoć u agronomima, veterinarima, inženjerima za irigacije, itd.

Do sada su otišli na rad u Tunis: 13 lekara, 3 agronoma, 3 veterinar, 2 poljoprivredna pilota, jedan visoki planer poljoprivredne proizvodnje, jedan mašinski inženjer, itd. U toku su pripreme za odlazak ostalih zatraženih stručnjaka.

Jugoslavija je stavila na raspolaganje Tunisu i 10 stipendija za studije na jugoslovenskim univerzitetima, od kojih je 9 iskorišćeno.

Saradnja na polju tehničke pomoći sprovodi se bez ugovora, ali su preduzete mere da se uskoro potpiše sporazum o tehničkoj i naučnoj saradnji.

Saradnja društveno-političkih organizacija. Veze između tuniskih i jugoslovenskih društveno-političkih organizacija uspostavljene ranijih godina nastavljene su i u toku 1960. U ime Neodestura V kongresu SSRNJ prisustvovao je predsednik tuniskih sindikata Ahmed Tilili.

Omladinske organizacije Jugoslavije i Tunisa razmenile su više zvaničnih delegacija. U Tunisu je boravio predsednik Centralnog komiteta Narodne omladine Jugoslavije Mika Tripalo, a generalni sekretar omladine Neodestura Mamuori bio je gost Centralnog komiteta NOJ.

Zvanična delegacija Unije tuniskih žena posetila je Jugoslaviju, a Savez ženskih društava Jugoslavije poslao je 1960. jednu delegaciju na Kongres Unije tuniskih žena. Konferenciji za društvenu aktivnost žena Jugoslavije aprila 1961. prisustvovala je delegacija tuniskih žena na čelu sa Ajšom Belaga.

U Tunisu je aprila 1961. boravila Sonja Romac, generalni sekretar Saveta društava za staranje o deci i omladini Jugoslavije. Tom prilikom je dogovoreno da 20 tuniskih devojaka dođe u toku 1961. na jednomesečni studijski boravak u Jugoslaviji.

IZVOR: Dokumentacija Državnog sekretarijata za inostrane poslove, Dokumentacija Komiteta za spolnu trgovinu Izveštaj Saveznog izvršnog veća za 1960. i dokumentacije Saveznog odbora SSRNJ, Centralnog veća Saveza sindikata, Centralnog komiteta NOJ i centralnih rukovodstava ostalih masovnih društveno-političkih organizacija.

L. Ž.

JUGOSLAVIJA NA KONFERENCIJI UN O DIPLOMATSKIM ODNOSIMA I IMUNITETIMA

U Beču je od 2. marta do 14. aprila 1961. održana Konferencija Ujedinjenih nacija o diplomatskim odnosima i imunitetima.¹ Na Konferenciji su učestvovala delegacije 81 zemlje-članice Ujedinjenih nacija i specijalizovanih agencija UN.² Jugoslaviju su na Konferenciji predstavljali glavni pravni savetnik u Državnom sekretarijatu za inostrane poslove dr Milan Bartoš i šef Protokola Državnog sekretarijata za inostrane poslove Lazar Lilić.

Konferencija je 14. aprila 1961. usvojila tekst Bečke konvencije o diplomatskim odnosima i protokole o sticanju državljanstva i o obaveznom rešavanju sporova.³

Bečka Konvencija o diplomatskim odnosima, koja ima 53 člana, predstavlja prvu potpunu kodifikaciju pravila međunarodnog prava u ovoj oblasti.⁴

Na plenarnim sednicama Konferencije i na sednicama Plenarnog komiteta, gde je izrađen konačan tekst Konvencije, jugoslovenska delegacija je aktivno učestvovala u diskusiji.

Prilikom razmatranja *funkcija diplomatskih misija*, jugoslovenski delegat dr Milan Bartoš kritikovao je amandman prema kome bi predstavljanje države bila osnovna funkcija misije, dok bi ostale delatnosti bile sekundarnog značaja. Jugoslovenski delegat založio se za projekat Komisije za međunarodno pravo, prema kome sve funkcije diplomatske misije imaju ravnopravan značaj, i naročito je istakao važnost uloge diplomatske misije u jačanju prijateljskih odnosa i razvijanju ekonomskih, kulturnih i naučnih veza između država. Ovakav opis funkcija diplomatske misije ušao je u Konvenciju (član 3).

Jugoslovenski delegat se takođe usprotivio davanju konzularnih funkcija diplomatskim misijama, zbog nezgoda koje spajanje tih funkcija može imati i za misiju i za državu prijema.⁵ Prihvaćen je kompromisni tekst u kome se kaže da se Konvencija ne može tumačiti tako kao da zabranjuje vršenje konzularnih funkcija od strane diplomatske misije (stav 2. člana 3).

¹ Na inicijativu Jugoslavije u Ujedinjenim nacijama je još 1952. godine počeo rad na kodifikaciji međunarodnih pravila o diplomatskim odnosima i imunitetima. U Rezoluciji br. 685/VII od 5. decembra 1952. Generalna skupština UN je odlučila da je »potrebno da se u skoroj budućnosti pristupi kodifikaciji međunarodnog prava u oblasti diplomatskih odnosa i imuniteta da bi se doprinelo poboljšanju odnosa između država« i naložila Komisiji za međunarodno pravo da to prouči i izradi odgovarajuće projekte. Komisija je na IX i X zasedanju (1957. i 1958) izradila Projekat konvencije o diplomatskim odnosima i imunitetima. Posle razmatranja primedaba koje su vlade članice UN dale na taj projekat, Generalna skupština je odlučila da se radi izrade konačnog teksta konvencije sazove međunarodna diplomatska konferencija u Beču (Rezolucija br. 1.450/XIV od 7. decembra 1959).

² Prilikom usvajanja izveštaja Komisije za verifikaciju punomoćstava, jugoslovenski delegat (L. Lilić) je istakao da jugoslovenska delegacija ne smatra ispravnim punomoćstava delegacija Kine i Konga, koja nisu izdale legalne vlade tih zemalja. Jugoslovenski delegat je takođe kritikovao odluku Komisije da ne donosi nikakav sud o punomoćstvima delegata NR Mađarske. Izveštaj Komisije usvojen je sa 69 glasova prema jedan protiv i jedan uzdržani glas.

³ Bečku konvenciju o diplomatskim odnosima može potpisati svaka članica Ujedinjenih nacija, članica neke od specijalizovanih agencija UN ili potpisnica Statuta Međunarodnog suda pravde, kao i svaka druga država koju pozove Generalna skupština UN. Konvencija je otvorena za potpisivanje u Beču do 31. oktobra 1961. a zatim do 31. marta 1962. u sedištu UN u Njujorku. Isti postupak važi i za oba pomenuta protokola, s tim da njih mogu potpisivati samo države koje su potpisale i Konvenciju.

⁴ XVII dodatak Završnom aktu Bečkog kongresa iz 1815. sadržao je neka pravila o položaju i funkcijama diplomatskih predstavnika. Posle toga nije bilo međunarodnih ugovora koji bi sadržali opšta pravila o diplomatskim odnosima i imunitetima, sem jedne dopune na Kongresu u Ahenu 1818. Konvencija o diplomatskim predstavnicima, usvojena u Havi 1928, odnosila se samo na američke države.

⁵ Reč je o državi koja prima inostranu diplomatsku misiju.

Jugoslovenska delegacija se usprotivila unošenju u Konvenciju *odredbe da više država mogu akreditovati kod jedne države isto lice kao šefa diplomatske misije (član 5)*. To bi, prema rečima dr Milana Bartoša, »predstavljalo prihvatanje jednog nedovoljno proučenog načela... čija bi primena u praksi naišla na brojne i ozbiljne teškoće, koje bi se javljale u slučaju proglašenja šefa misije za *personu non grata*, u slučaju da države koje akredituju jednog šefa misije nemaju podjednako prijateljske odnose s državom prijema i u sličnim slučajevima. Međutim, ovaj predlog je usvojen većinom u Plenarnom komitetu. Prilikom konačnog usvajanja teksta na plenarnoj sednici Konferencije, jugoslovenski delegat je ponovo obratio pažnju na opasnosti koje on sadrži i zatražio pojedinačno glasanje. Za predlog su glasale 44 države, a uzdržalo se 25, među kojima i Jugoslavija. Prema ovom članu Konvencije više država mogu akreditovati isto lice kao šefa diplomatske misije ako na to pristane država prijema.

U pogledu *državljanstva diplomatskih predstavnika*, jugoslovenska delegacija se zalagala za načelo da oni treba da budu državljani zemlje koja ih akredituje, što je ušlo u član 8. Konvencije, s dodatnim odredbama prema kojima se kao diplomatski predstavnici mogu akreditovati i državljani države prijema i neke treće države, pod uslovom da država prijema pristane i da pristanak može u svako doba povući.

Zajedno s predstavnicima drugih manjih država, delegacija Jugoslavije suprotstavila se stanovištu većih i bogatijih država koje su želele da iz Konvencije isključe *odredbu prema kojoj država prijema ima pravo da ograniči broj osoblja misije* na onoliko koliko smatra potrebnim za normalno obavljanje poslova misije. Stav koji je podržavala jugoslovenska delegacija dobio je većinu, i ovo pravilo je ušlo u član 11. Konvencije. U stavu 2. istog člana, Konvencija daje pravo državi prijema da odbije da primi diplomatske predstavnike izvesnih kategorija.

U pogledu *otvaranja posebnih službi diplomatske misije van mesta u kome se nalazi njeno stalno sedište*, jugoslovenska delegacija je imala zajednički stav s većinom manjih država, koje su se protivile da se bez izričite dozvole države prijema otvaraju takve službe. Ovo pravilo je usvojeno i ušlo u član 12. Konvencije.

Rukovodeći se načelom ravnopravnosti i suverene jednakosti država, jugoslovenska delegacija bila je *protiv zadržavanja postojeće podele šefova diplomatskih misija na klase*, podržavajući umesto toga predlog da šefovi misija akreditovani kod šefova država budu u istoj klasi, a da se zadrži posebna kategorija otpravnika poslova akreditovanih kod ministarstava inostranih poslova. Ovaj predlog, međutim, nije usvojen, i prema članu 14. Konvencije šefovi diplomatskih misija podeljeni su u tri klase. Prvu čine ambasadori, nunciji i ostali šefovi misija koji imaju odgovarajući stepen, drugu poslanici, ministri i internunciji, a treću otpravnici poslova.

U diskusiji o *rangu šefova diplomatskih misija*, predstavnik Vatikana podneo je amandman kojim se dozvoljava državama prijema kod kojih postoji ili bude uspostavljen običaj davanja prvenstva u rangu diplomatskim predstavnicima Vatikana da ga i dalje sprovode. Jugoslovenski delegat dr Milan Bartoš se usprotivio usvajanju takvog pravila koje predstavlja diskriminaciju u odnosu na sve religije sem rimokatoličke. Osvrćući se na napomenu da se ova odredba odnosi samo na države koje je dobrovoljno usvoje, dr Bartoš je naglasio da ona ne pogada samo državu prijema, već utiče na rang svih kod nje akreditovanih šefova diplomatskih misija, pa i onih čije države ne prihvataju davanje specijalnog prvenstva u rangu papskom nunciju ili internunciju. Predlog je ipak prihvaćen sa 59 glasova protiv jednog i 7 uzdržanih. Protiv je glasala samo Jugoslavija. Odredba sadržana u amandmanu ušla je u član 16. Konvencije.

Prilikom raspravljanja pitanja *diplomatskih imuniteta*, jugoslovenska delegacija je podržala garantovanje već ustaljenih imuniteta diplomatskim predstavnicima, ali je podržala ograničavanje imuniteta u građanskom i upravnom postupku kada se radi o privatnoj, nepokretnoj imovini na teritoriji države prijema, o naslednim stvarima i o stvarima koje proističu iz obavljanja slobodne profesije ili trgovinske delatnosti diplomatskog predstavnika izvan njegovih zvaničnih funkcija. Jugoslovenska delegacija se takođe zauzela za usvajanje pravila da se država koja je akreditovala diplomatskog predstavnika

može odreći njegovog imuniteta. Ove odredbe su usvojene i ušle u članove 31. i 32. Konvencije. Izuzeci od fiskalnih obaveza su regulisani tako što će diplomatski predstavnici plaćati poreze i takse koje nisu vezane s delatnostima koje spadaju u vršenje diplomatskih funkcija ili olakšavaju njihovo vršenje (član 34).

U diskusiji o pitanju *kruga lica koja uživaju diplomatske privilegije i imunitete* jugoslovenski delegat dr Milan Bartoš je izjavio da jugoslovenska vlada u načelu ne odobrava rasprostiranje diplomatskih privilegija i imuniteta na suviše širok krug lica, ali da je spremna da prihvati odredbu za koju bude glasala većina, jer je za Jugoslaviju najvažnije da u tom pogledu postoji jedinstveno pravilo koje će se svuda primenjivati. Prema mišljenju jugoslovenskog predstavnika administrativnom i tehničkom osoblju diplomatskih misija treba osigurati ograničen lični imunitet i zato će jugoslovenska delegacija podržati amandmane kojima im se daje samo funkcionalni imunitet, tj. imunitet za akte izvršene u službenoj dužnosti. Rešenje u ovakvom duhu je usvojeno. Član 37. Konvencije predviđa da će, pored diplomatskih predstavnika, diplomatske privilegije i imunitete uživati i članovi njihovih porodica, ukoliko nisu državljani države prijema. Administrativno i tehničko osoblje misije uživaće sve ove imunitete, sem izuzimanja od građanske i upravne nadležnosti države prijema. Poslužno osoblje misije je imuno od odgovornosti samo za dela učinjena u vršenju službene dužnosti, dok je lična posluga diplomatskih predstavnika oslobođena samo plaćanja poreza i taksa na svoje plate. Nabrojane privilegije i imunitete ove kategorije osoblja i članovi

njihovih porodica mogu uživati samo ukoliko nisu državljani države prijema ili nemaju u njoj svoje stalno prebivalište. Diplomatski predstavnici koji su državljani države prijema ili u njoj imaju svoje stalno prebivalište uživaju funkcionalni imunitet, ukoliko im sama država prijema ne garantuje i šire povlastice (član 38).

Predlog konvencije koji je izradila Komisija za međunarodno pravo Ujedinjenih nacija sadržao je u članu 43. odredbu prema kojoj *svi sporovi oko primene Konvencije spadaju u nadležnost Međunarodnog suda pravde*. Ovakav predlog naišao je na protivljenje izvesnog broja država. Jugoslovenski delegat dr Milan Bartoš je istakao da njegova delegacija smatra da nijedno pravno pravilo ne može biti savršeno dok nema svoju sankciju, pa zato prihvata nacrt člana 45. Pitanje rešavanja sporova konačno nije ušlo u samu Konvenciju već u Protokol o obaveznom rešavanju sporova, koji predviđa da se svaki spor oko primene Bečke konvencije o diplomatskim odnosima može izneti pred Međunarodni sud pravde. Obaveza prihvatanja nadležnosti Suda važi samo za one potpisnice Konvencije koje budu ratifikovale i ovaj Protokol.

IZVOR: Dokumenti Ujedinjenih nacija (Conférence des Nations unies sur les relations et immunités diplomatiques) (A/Conf. 20/10, 11, 12 i 13; A/Conf. 20/SR 1—8; A/Conf. 20/C, 1/SR 1—40; A/Conf. 20/L. 1—307).

V. D.

JUGOSLAVIJA NA XVI ZASEĐANJU EKONOMSKE KOMISIJE ZA EVROPU (ECE)

XVI zasedanje Ekonomske komisije za Evropu (ECE)¹ održano je od 11. do 29. aprila 1961. u Ženevi. Na zasedanju su bile zastupljene sve zemlje-članice Komisije (ukupno 30). U svojstvu redovnog člana Komisije zasedanju je prvi put prisustvovala delegacija Republike Kipar. U svojstvu posmatrača zasedanju su prisustvovali predstavnici Argentine, Austrije, Brazila, Gane, Indije, Izraela, Japana, Kanade, Kube, Ujedinjene Arapske Republike, Urugvaja i Venecuele. Zasedanju su u konsultativnom svojstvu prisustvovali predstavnici raznih specijalizovanih agencija UN i više nevladinih organizacija.

Jugoslovensku delegaciju na zasedanju predvodio je pomoćnik državnog sekretara za inostrane poslove Bogdan Crnobrnja.

Značajnija pitanja koja su razmatrana na XVI zasedanju bila su: rad Komisije kao celine i odluke poslednjih zasedanja ECOSOC-a i Generalne skupštine UN koje se odnose na rad regionalnih ekonomskih komisija, posebno pitanje proučavanja ekonomskih posledica razoružanja; rad komiteta i ostalih stručnih organa Komisije; pregled izvršenja odluka donesenih na XV i ranijim zasedanjima Komisije; saradnja Evrope sa nerazvijenim zemljama i jačanje uloge regionalnih ekonomskih komisija u toj saradnji; razmatranje evropske ekonomske situacije (na osnovu Studije Sekretarijata ECE o privrednom razvoju Evrope u 1960) s posebnim osvrtom na mogućnosti proširenja trgovine Istok — Zapad i plan rada Komisije za period 1961/1962.

Aktivnost jugoslovenske delegacije bila je usmerena na jačanje uloge Komisije u opšteevropskoj trgovinskoj, ekonomskoj i naučno-tehničkoj saradnji i proširenje njene delatnosti na probleme koje postavlja savremena situacija, a naročito u oblasti ekonomskih odnosa Evrope s nerazvijenim zemljama. Kao i na prethodnom zasedanju, jugoslovenska delegacija je i

ovog puta ulagala napore za uspostavljanje novih odnosa i saradnje između razvijenih zemalja Evrope i nerazvijenih zemalja, koja je ne samo u interesu zaostalih zemalja, već i u interesu ekonomske ekspanzije i stabilnosti privrede evropskih zemalja. Zastupajući stanovite da je u tom cilju potrebno jače aktiviranje ECE i uspostavljanje što tešnje saradnje sa ostalim regionalnim komisijama, jugoslovenska delegacija je podnela predlog rezolucije o saradnji s nerazvijenim zemljama, koji je jednoglasno usvojen.² Rezolucijom se pozivaju vlade zemalja-članica ECE da povećaju ekonomsku pomoć nedovoljno razvijenim zemljama i upozoravaju na potrebu preduzimanja odgovarajućih mera za olakšanje i povećanje njihovog izvoza sirovina i prerađenih proizvoda. Rezolucijom se dalje nalaže izvršnom sekretaru ECE da nastavi s proučavanjem trgovinskih odnosa između zemalja Evrope i nerazvijenih zemalja u cilju povećanja međusobne razmene, zatim da uspostavi najtešnju saradnju sa sekretarima ostalih regionalnih komisija i da u dogovoru s područnim organima ECE (stručnim komitetima) prilikom utvrđivanja njihovih programa rada uzima u obzir proučavanje i onih problema koji su od interesa ne samo za zemlje-članice, već i nerazvijene zemlje. U širokom kompleksu pitanja nerazvijenih zemalja, čije se rešavanje ovom rezolucijom postavlja u zadatak ECE, naročito je značajno pitanje poboljšanja uslova izvoza nerazvijenih zemalja na tržišta razvijenih evropskih zemalja.

Jugoslovenska delegacija je učestvovala u razmatranju svih značajnih pitanja koja su bila na dnevnom redu.

Povodom sovjetskog predloga o unošenju u dnevni red pitanja proučavanja ekonomskih posledica razoružanja, čemu su se protivile zapadnoevropske delegacije s motivacijom da to pitanje spada u nadležnost Generalne skupštine UN, šef jugoslovenske delegacije je izjavio da zbog ogromnog značaja problema razoružanja razni organi UN, uključujući ECE, treba takođe da doprinesu njegovom proučavanju i rešavanju. Po ovom pitanju konačno je usvojena kompromisna rezolucija kojom se izvršni sekretar ECE poziva da pruži svaku pomoć koju bi generalni sekretar UN od njega zatražio prilikom izrade Studije o ekonomskim i socijalnim posledicama razoružanja (prema rezoluciji Generalne skupštine UN 1516/XV).

¹ Vidi: »Jugoslavija na XV zasedanju Ekonomske komisije za Evropu (ECE)«, »Jugoslovenski pregled«, 1960, str. 282—284 (62—64).

² Jedino je albanski delegat, dosledan neprijateljskom stavu svoje vlade prema Jugoslaviji, za vreme glasanja o jugoslovenskom predlogu napustio salu.

Time je pitanje proučavanja ekonomskih posledica razoružanja ušlo u sastav tekućih zadataka komisije.

Šef jugoslovenske delegacije je učestvovao i u diskusiji povodom invazije na Kubu. Usled oštrog sukoba između istočnih i zapadnih delegacija do koga je došlo u toj diskusiji, istočnoevropske delegacije su napustile zasedanje za jedan dan. U svom istupanju jugoslovenski predstavnik je izložio stav jugoslovenske vlade prema invaziji na Kubu, navodeći izjavu predsednika Tita i zahteve jugoslovenske delegacije u UN, a zatim apelovao da članovi ECE, »uprkos postojećih različitih stavova... ne umanjuju svoje napore za ostvarenje saradnje u okviru Komisije«.

U diskusiji o radu Komisije kao celine, šef jugoslovenske delegacije Bogdan Crnobrnja je pozitivno ocenio njenu aktivnost na unapređenju međuevropske trgovine i naučno-tehničke saradnje i založio se za dalje jačanje i proširenje njene delatnosti a posebno ka ublažavanju i postepenom ukidanju prepreka koje stoje na putu prirodnom ekonomskom jedinstvu Evrope. Tim povodom šef jugoslovenske delegacije se osvrnuo i na probleme subregionalnih ekonomskih grupacija u Evropi i istakao potrebu većeg angažovanja Komisije u otklanjanju negativnih posledica koje te grupacije mogu imati po ekonomske interese trećih zemalja.

Govoreći o problemima ekonomskih odnosa i saradnje između industrijski razvijenih i nerazvijenih zemalja, jugoslovenski predstavnik je analizirao savremene aspekte tih odnosa i pledirao za preduzimanje niza konkretnih mera i akcija od strane razvijenih zemalja u cilju poboljšanja i unapređenja tih odnosa i usvajanja novog kursa u saradnji s nerazvijenim zemljama. U tom smislu bio je podnet i predlog jugoslovenske rezolucije.

U diskusiji o evropskoj ekonomskoj situaciji u 1960. na osnovu Studije Sekretarijata ECE, šef jugoslovenske delegacije je izneo niz sugestija o unapređenju međuevropske trgovine i ekonomske saradnje. On je istakao da u različitim društvenim i trgovinskim sistemima pojedinih zemalja ne treba gledati nepremostive prepreke za saradnju, da u evropsku saradnju treba unositi elemente dugoročnosti i usvajati razne oblike u trgovini i plaćanjima, težiti ka sve tešnjem opšteevropskom povezivanju energetskih, transportnih i drugih sistema i sl.

Na kraju svog izlaganja o ovom pitanju, šef jugoslovenske delegacije upoznao je članove ECE sa osnovnim karakteristikama najnovijih promena u jugoslovenskoj ekonomskoj politici i spoljnotrgovinskom i deviznom sistemu.

U diskusiji o radu Komiteta za razvoj trgovine, jugoslovenski delegat (dr Sergije Makiedo) ukazao je na povoljne rezultate delatnosti ovog Komiteta (izrada Konvencije o arbitraži, proučavanje problema osiguranja, pojednostavljenje i unifikacija izvoznih dokumenata itd.). Zalažući se za dalje jačanje uloge Komiteta u unapređenju i stabilizaciji međuevropske trgovine, predložio je da se ubuduće sastanci ovog organa održavaju na nivou visokih vladinih funkcionera. Jugoslovenski delegat je upoznao članove Komisije s razvojem i uspesima jugoslovenske spoljne trgovine u toku 1960. Osvrćući se na izmene u deviznom i spoljnotrgovinskom režimu Jugoslavije, rekao je da one imaju za cilj da dovedu i do daljeg jačanja trgovinskih veza i povećanja razmene Jugoslavije s drugim zemljama.

U diskusiji o radu Komiteta za poljoprivredu, jugoslovenski delegat (Mirčeta Čvorović) je pozitivno ocenio dosadašnju aktivnost Komiteta i njegovih radnih grupa. On je istakao korisnost studije »Evropska poljoprivreda do 1965« i ukazao na potrebu proučavanja posledica koje integraciona kretanja u Evropi imaju ili ih mogu imati na izvoz poljoprivrednih proizvoda iz zemalja koje se nalaze van integracionih područja.

U diskusiji o radu Komiteta za stanove, jugoslovenski delegat (Bora Jevtić) je istakao značaj ovog međunarodnog stručnog

forumu u Evropi za razmatranje složenih pitanja stambene ekonomike i tehnike i zastupao gledište da budući rad Komiteta treba sve više usmeravati u pravcu proučavanja stambenog pitanja kao dela komunalnog organizma i nacionalne ekonomsko socijalne politike. On je na kraju obavestio članove Komisije da je Jugoslavija prihvatila da bude domaćin međunarodnog seminara o nacionalnim programima stambene izgradnje.

U diskusiji o radu Komiteta za čelik, jugoslovenski delegat (M. Čvorović) ukazao je na značaj proširenja aktivnosti ovog Komiteta unošenjem u njegov program rada pitanja produktivnosti i automatizacije i obrazovanja posebnih radnih grupa za ova dva problema. Jugoslovenski delegat je takođe pozitivno ocenio studijsku aktivnost Komiteta, a naročito »Studiju o trgovini i problemima evropske industrije čelika do 1975«, kao i aktivnost Komiteta na razmenu tehničkih znanja i iskustava u organizaciji studijskih putovanja po raznim zemljama Evrope.

Izražavajući podršku dosadašnjoj širokoj aktivnosti Komiteta za drvo, jugoslovenski predstavnik (Branko Komatina) naročito je ukazao na korisne analize Komiteta o kretanjima i tendencijama na tržištu drveta. On je takođe podržao dosadašnji rad Komiteta na izradi Studije o tendencijama proizvodnje, trgovine i potrošnje drveta u Evropi za period do 1975.

Jugoslovenska delegacija je pozitivno ocenila i rad Komiteta za uglj. Jugoslovenski delegat (Vjekoslav Lozina) zalagao se za intenzivniji rad Komiteta na izučavanju mehanizacije rudnika u cilju smanjenja troškova proizvodnje uglja, na proučavanju što racionalnijeg korišćenja uglja kao izvora energije.

U diskusiji o radu Komiteta za električnu energiju, jugoslovenski delegat (B. Komatina) ukazao je na dobre rezultate njegove aktivnosti, ali i na obradu izvesnih pitanja, i založio se za jačanje i proširenje delatnosti ovog Komiteta.

Povoljno ocenjujući rad Radne grupe za gas, jugoslovenski delegat (V. Lozina) govorio je o potrebi daljeg jačanja aktivnosti ovog organa Komisije zbog raznovrsne problematike u pogledu proizvodnje, transporta i uskladištenja raznih vrsta gasa.

U diskusiji o produktivnosti rada, jugoslovenski delegat (M. Čvorović) podržao je zaključke Prve konferencije o produktivnosti održane u okviru ECE početkom 1960. i založio se za posvećivanje posebne pažnje svih područnih organa Komisije za proučavanje ovog pitanja.

U razmatranju problema kontrole zagađivanja voda u Evropi jugoslovenski delegat (V. Lozina) ukazao je na potrebu daljeg praćenja ovog pitanja u okviru Komisije nastavljanjem prakse povremenog održavanja međudržavnih sastanaka evropskih zemalja na nivou stručnjaka.

U diskusiji o energetske problemima Evrope, jugoslovenski predstavnik (B. Komatina) se zalagao za ubrzanje pripremnih radova u cilju što skorijeg sazivanja druge energetske evropske konferencije.

Na kraju zasedanja Komisija je usvojila više rezolucija značajnih za dalje jačanje njene aktivnosti i uloge. Pored rezolucije o saradnji s nerazvijenim zemljama, usvojene na predlog jugoslovenske delegacije, i rezolucije o proučavanju ekonomskih aspekata razoružanja, usvojene su rezolucije: o jačanju aktivnosti Komiteta za razvoj trgovine, o pretvaranju Radne grupe za gas u Komitet za gas, o jačanju uloge Komisije u domenu tehničke pomoći, o problemima racionalnog korišćenja hidroenergetskih izvora Evrope, o produktivnosti rada, o sastancima viših vladinih ekonomskih savetnika i dr.

Jugoslovenska delegacija je glasala za ove rezolucije.

IZVOR: Godišnji izveštaj Ekonomske komisije za Evropu od 7. maja 1960. do 29. aprila 1961, govori jugoslovenskih predstavnika na XVI zasedanju ECE, »Borba« od 10. do 30. aprila 1961.

M. Č.

POSETA POTPREDSEDNIKA SIV-a ALEKSANDRA RANKOVIĆA GRČKOJ

Potpredsednik Saveznog izvršnog veća Aleksandar Ranković, na poziv grčke vlade, boravio je u zvaničnoj poseti Grčkoj od 4. do 6. maja 1961.

U razgovorima koji su vođeni u toku posete sa jugoslovenske strane su učestvovali potpredsednik Saveznog izvršnog veća Aleksandar Ranković, pomoćnik državnog sekretara za inostrane poslove dr Jože Brilej, šef kabineta potpredsednika Saveznog izvršnog veća Petar Ivčević, zamenik direktora Saveznog zavoda za privredno planiranje Borivoje Jelić, jugoslovenski ambasador u Grčkoj Mita Miljković, sekretar u DSIP-u Đorđe Smiljanić i savetnik jugoslovenske ambasade u Grčkoj Veselin Martinović, a sa grčke strane potpredsednik grčke vlade Panajotis Kanelopoulos, ministar inostranih poslova Evangelos Averof, generalni direktor Ministarstva inostranih poslova Hristos Ksantopoulos-Palamas, grčki ambasador u Jugoslaviji Demetrios Nikola-reizis, direktor Prve političke direkcije Ministarstva inostranih poslova Kostas Himarios, načelnik Odeljenja za ekonomske odnose Ministarstva spoljnih poslova Aleksandros Zgurdeos i savetnik Janis Kambiotis.

Razgovori su vođeni, kako se ističe u zajedničkom saopštenju objavljenom 6. maja u Atini, »u atmosferi iskrenog prijateljstva koje karakteriše odnose između Jugoslavije i Grčke, a odnosili su se na neke međunarodne probleme kao i na pitanja iz bilateralnih odnosa«.¹

Dva potpredsednika su izrazili zadovoljstvo zbog uspešnog razvoja jugoslovensko-grčke saradnje i konstatovali da je ona vidan primer »da razlike u društvenom i političkom sistemu kao i političkoj orijentaciji na međunarodnom planu ne treba da budu prepreka takvoj saradnji, pod uslovom da se ona zasniva na striktnom poštovanju prava svakog naroda da uređuje svoj život na način koji mu najbolje odgovara«.

U pogledu međunarodnih odnosa, dva potpredsednika su izrazili »svoju zabrinutost zbog pogoršanja situacije koje se ispoljava u nekim delovima sveta i podvukli su uverenje dveju vlada da se mir u svetu može obezbediti zajedničkim naporima svih zemalja — malih i velikih. Ovi naponi treba da teže doslednoj primeni principa Povelje Ujedinjenih nacija, što bi doprinelo stvaranju neophodnih uslova za plodnu miroljubivu saradnju, zasnovanu na punoj ravnopravnosti i nemešanju u unutrašnje stvari drugih zemalja. Pored toga, ovo bi obezbedilo

autoritet i prestiž OUN od koje je čovečanstvo toliko očekivalo prilikom njenog osnivanja«.

Dva potpredsednika su istakli spremnost svojih vlada da podrže svaku inicijativu u prilog miroljubivog rešavanja sporova i razvijanja međunarodne saradnje i izrazili mišljenje »da bi uspešan ishod razgovora u Ženevi o obustavljanju nuklearnih eksperimenata predstavljao značajan krok u pravcu opšteg i kontrolisanog razoružanja«.

U razgovorima je pozdravljena činjenica »da je poslednjih godina veliki broj država stekao nezavisnost«, i konstatovano da će »pomoć ovim zemljama u cilju učvršćivanja njihove nezavisnosti i privrednog i kulturnog razvoja doprineti stvari mira u svetu«.

Sa posebnom pažnjom je razmotren razvoj odnosa između dve zemlje i izraženo zadovoljstvo »zbog vidnog napretka koji je ostvaren zahvaljujući uzajamnoj saradnji«.

U pogledu primene sporazuma zaključenih između Jugoslavije i Grčke 18. juna 1959. konstatovano je »da su aktivnost mešoviti komisija, njihovi predlozi i inicijative doprineli produživanju i proširenju ove saradnje. Posebno je naglašeno da su rad komisija za privrednu saradnju i sporazum između Nacionalne banke Grčke i Jugoslovenske banke za spoljnu trgovinu koji je potpisan u Beogradu, uveli elemente stabilnosti i dugoročnosti u oblasti privrednih odnosa i trgovinske razmene, što je već dalo vrlo pozitivne rezultate. Dogovoreno je da se ova saradnja poboljša i unapredi i na svim ostalim poljima«.

Oba potpredsednika su uverena da se saradnja između dve zemlje na svim sektorima može još više pojačati i izrazili »svoju rešenost da ulože sve napore u tom pravcu«.

Za vreme boravka u Grčkoj potpredsednika Aleksandra Rankovića primio je 5. maja grčki kralj Pavle. Potpredsednik Ranković takođe se dva puta sastao i s predsednikom grčke vlade Karamanlisom i s njim vodio razgovore.

Potpredsednik Aleksandar Ranković je, pored toga, posetio Nacionalnu komisiju Grčke za atomsku energiju i sastao se s ministrom pri Predsedništvu grčke vlade Cacosom i predsednikom Komisije admiralom Spanidisom. Potpredsednik Ranković je izrazio nadu da će »saradnja između nacionalnih komisija dveju zemalja, koja se već dosad razvila, ubuduće biti još plodnija«. Admiral Spanidis je izjavio da se neki grčki naučnici sada nalaze na specijalizaciji u Jugoslaviji, da će i drugi uskoro otići i da jedna jugoslovenska pokretna laboratorija obilazi grčka industrijska preduzeća i demonstrira upotrebu izotopa.

Posle završetka zvanične posete, potpredsednik Ranković se zadržao još 5 dana u privatnoj poseti Grčkoj i za to vreme posetio razna mesta na Atičkom poluostrvu, Peloponezu, i ostrvu Krku.

IZVOR: »Jugoslovensko-grčko zvanično saopštenje« — »Borba« od 7. maja 1961.

T. P.

POSETA DRŽAVNOG SEKRETARA ZA INOSTRANE POSLOVE KOČE POPOVIĆA HOLANDIJI

Na poziv holandske vlade državni sekretar za inostrane poslove Koča Popović zvanično je bio u poseti Holandiji od 25. do 30. maja 1961, vraćajući time posetu holandskog ministra inostranih poslova Jozefa Lunsa.¹

Za vreme boravka u Holandiji, državni sekretar Koča Popović bio je primljen od strane holandske kraljice Julijane.

U razgovorima koji su vođeni prilikom ove posete, sa jugoslovenske strane su, pored državnog sekretara za inostrane poslove Koče Popovića, učestvovali načelnik u Državnom

sekretarijatu za inostrane poslove Marijan Barišić i jugoslovenski ambasador u Holandiji Branko Drašković, a sa holandske strane, pored ministra inostranih poslova Jozefa Lunsa, državni sekretar u Ministarstvu inostranih poslova van Houten i holandski ambasador u Jugoslaviji Baron Voorst tot Voorst.

Na završetku razgovora, 29. maja, objavljeno je zajedničko saopštenje u kome se, između ostalog, kaže da su prilikom razmene mišljenja dvojice državnika razmatrana politička i ekonomska pitanja koja interesuju dve zemlje. Posebno je razgovarano o trgovinskim i kulturnim odnosima između Jugoslavije i Holandije. Takođe je bilo govora o najznačajnijim međunarodnim problemima, naročito o problemima koji se postavljaju u okviru Organizacije ujedinjenih nacija.

Konstatovano je da su poseta državnog sekretara Koče Popovića i politički razgovori koji su vođeni »doprineli učvršćenju prijateljskih veza i uzajamnog poštovanja koji postoje između dve zemlje«.

IZVOR: »Borba«, od 25. do 31. maja 1961.

T. P.

¹ Vidi: »Jugoslavija i zemlje Beneluksa«, »Jugoslovenski pregled«, 1959, str. 441 — 449 (43—51); »Poseta ministra inostranih poslova Holandije«, »Jugoslovenski pregled«, 1960, str. 286 (66).

SADRŽAJ 1961.

20-GODIŠNJICA USTANKA NARODA JUGOSLAVIJE

Proslava 20-godišnjice ustanka naroda Jugoslavije	193—194	(1—2)
Narodnooslobodilački rat i socijalistička revolucija u Jugoslaviji 1941—1945. ...	195—200	(3—8)

DRUŠTVENO I DRŽAVNO UREĐENJE

Inspeksijske službe u Srbiji	1—5	(1—5)
Zavod za javnu upravu	5—6	(5—6)
Organizacija privrednog preduzeća	49—54	(7—12)
Opšta politika Saveznog izvršnog veća u 1960.	97—112	(13—28)
Organizacija i rad Saveznog izvršnog veća u 1960.	112—114	(28—30)
Sednice Savezne narodne skupštine	114—116	(30—32)
Sednice republičkih narodnih skupština	116—120	(32—36)
Sednice Saveznog izvršnog veća	120—122	(36—38)
Mesni uredi	145—147	(39—41)
Gradanski sporovi 1957—1960.	147—148	(41—42)
Odlikovanja	201—202	(43—44)

STANOVNIŠTVO

Prvi rezultati popisa stanovništva	203—208	(1—6)

POLITIČKE I DRUŠTVENE ORGANIZACIJE

Savetovanje predstavnika komunističkih partija u Moskvi i Jugoslaviji	7—8	(1—2)
Međunarodna aktivnost jugoslovenskih sindikata u 1960.	8—12	(2—6)
Savez novinara Jugoslavije 1957—1960.	55—58	(7—10)
II plenum Saveznog odbora SSRNJ	123—124	(11—12)
V kongres Socijalističkog saveza radnog naroda Slovenije	125	(13)
Savez ratnih vojnih invalida Jugoslavije u 1960.	125—126	(13—14)
»Korak nazad« (izvod iz referata Veljka Vlahovića) ..	127—130	(15—18)
Lokalne radne akcije omladine u 1960.	131—132	19—20)
Članstvo Saveza sindikata Jugoslavije	149	(21)

Matice iseljenika	150—151	(22—23)
Jugoslovenska liga za mir, nezavisnost i ravnopravnost naroda (1960—1961)	152—154	(24—26)
Međunarodna saradnja Narodne omladine Jugoslavije	154—156	(26—28)
Međunarodne veze Saveza ženskih društava Jugoslavije	156	(28)

PRIVREDA

Savezni društveni plan za 1961. godinu	13—16	(1—4)
Industrijska preduzeća po veličini	16—18	(4—6)
PTT saobraćaj 1957—1960. i nova organizacija JPTT	18—23	(6—11)
Potrošački krediti	22—26	(11—14)
Privreda u 1960.	59—65	(15—21)
Nova proizvodnja jugoslovenske industrije	66—70	(22—26)
Novčana primanja i izdavanja privrednih organizacija	70—72	(26—28)
Privreda Jugoslavije 1945—1960.	157—162	(29—34)
Izmene u spoljnotrgovinskom i deviznom sistemu	163—167	(35—39)
Farmaceutska industrija	167—170	(39—42)
Stočarstvo 15. januara 1961.	170—172	(42—44)
Drumski saobraćaj 1957—1960.	209—212	(45—48)
Nerobni devizni prihodi i rashodi	212—214	(48—50)

SOCIJALNA POLITIKA I NARODNO ZDRAVLJE

Zaštita invalida rada	27—30	(1—4)
Zdravstvo u 1960.	133—134	(5—6)
Socijalno osiguranje 1959 — 1960.	215—216	(7—8)

PROSVETA, NAUKA I KULTURA

Sistem finansiranja školstva	31—33	(1—3)
Izdavačka delatnost, časopisi i štampa u JNA	33—35	(3—5)
Crtani film	35—36	(5—6)
Doktorat nauka u 1959. i 1960.	73—80	(7—14)
Prosveta i kultura u 1960.	135—138	(15—18)
Radnički univerzitet »Đuro Salaj« u Beogradu	173—176	(19—22)
Hidrometeorološka služba ..	177—179	(23—25)
Nagrade jugoslovenskim filmovima na međunarodnim festivalima u 1960.	180	(26)
Zaštita autorskih prava	217—219	(27—29)
VI jugoslovenske pozorišne igre »Sterijino pozorište« ..	219—220	(29—30)

FIZIČKA KULTURA I NARODNA TEHNIKA

Jugoslovenski sportski rekordi u 1960	37—38	(1—2)
Košarka	81—84	(3—6)
Državna prvenstva u 1960.	85—88	(7—10)
Međunarodna takmičenja jugoslovenskih sportista u 1960.	139—142	(11—14)
Boks	181—183	(15—17)
Sportske sudije	183—184	(17—18)
Finansiranje fizičke kulture 1959—1960.	221—223	(19—21)
XII evropski šampionat u košarci	223—224	(21—22)

SPOLJNA POLITIKA

Stav Jugoslavije u vezi sa zaostavljanjem krize u Kongu	39—42	(1—4)
Poseta predsednika Republike Gvineje Seku Turea	42—43	(4—5)
Poseta predsednika Pakistana Mohameda Ajuba Kana ..	44	(6)
Poseta ministra inostranih poslova Indonezije dr Subandrija	44	(6)
Međunarodni ugovori zaključeni u drugoj polovini 1960. godine	45—48	(7—10)
Stavovi Jugoslavije o pitanju Alžira	89—92	(11—14)
Jugoslavija na XI zasjedanju Generalne konferencije UNESCO-a	92—93	(14—15)
Diplomatsko-konzularna predstavništva	93—96	(15—18)
Bilateralni odnosi u 1960.	143—144	(19—20)
Poseta državnog sekretara za inostrane poslove Koče Popovića Kanadi	144	(20)
Jugoslovensko-albanski odnosi	185—190	(21—26)
Stavovi Jugoslavije o događajima u Kongu	190—192	(26—28)
Poseta predsednika Saveta ministara Kraljevine Laos Suvana Fume	192	(28)
Poseta predsednika Tita nekim zemljama Zapadne i Severne Afrike	225—230	(29—34)
Odnosi sa zemljama Zapadne i Severne Afrike koje je predsednik Tito posetio 1961.	231—236	(35—40)
Jugoslavija na Konferenciji Ujedinjenih nacija o diplomatskim odnosima i imunitetima	237—238	(41—42)
Jugoslavija na XVI zasjedanju Ekonomske komisije za Evropu (ECE)	238—239	(42—43)
Poseta potpredsednika SIV-a Aleksandra Rankovića Grčkoj	240	(44)
Poseta državnog sekretara za inostrane poslove Koče Popovića Holandiji	240	(44)

»Jugoslovenski pregled« izlazi u mesečnim sveskama.
Godišnja pretpata 6.000 dinara / Redakcija: Moše Pijade 8 / tel. 33-610
Administracija: Ulica Kosmajka 7 / tel. 22-778 / pošt. fah 62 / Beograd.

Tekući račun kod Narodne banke br. 101—14
2—645
Štampa: Beogradski grafički zavod, Beograd.

